

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นหนึ่งในของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์การพัฒน ของมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ตได้

คณะกรรมการควบคุม

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์สมชาย สกุลทัฬห)
.....กรรมการ
(ดร.อรไท ครุฑเวช)

คณะกรรมการสอบ

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชิววัฒน์ นิจนตร)
.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทอดศักดิ์ ยอแสงรัตน์)
.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์สมชาย สกุลทัฬห)
.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ประภาศรี อึ้งกุล)
.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(นายมานิช พันธุ์ฉลาด)

มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์การพัฒน ของมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

.....อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภา กาหะยี)
วันที่ 13 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2553

บทคัดย่อ

กลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่
ตำบลวิจิตร อำเภอมะนัง จังหวัดภูเก็ต

ผู้วิจัย	ธีระ เจียสกุล
สาขา	ยุทธศาสตร์การพัฒนา
ปี	2553
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ สมชาย สกุลทัฬห
กรรมการที่ปรึกษา	ดร.อรไท ครุฑเวโช
PKTN	911-300-031-4

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยว และ 2) เสนอแนะกลยุทธ์ในการส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งวิธีที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม จากผู้ให้ข้อมูลหลัก และการศึกษาจากเอกสารหลักฐาน รวมทั้งการสังเกต กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เลือกมาแบบเฉพาะเจาะจง รวม 4 กลุ่ม คือ 1) เจ้าหน้าที่ภาครัฐในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน 2) เจ้าหน้าที่หน่วยงานการท่องเที่ยว(สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต) 3) ผู้ประกอบการร้านค้า และ 4) ชาวบ้าน

ผลการศึกษา พบว่า 1) ชุมชนบ้านบ่อแร่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เนื่องจากสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติของบ้านบ่อแร่ยังอยู่ในสภาพที่มีความสมบูรณ์ มีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ประกอบไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ และวิถีชีวิตที่เรียบง่าย อาชีพการทำประมง อันส่งผลให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ส่วนการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวก็สามารถเข้าถึงได้ทั้งทางบกและทางน้ำ มีความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากการเป็นสังคมแบบเครือญาติ และมีหน่วยอาสาพัฒนาตนเองของหมู่บ้านคอยอำนวยความสะดวก เป็นชุมชนที่มีความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวได้สูง เพราะยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เพิ่งเปิดใหม่ได้ไม่นาน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะของการท่องเที่ยวแบบเข้าไป-เย็นกลับ ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงต่อไป และควรมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินผลการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ที่ได้ร่วมทำกันไปแล้วให้มากขึ้น ซึ่งในปัจจุบันการมีส่วนร่วมเป็น 2 ลักษณะ คือ การร่วมดำเนินกิจกรรม และร่วมรับผลประโยชน์ ยังขาดการมีส่วนร่วมประเมินผล และ 2) กลยุทธ์ในการส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่นั้น จากการศึกษาศึกษาโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม และการสังเกต เห็นควร

มีการดำเนินการใน 5 กลยุทธ์ คือ 1) กลยุทธ์การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว คือ ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการที่ดูแลหรือรับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวโดยตรง อีกทั้งควรมีหน่วยงานหรือเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเข้ามาให้ความช่วยเหลือ แนะนำ เพื่อสร้างความพร้อมให้กับชุมชนในลักษณะของการถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านต่าง ๆ 2) กลยุทธ์การพัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทาง กิจกรรม ประกอบด้วย (1) พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนโดยการผสมผสานกันระหว่างการท่องเที่ยวทางน้ำและการท่องเที่ยวทางบก (2) การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงที่มีศักยภาพ (3) พัฒนากิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่นอกเหนือจากการพักผ่อนชมธรรมชาติ และวิถีชีวิตของคนในชุมชนริมคลองมุดง (4) การทำที่พักแบบโฮมสเตย์ 3) กลยุทธ์ความสามารถในการประชาสัมพันธ์และการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว ประกอบด้วย (1) สร้างแบรนด์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนให้เป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป (2) กำหนดราคา มาตรฐานสินค้า และบริการ ให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งสินค้าที่เป็นสิ่งอุปโภคบริโภค และการบริการ (3) ควรพัฒนาช่องทางในการจัดจำหน่ายบริการท่องเที่ยวของชุมชน อาทิ ช่องทางการจัดจำหน่ายแบบขายตรง ช่องทางการจัดจำหน่ายแบบการขายผ่านตัวแทน และช่องทางการจัดจำหน่ายแบบขายผ่าน Internet และ (4) ควรมีเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชนโดยผ่านสื่อต่าง ๆ อาทิ สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ประชาสัมพันธ์จังหวัด สำนักงานเทศบาลตำบลวิเชียร สำนักงานพัฒนาชุมชน ฯลฯ 4) กลยุทธ์การพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการการท่องเที่ยวในชุมชน ประกอบด้วย (1) การปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว (2) การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว โดยมีคู่มือท่องเที่ยวของชุมชน ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว อีกทั้งแผนที่ ป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมายที่ชัดเจน เพื่อความสะดวกในการเดินทางของนักท่องเที่ยว (3) พัฒนาบุคลากร เช่น การพัฒนาความรู้ทางการประกอบธุรกิจ การพัฒนาความรู้ในการให้บริการ และการพัฒนาความรู้ในด้านภาษาอังกฤษ เป็นต้น และ 5) กลยุทธ์การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ประกอบด้วย (1) จัดทำแผนงานการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านบ่อแร่ (2) จัดตั้งกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน หรือกลุ่มผู้สูงอายุ ที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องในท้องถิ่น เพื่อเล่าเรื่องราวหรือถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาต่าง ๆ (3) จัดตั้งกลุ่มเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (4) จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการบริหารจัดการในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (5) จัดโครงการประกวดการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนหรือระดับระหว่างชุมชน (6) จัดโครงการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่กำลังสูญหายไป หรือจัดงานเทศกาลประเพณีของชุมชนอย่างต่อเนื่อง และ (7) จัดตั้งกองทุนเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิต

ABSTRACT

Title	Strategies to Develop the Tourism Business at Ban Boh Rae, Vichit Sub-district, Muang District, Phuket Province
Author	Teera Jiasakul
Program	Development Strategies
Year	2010
Thesis Advisors	Ass.Prof. Somchai Sakultab Dr. Orathai Krutweicho
PKTN	911-300-031-4

The purposes of this research were 1) to study the potential of Ban Boh Rae Village for the tourism business, and to provide suggestions to promote the potential of this village. This research employed a qualitative design. The data was collected from focus group, observation, and an in –depth interview. The main informants included four groups of people including 1) officials from local administrative organizations, and the community leaders 2) officials from the Phuket TAT office 3) business operators 4) local people.

The findings of the study were as follows:

1. It was found that the Bor Rae Community has a high level of potential for the tourism business, due to the perfect conditions of its natural environment. The village has a diversity of tourist attractions including nature, the local life style of people living along the Mudong Canal, and fishing villages. This community also has easy access to its attractions both by land and sea. Besides this, this village is small and has volunteers to look after the tourists. However, the researcher thought that there should be more encouragement to make people participate more in many activities, especially in an assessment and follow-up.

2. From the focus group discussion, there were five strategies that should be implemented to develop the success of the tourism business in this community; 1) participation and networking among various units - there should be a committee set up to monitor tourism of the village and connecting with networks for assistance and exchanging knowledge and experience 2) development of the tourism model – mixing

the tourism on land and by sea, linking with the tourist attractions in the near - by areas, creating a new style of tourism, and home – stays. 3) promotion and marketing the village – creating a brand to make the village more well-known, control the price, and the standard of services, providing more channels for the customers including direct sales, via representatives, and the internet, networking with various types of media 4) developing the potential of the community - improving facilities in the village, providing clear signs, maps, directions, and brochures for the tourists, training local people to communicate in English, management and services 5) conservation of the community's environment – making a clear plan for environment conservation, studying local wisdom from the elders, forming a youth club for conserving the environment, establishing a committee to monitor the environment plan, organizing a competition about the environment, and raising funds to conserve the environment.

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณา และความช่วยเหลือเป็นอย่างดี จากรองศาสตราจารย์ สมชาย สกกุลทัฬห ประธานกรรมการที่ปรึกษา ดร.อรไท ครุฑเวช ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ และ รศ.ประภาศรี อึ้งกุล ผศ.ดร.เทอดศักดิ์ ยอแสงรัตน์ กรรมการ และ รศ.ดร.ชिरวัฒน์ นิจเนตร ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำ ให้ข้อคิดเห็น ตรวจสอบ ตลอดจน ตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในการทำวิทยานิพนธ์ตลอดมา จนเสร็จสมบูรณ์ ผู้เขียน ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลหลักทุกท่าน ที่กรุณาให้ข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการทำ วิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอขอบคุณอาจารย์ผู้สอนทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ และให้คำแนะนำที่ดี เสมอมา รวมถึงเพื่อนนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์การพัฒนารวมทุกคน ที่ได้ให้คำแนะนำและเป็น กำลังใจในการศึกษาครั้งนี้ รวมถึงครอบครัวผู้ศึกษาที่ให้การส่งเสริม สนับสนุน และเป็น กำลังใจในการศึกษาตลอดมา

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อรุณศรี กำลัง และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณิ บุณยอุดมศาสตร์ ที่กรุณาให้คำแนะนำตรวจสอบบรรณานุกรมและรูปแบบการพิมพ์ รวมถึง การตรวจสอบบทคัดย่อภาษาไทยและบทคัดย่อภาษาอังกฤษ จนเกิดความถูกต้องและเสร็จ สมบูรณ์ในที่สุด

นอกจากนี้ ขอขอบคุณ คุณมโนช พันธุ์ฉลาด ที่เล็งเห็นความสำคัญและกรุณาสละ เวลาอันมีค่า ให้เกียรติมาร่วมเป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ในฐานะกรรมการ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

สุดท้ายนี้หากมีข้อบกพร่อง หรือข้อผิดพลาดประการใด ผู้ศึกษาขอภัยเป็นอย่างยิ่ง ในข้อผิดพลาดหรือข้อบกพร่องนั้น หวังว่าวิทยานิพนธ์นี้ คงเป็นประโยชน์ไม่มากนักน้อยสำหรับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจทั่วไป

ธีระ เจียสกุล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญภาพ	ณ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
โจทย์/คำถามการวิจัย	5
วัตถุประสงค์การวิจัย	5
ขอบเขตการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดด้านการท่องเที่ยว	8
แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยว	16
แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	25
แนวคิดยุทธศาสตร์การพัฒนา	36
แนวคิดด้านการมีส่วนร่วม	38
แนวคิดศักยภาพชุมชน	44
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	47
กรอบแนวคิดการวิจัย	51
3 วิธีดำเนินการวิจัย	52
สนามวิจัย	52
ผู้ให้ข้อมูลหลัก	52
การสร้างเครื่องมือ	53
การเก็บรวบรวมข้อมูล	53

บทที่	หน้า
การวิเคราะห์เอกสาร	55
การวิเคราะห์ข้อมูล	55
การเขียนรายงาน	55
4 บริบทพื้นที่ของบ้านป่อแร่	56
ประวัติหมู่บ้าน/ชุมชน	56
แผนที่หมู่บ้าน/ชุมชน	57
ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน	58
5 ศักยภาพของบ้านป่อแร่เพื่อการท่องเที่ยว	66
สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว	66
การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	76
สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว	79
การมีส่วนร่วมของชุมชน	84
ความสามารถในการรักษาความปลอดภัย	87
ความสามารถในการประชาสัมพันธ์	88
6 กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในบ้านป่อแร่	91
กลยุทธ์การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายด้านการ ท่องเที่ยว	91
กลยุทธ์การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทาง กิจกรรม	98
กลยุทธ์ความสามารถในการประชาสัมพันธ์และการพัฒนาการตลาด ท่องเที่ยว	101
กลยุทธ์การพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการการท่องเที่ยวใน ชุมชน	105
กลยุทธ์การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว	110
7 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	113
สรุปผลการวิจัย	114
อภิปรายผล	117
ข้อเสนอแนะ	125

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม	126
ภาคผนวก	133
ก แบบสัมภาษณ์สำหรับเจ้าหน้าที่ภาครัฐในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน	134
ข แบบสัมภาษณ์สำหรับสำนักงานการท่องเที่ยว (ภูเก็ต)	141
ค แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้ประกอบการร้านค้า	144
ง แบบสัมภาษณ์สำหรับชาวบ้าน	148
ประวัติผู้วิจัย	152

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
2.1 ความสัมพันธ์ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว	17
4.1 แผนที่ตำบลวิจิต	57
4.2 แผนที่บ้านบ่อแร่	58
4.3 เส้นทางการคมนาคมภายในหมู่บ้านบ่อแร่	59
4.4 เส้นทางเดินรถโดยสารประจำทางเข้าถึงหมู่บ้านบ่อแร่	60
5.1 บรรยากาศริมคลองมุดง	68
5.2 ป่าชายเลนที่สมบูรณ์บริเวณคลองมุดง	69
5.3 ทางเชื่อมต่อกสู่ออกสู่ทะเลของคลองมุดง	69
5.4 ทางขึ้นหอยทากวิเวชาชาติ	70
5.5 ชาวบ้านกำลังหาหอย	72
5.6 ชาวบ้านกลับจากหาหอย	73
5.7 ชาวบ้านกำลังจะออกเรือเพื่อไปหาปลา	73
5.8 ครอบครัวมาพักผ่อนริมคลองมุดง	74
5.9 กิจกรรมนันทนาการช่วงเย็น ๆ	74
5.10 วิธีชาวบ้านบริเวณตลาดนัดคลองมุดง	74
5.11 เด็ก ๆ กับกิจกรรมวันหยุด	75
5.12 วิธีชีวิตริมคลองมุดง	75
5.13 แยกศาลาแดงทางเข้าบ้านบ่อแร่	77
5.14 ท่าเทียบเรือคลองมุดง	78
5.15 กิจกรรมทางน้ำ	78

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“การท่องเที่ยว” ถือเป็นอุตสาหกรรมหลักที่ส่งผลต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้เจริญเติบโตได้เป็นอย่างมาก เป็นปัจจัยหลักในการสร้างรายได้ ดึงดูดเงินตราเข้าประเทศ ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ กระจายรายได้สู่ประชาชนในท้องถิ่น และเมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นก็ย่อมมีการใช้จ่ายตั้งแต่การเดินทางหรือการขนส่ง การพักผ่อน การรับประทานอาหาร การใช้บริการบริษัทนำเที่ยว และการซื้อของที่ระลึก เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ทำให้เกิดการขยายตัวในด้านการบริการสาขาต่าง ๆ แทบทั้งสิ้น ขณะเดียวกันเมื่อผู้มาเยือนเพิ่มมากขึ้นเท่าใดกระแสหมุนเวียนและกระแสการสร้างงานในท้องถิ่นก็จะเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นที่ทราบกันดีว่าในปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ถูกจัดวางไว้เป็นอันดับต้น ๆ สำหรับอุตสาหกรรมที่สามารถดึงดูดเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศ และมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการสร้างรายได้ประชาชาติ กล่าวคือ เป็นแหล่งที่มาของเงินตราต่างประเทศ เป็นผลให้เกิดตัวเลขรายได้หมุนเวียนภายในประเทศเป็นจำนวนมากในแต่ละปีและมีอัตราการขยายตัวที่รวดเร็ว (บุญเลิศจิตตั้งวัฒนา, 2542) ได้กล่าวว่า สำหรับประเทศไทยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนับเป็นปัจจัยที่สำคัญในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างยิ่ง เพราะการท่องเที่ยวเป็นกลไกที่สำคัญในการสร้างงาน สร้างอาชีพ เพื่อผลิตสินค้าและบริการแก่นักท่องเที่ยว ดังนั้น รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี จึงมีการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวมาโดยตลอด จนอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยได้รับการยอมรับจากนักท่องเที่ยวทั่วโลก

ขณะเดียวกันถึงแม้ว่าการขยายตัวของการท่องเที่ยวจะส่งผลดีในด้านการสร้างรายได้ให้แก่ทั้งท้องถิ่นและประเทศชาติเป็นสำคัญก็ตาม แต่ในทางตรงกันข้ามจะเห็นได้ว่าตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา ภายใต้การเติบโตของการท่องเที่ยวตามความเข้าใจที่ว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมการสร้างรายได้โดยมิต้องลงทุนใช้เพียงทรัพยากรธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมที่สั่งสมมา อย่างมุ่มมองของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2543) ที่ว่า “การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ขายความเป็นรูปธรรมที่มีความยั่งยืน” จากผลที่ออกมาก็คือ เกิดผลกระทบและปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม การเสื่อมโทรมและการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม สังคมวิถีชีวิต และอื่น ๆ ที่ได้ใช้ไปในการท่องเที่ยวที่มีค่าและมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

ดังจะเห็นได้ว่าการสูญเสียดุลยภาพด้านต่าง ๆ อย่างรู้ไม่เท่าทัน จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในทุกมิติห่วงโซ่ของการท่องเที่ยว ซึ่งกำลังรับผลกระทบทั้งระยะสั้นและระยะยาวหากขาดการกำหนดกฎเกณฑ์การรักษา เยียวยา พัฒนา และส่งเสริมอย่างถูกต้องจะทำให้มูลค่าที่ได้รับจากการท่องเที่ยวไม่ยั่งยืนต่อไป ดังที่ กษมา ประจง (2546 : 18) กล่าวไว้ว่าสนใจว่า ผลกระทบจากการท่องเที่ยวมีผลต่อชุมชน มีความสัมพันธ์ต่อผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และสิ่งแวดล้อมชุมชน ทั้งในแง่บวกและลบ อีกทั้ง สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์ และคณะ (2547 : 29) ได้อธิบายลักษณะที่คล้ายคลึงกันว่า การท่องเที่ยวส่งผลต่อการขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนั้น การที่มุ่งแต่จะสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเพื่อให้ประจักษ์ว่าจังหวัดหรือประเทศมีความสามารถในการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวสูงนั้นอาจเป็นแนวคิดเรื่องการการท่องเที่ยวที่ไม่ยั่งยืนยอมเกิดผลกระทบในไม่ช้า ดังนั้น จำเป็นอย่างยิ่งต้องมองให้รอบด้านทุกมิติของการพัฒนา และ ธีรพงศ์ มหาวีโร (2550 : 18) ได้กล่าวว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (2550 - 2554) และแผนแม่บทพัฒนาการท่องเที่ยว มีเป้าหมายและยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นรักษา พื้นฟู พัฒนา ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เข้มแข็งและยั่งยืน โดยเน้นการจัดการ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวบนฐานความโดดเด่นและความหลากหลายของวัฒนธรรม ตลอดจนความเป็นไทยให้เป็นเอกลักษณ์มาตรฐานสากล ปี พ.ศ. 2555 นอกจากนี้ แผนแม่บทอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งชาติ (2544 - 2553) มีนโยบายเชิงรุกในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นเสาหลักทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญควบคู่สาขาเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม โดยเร่งรัดให้เกิดการกระจายการท่องเที่ยวและรายได้ไปสู่ภูมิภาค สนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความพร้อมและเข้มแข็งในการจัดการส่งเสริม การการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชาวบ้านบนพื้นฐานเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์การท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างมีคุณค่าและประสิทธิภาพ เพื่อประโยชน์ของท้องถิ่นโดยตรง

อย่างไรก็ดีการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism) ถือเป็นรูปแบบหนึ่งที่พัฒนามาจากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น โดยในที่ประชุม Globe'90 ณ ประเทศแคนาดา ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวนี้มีความหมายถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย และรำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2544 : 13) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า “หมายถึง การพัฒนาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพโดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด สามารถรักษาความเป็นเอกลักษณ์ทางธรรมชาติและ วัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ให้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้นานที่สุด” จาก

ความหมายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นแนวคิดใหม่ทางการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างประโยชน์สูงสุดให้เกิดขึ้นได้ต่อการท่องเที่ยว ทำให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เล็งเห็นความสำคัญของแนวคิดดังกล่าว และนำมากำหนดเป็นเป้าหมายในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศสูงสุดเป็น การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism development) อันหมายถึงการบริหารจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยว โดยตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจและสังคม โดยการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอันมีคุณค่า อย่างรอบคอบและชาญฉลาด ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดในระยะยาวนานที่สุด เกิดปัญหาผลกระทบน้อยที่สุด ขณะเดียวกันคุณภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจะต้องดีขึ้น แม้ว่าจะมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นก็ตาม

ขณะที่ปัจจุบันการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีบทบาทสำคัญต่อการท่องเที่ยวของประเทศไทยในทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยว หรือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้กำหนดและส่งเสริมแนวทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพรองรับให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับนานาชาติเพิ่มมากขึ้น โดยการสร้างเอกลักษณ์เฉพาะ (Identity) สร้างความโดดเด่น (Good will) และสร้างภาพลักษณ์ที่ดี (Good image) ให้แก่แหล่งท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทั่วประเทศ ให้สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ประกอบกับจังหวัดภูเก็ตเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูง เนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวมากมาย อาทิ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยเฉพาะประเภททะเลที่มีชื่อเสียงระดับโลก แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณี รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่แต่ละสถานที่ได้จัดเตรียมไว้ให้นักท่องเที่ยว ดังนั้น จังหวัดภูเก็ตจึงเป็นจังหวัดหนึ่งที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจที่จะเข้ามาท่องเที่ยว กอปรกับคนภูเก็ตเป็นคนที่มีอัธยาศัยและน้ำใจไมตรี มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ มีความโดดเด่น และงดงาม เป็นที่น่าประทับใจ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติสนใจที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตเพิ่มมากขึ้น

ในส่วนของจังหวัดภูเก็ตเมื่อหมดยุคศึกระหว่างอินโดจีน สิ้นแร่ในน้ำ อุตสาหกรรมแร่ดีบุกหมดไป อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก็ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการสร้างงานสร้างรายได้และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถ้าดูจากรายงานข้อมูลด้านการท่องเที่ยว (สำนักงานจังหวัดภูเก็ต, 2552) จะเห็นได้ว่า โครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ตขึ้นอยู่กับนักท่องเที่ยวเป็นหลัก เมื่อพิจารณาจากผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดภูเก็ต ณ ปี 2551 พบว่า สาขาการผลิตที่มีสัดส่วนสูงสุด คือ สาขาโรงแรมและภัตตาคาร สาขาการขนส่งและคมนาคม และสาขาค้าส่งค้าปลีก สัดส่วนร้อยละ 38.92 14.12 และ 10.54 ตามลำดับ อีกทั้งถ้าดูจากจากสถิตินักท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2550 จังหวัดภูเก็ต มีจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและ

ต่างประเทศเข้ามาเยี่ยมเยือนถึง 5,005,653 คน โดยสามารถจำแนกเป็นชาวไทย 1,722,243 คน และชาวต่างประเทศ 3,283,410 คน มีรายได้จากธุรกิจท่องเที่ยวถึง 94,239 ล้านบาท เป็นผลให้แนวโน้มสถานการณ์ท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ตช่วงต้นปี 2553 ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ดี เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในจังหวัดภูเก็ตจำนวนมาก อัตราจองห้องพักอยู่ที่ร้อยละ 79.82 และในช่วงเทศกาลปีใหม่ เทศกาลตรุษจีน พบว่า มีการเข้าพักร้อยละ 90-100 ในกลุ่มโรงแรมห้าดาว ป่าตอง กระรน บางเทาและในตัวเมือง สำหรับอัตราการเข้าพักเดือนมกราคม 2553 เพิ่มขึ้นจากเดือนมกราคมปีที่แล้วร้อยละ 19.23

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าจากความนิยมเข้ามาเยี่ยมเยือนจังหวัดภูเก็ตของนักท่องเที่ยวก็ด้วย เหตุผลที่ว่าภูเก็ตเป็นจังหวัดการท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลอันดามันที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัฒนธรรม และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติทั้งชายฝั่งและบนบก จนได้ชื่อว่าเป็นไข่มุกแห่งอันดามัน เป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก จากความหลากหลายเชิงได้เปรียบและบริบทที่แตกต่างเชิงพื้นที่ของจังหวัดภูเก็ต แหล่งทรัพยากรธรรมชาติหลายแห่งจึงถูกกำหนดจัดการจากหลายองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อการท่องเที่ยว เช่นเดียวกับ บ้านบ่อแร่ ที่ตั้งอยู่ในตำบลวิชิต เขตอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต มีธรรมชาติหลากหลาย มีวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น วิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ มีพืชพันธุ์ไม้ป่าชายเลนที่มีคุณค่าอย่างมหาศาลและน่าสนใจมีคลองทะเลน้ำไหลขึ้นไหลลงตามจันทร์คด ชื่อว่าคลองมุดง ซึ่งคลองดังกล่าวเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่ใช้เป็นเส้นทางเดินเรือของชาวประมงพื้นบ้าน เพื่อออกไปประกอบอาชีพทางน้ำ เป็นพื้นที่แข่งเรือแคนูประจำปีของชุมชน เป็นพื้นที่จัดงานประเพณีลอยกระทงของเทศบาลตำบลวิชิต เป็นพื้นที่เลี้ยงกุ้ง หอย ปู ปลา ในกระชัง เป็นพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวพายเรือชมป่าโกงกาง เป็นพื้นที่ที่มีท่าเรือเพื่อบริการนักท่องเที่ยวที่จะไปเที่ยวตามเกาะแก่งต่าง ๆ ตลอดจนยังเป็นพื้นที่เรียนรู้นอกห้องเรียนของนักเรียนและนักศึกษาในระบบนิเวศของป่าชายเลนและวิถีชีวิตของชุมชน อีกทั้งยังเป็นพื้นที่พักผ่อนชมวิว หรือที่เรียกว่า **“จุดชมวิวคลองมุดง”** ที่มีความสวยงามและเหมาะสมแก่การท่องเที่ยว

นอกจากนี้ บ้านบ่อแร่ยังมีพื้นที่หรือถนนรอบเกาะที่มีทิวทัศน์สวยงาม มองเห็นทะเลและสัตว์ปีกนานาชนิด รวมทั้งลิงแสมที่อาศัยอยู่ในป่าโกงกางซึ่งเหมาะแก่การท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก หลังจากที่มีการจัดงานประเพณีลอยกระทง มีแข่งพายเรือแคนู มีจุดชมวิวคลองมุดงไว้บริการแก่นักท่องเที่ยว ทำให้บ่อแร่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของประชาชนและนักท่องเที่ยวโดยทั่วไป เป็นผลให้เกิดการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวและเที่ยวชม ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชายเลน จึงถือได้ว่าบ้านบ่อแร่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจอีกแห่งหนึ่งแก่การท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต

ดังนั้น จากเหตุผลข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษากลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ ตำบลลิขิต อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต ว่าชุมชนบ้านบ่อแร่ ซึ่งมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้านและทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายนั้นเป็นอย่างไร และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพพร้อมที่จะรองรับนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศได้อย่างพึงพอใจหรือไม่ อย่างไร ถ้ามีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาและส่งเสริม ควรจะมีการเพิ่มศักยภาพบ้านบ่อแร่ด้านใดบ้าง โดยวิธีใด และควรมีกิจกรรมส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่อย่างไร ได้เป็นข้อมูลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีแผนงานโครงการในการพัฒนาเพิ่มศักยภาพพื้นที่ดังกล่าวให้เหมาะสมถูกต้องกับความต้องการของชุมชน และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนทั้งปัจจุบันและอนาคตในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

โจทย์/คำถามการวิจัย

1. ศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยวเป็นอย่างไร
2. กลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ควรเป็นไปอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยว
2. เพื่อเสนอแนะกลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษากลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ ตำบลลิขิต อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต มีขอบเขตการศึกษา ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ทางผู้ศึกษาใช้ในการศึกษา คือ พื้นที่หมู่ 6 บ้านบ่อแร่ ตำบลลิขิต อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นการศึกษาจากปัจจัยดังนี้

2.1 ศักยภาพการท่องเที่ยว ซึ่งจำแนกตามเกณฑ์ของบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา และคณะ (2542) คือ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชน ความสามารถในการรักษาความปลอดภัย และความสามารถในการประชาสัมพันธ์

2.2 กลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่

3. ขอบเขตด้านเวลา

ผู้ศึกษาใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดเป็นระยะเวลา 3 เดือน โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน ถึงเดือนกันยายน 2553

4. ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ทำการศึกษา คือ เจ้าหน้าที่ภาครัฐในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้บริหารเทศบาลตำบลวิจิตร สมาชิกเทศบาลตำบลวิจิตร กำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโส ผู้นำทางศาสนา เจ้าหน้าที่หน่วยงานการท่องเที่ยว(สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต) ผู้ประกอบการร้านค้า และชาวบ้าน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยว
2. ได้กลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การคิดค้นและพัฒนาเพื่อสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ ๆ ของศาสตร์ในแนวใดก็ตาม ด้วยกระบวนการศึกษาวิจัยจำเป็นต้องอาศัยแนวคิด ทฤษฎี อันเป็นฐานของความรู้เดิมของศาสตร์ในแขนงนั้น ๆ ช่วย เพราะทฤษฎีเป็นเหมือนเครื่องชี้นำให้สว่าง ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดแนวทางสร้างกรอบความคิดเบื้องต้นได้อย่างเหมาะสม ชัดเจน สอดคล้องกับปรากฏการณ์จริงที่ต้องการศึกษาวิจัย ทั้งยังช่วยสร้างนัยสำคัญทำให้ข้อค้นพบที่ได้มีความสมเหตุสมผล น่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี ในส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาบูรณาการ และปรับปรุงให้สอดคล้องต่อประเด็นที่จะศึกษา ทั้งนี้ เพราะแนวคิดทฤษฎีหนึ่ง ๆ ย่อมมีข้อจำกัดในการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ดังนั้น ในการศึกษากลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ ตำบลวิชิต จังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบและแนวทางสำหรับการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดด้านการท่องเที่ยว
2. แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยว
3. แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
4. แนวคิดยุทธศาสตร์การพัฒนา
5. แนวคิดด้านการมีส่วนร่วม
6. แนวคิดศักยภาพชุมชน
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
8. กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดด้านการท่องเที่ยว

1. ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยว

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism) โดยสรุปว่า หมายถึงการเดินทางออกจากที่พักเป็นการชั่วคราวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เยี่ยมญาติ หรือ วัตถุประสงค์อื่นใดที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้เพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินและผ่อนคลายความเครียดในยามว่าง หรือเมื่อเวลาที่ต้องการจะพักผ่อน ซึ่งอาจเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้และประสบการณ์ จากการเดินทางท่องเที่ยวอีกด้วย (ไพฑูริย์ และ วิลาสวงศ์ พงศบุตร, 2536 ; นิคม จารุมณี, 2536 ; สงศรี วงษ์เวช, 2545 ; ภูสวัสดิ์ สุขเสียง, 2545)

ปัจจุบันถือได้ว่าการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกับประเทศที่ไม่มีอุตสาหกรรมหนักเป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวนั้นประกอบด้วยธุรกิจโดยตรงและธุรกิจทางอ้อม หรือการสนับสนุนการบริการนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะแก่ชาวต่างชาติถือได้ว่าเป็นสินค้าออกที่ไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่าได้ (Invisible export) เป็นการซื้อขายเงินตราต่างประเทศ โดยการขายสินค้าคือบริการต่าง ๆ ซึ่งผลประโยชน์จะตกอยู่ในประเทศ เพราะก่อให้เกิดอาชีพหลายแขนง นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังเป็นการพักผ่อนคลายความตึงเครียด และได้รับความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรมและยังเป็นการนำทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวาง โดยความสำคัญของการท่องเที่ยว (สุพัตรา วิชยประเสริฐกุล, 2545 : 19) มีดังนี้

1) **การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้** โดยนำเงินตราต่างประเทศให้แก่ประเทศชาติ เช่นเดียวกับการส่งสินค้าออกไปขายต่างประเทศ ได้แก่ ประสิทธิภาพในการเดินทางท่องเที่ยว และเข้ามาซื้อสินค้าไทยและนำกลับออกไป รายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศ คือ ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว (Tourism expenditure) ที่ใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวในประเทศไทย ซึ่งการคำนวณรายได้จากนักท่องเที่ยว คือ จำนวนนักท่องเที่ยว x วันพักเฉลี่ย x ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย/วัน/คน

2) **การท่องเที่ยวแก้ปัญหาการขาดดุลการค้า** กล่าวคือ ประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนาและประสบปัญหาสภาวะการขาดดุลการค้า เนื่องจากประเทศกำลังพัฒนาจะต้องพึ่งพิงประเทศที่พัฒนาแล้วในการนำเข้าสินค้าที่ตนเองไม่สามารถผลิตได้ เช่น เครื่องมือเครื่องจักรและเทคโนโลยีต่าง ๆ อันเป็นปัจจัยที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ และสินค้าเหล่านี้มีมูลค่าสูงมากเมื่อเทียบกับมูลค่าส่งออกสินค้าทางการเกษตร นอกจากนี้ประเทศกำลังพัฒนายังต้องพึ่งสถาบันการเงินระหว่างประเทศ เพื่อกู้ยืมเงินมาใช้ในการพัฒนาประเทศ ดังนั้นรายได้จากการท่องเที่ยวมูลค่านับแสนล้านบาทต่อปีจึงช่วยลดดุลการค้าได้อย่างมาก

3) การท่องเที่ยวช่วยเพิ่มรายได้จากการจัดเก็บภาษีรัฐบาล คือ นักท่องเที่ยวต้องจ่ายภาษีต่าง ๆ เช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม และจะต้องจ่ายภาษีเมื่อซื้อสินค้าและบริการและภาษีทางอ้อมที่จะจ่ายอีก เช่น ค่าธรรมเนียมการใช้สนามบิน ค่าภาษีศุลกากร ค่าธรรมเนียมการประทับตราหนังสือเดินทางและธุรกิจอื่นที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น ภาษีกรมสรรพากร ภาษีหน่วยราชการส่วนท้องถิ่นจัดเก็บ ค่ารถบริการต่าง ๆ เช่น ค่าธรรมเนียมโรงแรม ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตจำหน่ายอาหาร สุรา และเครื่องดื่ม เป็นต้น

4) การท่องเที่ยวเป็นการกระจายรายได้ ออกไปตามสวนภูมิภาคของประเทศ เนื่องจากการท่องเที่ยวประกอบด้วยธุรกิจขนาดเล็กจำนวนมาก ดังนั้นรายได้จากการท่องเที่ยวจึงกระจายออกไปสู่ประชาชนอย่างรวดเร็วทั้งระบบเศรษฐกิจ

5) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการจ้างงาน สร้างอาชีพให้แก่ประชาชนทั้งแรงงานทั่วไป (Unskilled) และแรงงานที่มีความชำนาญ (Skill) เพราะเป็นอุตสาหกรรมสัดส่วนของแรงงานสูงกว่าเครื่องจักร (Labour intensive industry)

6) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการหมุนเวียนเงินตราอย่างกว้างขวาง และกระตุ้นการผลิตและการลงทุนในอัตราสูง ด้วยค่าทวีทางเศรษฐกิจ (Economic multiplier) เป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจอย่างยิ่ง เพราะนอกจากค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวจะมีผลโดยตรงต่อผู้จัดการที่พักและธุรกิจต่าง ๆ รวมทั้งสร้างงานอาชีพอีกมากมายแล้ว ผลทางอ้อม จากค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว ยังทำให้รายได้ของแรงงานในธุรกิจท่องเที่ยวต่าง ๆ หมุนเวียนรับ - จ่าย ต่อไปอีกหลายรอบ จนกระทั่งถึงจุดสิ้นสุดของตัวเอง ยิ่งหมุนเวียนได้มากรอบเพียงใดก็ยิ่งทำให้มูลค่าของมันเพิ่มมากขึ้นเพียงนั้น

7) การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัด (Limitless boundary industry) ไม่มีปัญหาเรื่องการผลิตและไม่มีข้อกำหนดโควตาการจำหน่าย กล่าวคือ การผลิตไม่ขึ้นกับสภาพดินฟ้าอากาศ หรือเครื่องมือเครื่องมือโดยเฉพาะเจาะจงเหมือนเช่นการผลิตในสาขาอื่น ๆ การท่องเที่ยวสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา แล้วแต่ความเหมาะสมของแต่ละประเทศแต่ละภูมิภาคของประเทศ และขึ้นอยู่กับความสามารถของรัฐบาลแต่ละประเทศที่จะใช้กลยุทธ์การพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของตน

2. องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะเข้าเยี่ยมชมนั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) Collier and Harraway (1997) และ Burkart and Medlik (1981) (ทัศนการณ์ นาคเขียว, 2545 : 23) ได้กล่าวว่าการที่การท่องเที่ยวจะบรรลุวัตถุประสงค์ขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ หรือ 3 As ดังนี้

1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) เช่น ความสวยงามตามธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน ฯลฯ เพราะเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญที่สุดของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ต้องมีสิ่งดึงดูดใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ในการที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางไปเยี่ยมเยือน ถ้าไม่มีสิ่งดึงดูดใจแล้วนักท่องเที่ยวก็ไม่มีแรงจูงใจมาสถานที่นั้น

2) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) หมายถึงสิ่งที่จะบริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวให้เกิดความประทับใจ สะดวกและอยากมาท่องเที่ยวอีก หรือพักอยู่นานขึ้น เช่น ที่พัก ร้านอาหาร การขนส่ง การสื่อสาร ไฟฟ้า น้ำประปา ร้านจำหน่ายของที่ระลึกและบริการนำเที่ยว เป็นต้น

3) การเข้าถึงพื้นที่ (Accessibility) หมายถึงการคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องมีเส้นทางหรือโครงข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงพื้นที่นั้น ตลอดจนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับบริเวณใกล้เคียง จะเห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเข้าถึงได้โดยมีปัจจัยคมนาคมที่สะดวกก็จะมีนักท่องเที่ยวนิยมเข้าไปท่องเที่ยวมาก แต่ถ้าแหล่งท่องเที่ยวอยู่ไกลและไม่มีการคมนาคมเข้าถึงได้สะดวกเพียงพอก็จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นลดความสำคัญลง

Collier and Harraway (1997) (ชูสิทธิ์ ชูชาติ 2542 : 8) ได้กล่าวว่าการท่องเที่ยวจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้นั้น แหล่งท่องเที่ยวต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ หรือ 3 As

1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งดึงดูดใจเกิดจากสถานที่ (Sites) และเหตุการณ์ (Events) สถานที่อาจจะเกิดจากธรรมชาติสร้างหรือมนุษย์สร้างขึ้น แต่เหตุการณ์ที่น่าประทับใจเกิดจากมนุษย์สร้างเพียงอย่างเดียว

2) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ความสะดวกสบายทำให้นักท่องเที่ยวหรือคนเดินทางเข้าไปในสถานที่ได้รวดเร็ว ปลอดภัย และสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น

3) การเข้าถึง (Accessibility) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวต้องมีระบบการขนส่ง (Transportation) ซึ่งประกอบด้วยเส้นทาง (Way) พาหนะ (Vehicle) สถานี (Terminal) และผู้ประกอบการขนส่ง (Carrier) มีวัตถุประสงค์เพื่อลำเลียงคน และขนของไปยังจุดหมายปลายทางโดยผ่านเส้นทางหรือท่าลำเลียง

วินิจ วีรยางกูร (2532) ได้ให้คำจำกัดความของทรัพยากรการท่องเที่ยวว่า หมายถึงสถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรมและวัฒนธรรมประเพณีสะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่น สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ และได้แบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ

1) ประเภทธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามเกิดขึ้นตามธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา น้ำตก ถ้ำ อุทยานแห่งชาติ

2) โบราณวัตถุสถานและศาสนา เป็นแหล่งที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีหรือศาสนา ได้แก่ วัด โบราณสถาน ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑสถาน กำแพงเมือง ออนุสาวรีย์

3) ประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวอีก รูปแบบหนึ่งในลักษณะของพิธี งานประเพณี ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต เช่น สภาพชีวิตในชนบท สินค้าพื้นเมือง ไร่ สวน พืช ผัก ผลไม้

วินิจ วีรยางกูร ได้กล่าวถึงความสามารถของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) ความสามารถในการดึงดูดใจ ซึ่งจะมีความแตกต่างกันในแต่ละคนหรือกลุ่มคนหรือชนชาติ อาจเป็นศิลปวัฒนธรรม โบราณวัตถุสถาน หาดทราย การแสดงสินค้า การแข่งขันกีฬา

2) สิ่งอำนวยความสะดวกเป็นสิ่งสำคัญหรือปัจจัยที่จะบันดาลให้สถานที่ท่องเที่ยวนั้นอยู่ในความนิยมของนักท่องเที่ยว ได้แก่ โรงแรมที่พัก สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ จำนวนร้านค้า สถานที่บริการ ร้านอาหาร ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์

3) การเข้าถึงจุดท่องเที่ยว โดยมีเส้นทางคมนาคมที่สามารถเชื่อมโยงกันระหว่างพื้นที่หรือบริเวณใกล้เคียง เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้น

ขณะเดียวกันนักวิจัยด้านการท่องเที่ยวหลายคน ได้พยายามพัฒนาทฤษฎีขององค์ประกอบการท่องเที่ยวขึ้น แต่ยังไม่มียุทธวิธีใดเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายโดยทั่วไป นักวิจัยบางกลุ่ม เช่น Mannell และ Iso-Ahola (1987); Mayo and Jarvis (1981); Ross (1994) , Murphy, *et. al.*, (2000) ได้สรุปว่าองค์ประกอบการท่องเที่ยว คือ ประสบการณ์ทั้งหมดที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการท่องเที่ยวในแต่ละครั้ง แนวคิดนี้จัดว่าเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับมากที่สุด

เม็ดลิก และมิดเดิลตัน (Medlik & Middleton) (Middleton, 1994) พิจารณาองค์ประกอบการท่องเที่ยวในรูปของประสบการณ์การท่องเที่ยวทั้งหมดที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการท่องเที่ยวเช่นกัน โดยที่นักวิจัยผู้นี้ได้อ้างว่าองค์ประกอบการท่องเที่ยวประกอบด้วยองค์ประกอบที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ซึ่งมีอยู่ 3 องค์ประกอบด้วยกัน คือ

1) สิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยว (Attractions) ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น หาดทราย ภูเขา แม่น้ำ และสิ่งก่อสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น สิ่งก่อสร้าง สวนสาธารณะ เป็นต้น และในองค์ประกอบนี้ยังรวมถึงวัฒนธรรมความเป็นอยู่และวิถีชีวิต ของผู้คนในแหล่งท่องเที่ยวด้วย

2) สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ (Facilities) เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ย่านการค้า

3) ความสามารถในการไปถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น การบริการขนส่ง ถนนหนทาง
มิดเดิลตัน (Middleton, 1994) ให้ความเห็นว่าสิ่งดึงดูดใจ (Attractions) คือ องค์ประกอบของการท่องเที่ยว เป็นปัจจัยหลักต่อกระบวนการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว และมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเกิดแรงจูงใจของนักท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดใจของสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ อาจมีความแตกต่างกัน แต่โดยรวม สิ่งดึงดูดใจ สามารถแบ่งเป็น 4 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ (Natural attractions) แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Built attractions) แหล่ง

ท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม (Cultural attractions) และแหล่งท่องเที่ยวเชิงชุมชนสัมพันธ์ (Social attractions)

มิดเดิลตัน (Middleton, 1994) กล่าวว่า นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวในสถานที่ใดนั้น อาจเป็นผลสืบเนื่องจากการที่สถานที่นั้นมีสิ่งดึงดูดใจเชิงธรรมชาติ (Natural attractions) อาทิ ทิวทัศน์ที่สวยงาม ลักษณะภูมิประเทศ ชายหาด ทะเล อากาศ ลักษณะทางกายภาพของสถานที่นั้น และทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ หรือนักท่องเที่ยวอาจมีความสนใจในแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Built attractions) ซึ่งรวมถึง สิ่งก่อสร้าง สาธารณูปโภคการท่องเที่ยวต่างๆ อาทิ สถาปัตยกรรม สวนสาธารณะ ท่าเทียบเรือ และสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ที่จัดขึ้นเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ เช่น สวนสนุก สนามกอล์ฟ ห้างสรรพสินค้าต่างๆ ในขณะที่นักท่องเที่ยวบางส่วนอาจให้ความสนใจในสิ่งดึงดูดใจเชิงศิลปวัฒนธรรม (Cultural attractions) ซึ่งรวมถึงประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม นอกจากนี้ สิ่งดึงดูดใจเชิงชุมชนสัมพันธ์ (Social attractions) ยังเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของเจ้าบ้าน ภาษาและโอกาสที่จะได้พบปะและเรียนรู้ความเป็นอยู่ของผู้คนในท้องถิ่น ก็มีผลต่อกระบวนการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวเช่นกัน

นอกจากนี้ สิ่งอำนวยความสะดวกและการให้บริการต่างๆ (Destination facilities and services) จัดเป็นองค์ประกอบหลักของศักยภาพการท่องเที่ยวเช่นกัน เนื่องจาก ถ้าหากปราศจากองค์ประกอบนี้ นักท่องเที่ยวอาจไม่มีโอกาสที่จะพักผ่อนหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ ณ สถานที่ท่องเที่ยวที่นั้นได้ และ Middleton (1994) จำแนกสิ่งอำนวยความสะดวกและการให้บริการต่างๆ เป็น 7 ประเภท ซึ่งประกอบด้วย

- 1) ที่พัก เช่น โรงแรม อาคารห้องเช่า ค่าย หอพัก บ้านรับรอง
- 2) ร้านอาหารซึ่งครอบคลุมร้านอาหารทุกระดับ
- 3) การคมนาคมขนส่ง ณ สถานที่ท่องเที่ยวที่นั้น เช่น รถรับจ้าง รถโดยสารประจำทาง การบริการรถเช่า
- 4) กีฬาและกิจกรรมสันทนาการ
- 5) สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น ป้ายบอกทาง แผนที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว ป้ายประกาศเตือนข้อควรระวัง
- 6) ร้านค้า เช่น ร้านขายของ บริษัทบริการการท่องเที่ยว ร้านของที่ระลึก เป็นต้น
- 7) การบริการอื่นๆ อาทิ การบริการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว

องค์ประกอบของท่องเที่ยวอีกประการที่มีความสำคัญเช่นกัน คือ การเดินทางเข้าสู่สถานที่ท่องเที่ยว เพราะองค์ประกอบดังกล่าวมีผลอย่างยิ่งต่อค่าใช้จ่าย ความรวดเร็วและความสะดวกสบายในการเดินทางเข้าสู่สถานที่นั้น ซึ่งรวมถึงสาธารณูปโภคในส่วนของถนนหนทาง สนามบิน รถไฟ ท่าเทียบเรือ นอกจากนี้ยังรวมถึง ความจุ ความรวดเร็ว ราคาและความหลากหลายของสาธารณูปโภคเหล่านี้ (Middleton, 1994)

ในขณะที่นักวิชาการอีกหลายท่านที่กล่าวถึงองค์ประกอบของสถานที่ท่องเที่ยว และ ศักยภาพการท่องเที่ยว อาทิ Dickman (1996) เสนอว่า สถานที่ท่องเที่ยวและองค์ประกอบ การท่องเที่ยว จำเป็นต้องประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลักหรือ องค์ประกอบ 5A คือ สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ความสะดวกในการเดินทาง (Access) สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ (Amenities) ที่พัก (Accommodation) และกิจกรรมต่างๆ (Activities)

ดิกแมน (Dickman, 1996) กล่าวว่า สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) จัดเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นสิ่งที่จูงใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้น ซึ่งสามารถแบ่งแยกเป็น สถานที่สำคัญทางศาสนา หาดทราย ชายหาด ภูเขา อุทยานแห่งชาติ เทศกาลต่างๆ หรือสถานที่ที่มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์และเป็นที่ยอดนิยม และโดยทั่วไป สถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมักจะมีสิ่งดึงดูดใจมากกว่า หนึ่งอย่าง อาทิ ภูเก็ต ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย เช่น หาดทราย กิจกรรมทางน้ำ สถานบันเทิงต่างๆ รวมทั้งสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจ

ส่วนองค์ประกอบอื่นๆ ก็มีความสำคัญเช่นกัน อาทิ การคมนาคมขนส่ง และความสะดวกในการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว (Access) ถึงแม้ว่า สถานที่ท่องเที่ยวอาจมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ แต่สิ่งเหล่านั้นอาจไร้ประโยชน์ หากนักท่องเที่ยวไม่สามารถเดินทางไปยังสถานที่นั้นได้ และสิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง อาจรวมถึง การออกวีซ่า หนังสือเดินทางและเอกสารเดินทางที่เกี่ยวข้อง ความสะดวกในการเดินทางเข้า-ออกประเทศและแหล่งท่องเที่ยว สภาพของถนนหนทาง ความสะดวกสบายและความสะอาดของสนามบิน จำนวนเที่ยวบิน เป็นต้น (Dickman, 1996)

นอกจากนี้ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ (Amenities) ซึ่งหมายถึงการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานให้นักท่องเที่ยว อาทิ สาธารณูปโภค น้ำ ไฟฟ้า โทรศัพท์ ห้องสุขา และสิ่งอำนวยความสะดวกที่นักท่องเที่ยวมีความจำเป็นต้องใช้ เช่น ร้านอาหาร โรงพยาบาล ธนาคาร สำนักงานไปรษณีย์ การบริการในกรณีฉุกเฉิน ก็มีความสำคัญเช่นกัน และในส่วนของที่พัก (Accommodation) สถานที่ท่องเที่ยวควรมีจำนวนที่พักที่เพียงพอ พร้อมทั้งมีความหลากหลายด้านราคาและบริการและมีความเหมาะสมต่อสถานที่ และที่พัก ควรอยู่ไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยวมากนัก นอกเหนือจากนี้ สถานที่ท่องเที่ยวควรจัดให้มีกิจกรรมต่างๆ (Activities) ที่นักท่องเที่ยวสามารถทำในช่วงเวลาที่พำนักและท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้น เพื่อเพิ่มความน่าสนใจของการท่องเที่ยวและช่วงเวลาพักผ่อนของนักท่องเที่ยว กิจกรรมต่างๆ ควรมีความหลากหลายและตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วย (Dickman, 1996)

David Gilbert & Rebecca Shepherd (1998) กล่าวโดยสรุปว่า องค์ประกอบ การท่องเที่ยวประกอบด้วยองค์ประกอบพื้นฐาน 4 ประการดังนี้ คือ

Attraction สิ่งดึงดูดใจ เช่น ความสวยงามทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม สถานที่ทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

Amenities สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น มีอำนวยความสะดวก น้ำ ไฟฟ้า การสื่อสาร การขนส่ง ที่พักแรม อาหาร นันทนาการ ของที่ระลึก เป็นต้น

Access การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การคมนาคม เส้นทางโครงข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ

Ancillary หน่วยงานท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น ททท อบจ. เทศบาล อบต

โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม (2543) กล่าวว่า นอกเหนือจากปัจจัยดังกล่าวข้างต้นแล้ว องค์ประกอบด้านการตลาดการท่องเที่ยว (Tourism marketing) เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่จะชักนำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว เพราะการตลาดท่องเที่ยวหมายถึงความพร้อมที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน แล้วใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งด้านสิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการ ซึ่งอาจทำได้ 2 วิธี คือ การให้บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว และการโฆษณาประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวผ่านสื่อต่าง ๆ เป็นต้น

องค์ประกอบดังกล่าวข้างต้นเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวซึ่งผู้เกี่ยวข้องต้องพิจารณาในปัจจัยต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับรูปแบบ ลักษณะการท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวแต่ละประเภทมีความแตกต่างกันไป เช่น การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro tourism) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural tourism) และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health tourism) เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวหรือการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ หรือวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงต้องมีการบริหารจัดการให้เหมาะสม

3. ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อทั้งในด้านดีและด้านลบ ซึ่งผลกระทบในด้านดีของการท่องเที่ยวมีดังนี้ (สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540)

3.1 ผลกระทบในด้านดี

3.1.1 มาตรฐานการครองชีพดีขึ้น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ทำให้มาตรฐานการครองชีพของคนในท้องถิ่นดีขึ้น สืบเนื่องจากการก่อให้เกิดการกระจายรายได้ การกระจายโอกาสการจ้างงานไปสู่คนในท้องถิ่นมากขึ้นทั้งทางตรง เช่น การจ้างงานบุคลากรของรัฐกิจต่าง ๆ ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว คือ พนักงานโรงแรม พนักงานขนส่ง พนักงานบริการนำเที่ยว พนักงานบริการให้เช่าสินค้าและบริการต่าง ๆ และทางอ้อม เช่น คนส่งหนังสือพิมพ์ให้กับโรงแรม พนักงานเก็บค่ากระแสไฟฟ้า เกษตรกรผู้ผลิตอาหาร พนักงานธนาคาร ฯลฯ

3.1.2 ความสะอาดกสบายจากการพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการอันเกิดจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผลพลอยได้ที่สำคัญต่อคนในท้องถิ่นที่สามารถจะได้ใช้ความสะอาดกสบายเหล่านั้นพร้อม ๆ กับแหล่งท่องเที่ยว เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ จุดตรวจของตำรวจ รถยนต์โดยสาร ฯลฯ

3.1.3 การเดินทางท่องเที่ยวช่วยลดปัญหาการอพยพหลังไหลของประชากรสู่เมืองหลวง ซึ่งโดยธรรมชาติของคนทั่วไปหากสามารถสร้างรายได้จากการประกอบอาชีพในถิ่นฐานบ้านเกิดของตนก็จะไม่ย้ายถิ่นฐาน และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเปิดโอกาสในการประกอบอาชีพรายย่อยให้กับคนในท้องถิ่น ซึ่งอาจจะเป็นการประกอบอาชีพโดยอิสระ เช่น การขายอาหาร ของที่ระลึกหรือเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ร้านขนมไทยแม่กิมไล้ จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น

3.1.4 การนำทรัพยากรที่เหลือใช้มาแปรรูป และการส่งเสริมฟื้นฟูภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การนำเศษวัสดุประเภทไม้มาใช้ในการทำของที่ระลึก หรือ ประดิษฐ์ประกอบการตกแต่งอาคารสถานที่ และการนำเอาผลิตภัณฑ์พื้นเมืองในท้องถิ่นต่าง ๆ มาพัฒนาให้เป็นสิ่งของที่ระลึก

3.2 ผลกระทบด้านลบ

3.2.1 การบุกรุกพื้นที่อนุรักษ์/พื้นที่สาธารณะ การพัฒนาการท่องเที่ยวทางธรรมชาติก่อให้เกิดการบุกรุกพื้นที่เขตสงวนและเขตอนุรักษ์รวมถึงพื้นที่สาธารณะต่าง ๆ ของร้านอาหาร โรงแรม สถานที่ประกอบการ เพื่อนำพื้นที่มาเปลี่ยนแปลงสภาพเพื่อใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว

3.2.2 ปัญหาน้ำทิ้ง น้ำทิ้งจากการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาจากสถานที่พักแรม รongลงมาเป็นน้ำทิ้งจากร้านอาหารและสถานบริการในแหล่งท่องเที่ยว บางแห่งปล่อยน้ำทิ้งลงสู่แหล่งน้ำใกล้เคียงหรือแม้กระทั่งมีการต่อท่อน้ำเสียจากห้องสุขาลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะโดยตรง โดยไม่มีการบำบัดเสียก่อน

3.2.3 ขยะมูลฝอย แหล่งท่องเที่ยวทุกที่มีปัญหาในเรื่องขยะมูลฝอยในระดับแตกต่างกันไป ทั้งในเรื่องการจัดเก็บที่ไม่ทั่วถึง หรือไม่มีการจัดเก็บ ทำให้มีขยะตกค้างหรือการทิ้งขยะไม่เป็นที่ของนักท่องเที่ยว หรือผู้ประกอบการที่ไม่มีจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อม ซึ่งนักท่องเที่ยวชาวไทยมีพฤติกรรมทิ้งขยะไม่เป็นที่มากกว่านักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยจะสังเกตเห็นจากการทิ้งเศษภาชนะพลาสติก เช่น ขวดน้ำ กล่องโฟม ถังขนมขบเคี้ยวตามข้ามทาง หรือแม้กระทั่งในเส้นทางเดิน เช่น เส้นทางเดินชมธรรมชาติบริเวณน้ำตกห้วยแก้วและวังบัวบานในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ ที่มีทั้งขยะพลาสติกและเศษแก้วจากขวดเครื่องดื่มต่าง ๆ

3.2.4 มลภาวะทางเสียง ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากการใช้ยานพาหนะหรือเกิดจากเครื่องกำเนิดไฟฟ้า เครื่องดนตรีของสถานบริการ หรือจากเรือโดยสารและกีฬาทางน้ำ เช่น เรือยนต์

3.2.5 ด้านเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงอาชีพจากชาวไร่ ชาวนา มาทำงานด้านการท่องเที่ยว จะทำให้เกิดปัญหาผลิตผลการเกษตรลดลงในขณะที่ความต้องการเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวมาร่วมกันร่วมใช้ ราคาสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวันมากขึ้น ทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น

3.2.6 ด้านสังคม

- 1) ความรู้สึกที่นักท่องเที่ยวมีอภิสิทธิ์ ก่อให้เกิดความรู้สึกต่อต้านที่เป็นต้นเหตุของการเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยที่เคยโอบอ้อมอารี มีความเป็นมิตรไมตรีต่อนักท่องเที่ยว
- 2) เกิดปัญหาอาชญากรรมเนื่องจากค่าครองชีพที่สูงขึ้น
- 3) นักท่องเที่ยวบางกลุ่ม มีส่วนในการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นปัญหาของสังคม เช่น การบริการทางเพศ การเสพยาเสพติด ฯลฯ

แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยว

1. ความหมายของการจัดการท่องเที่ยว

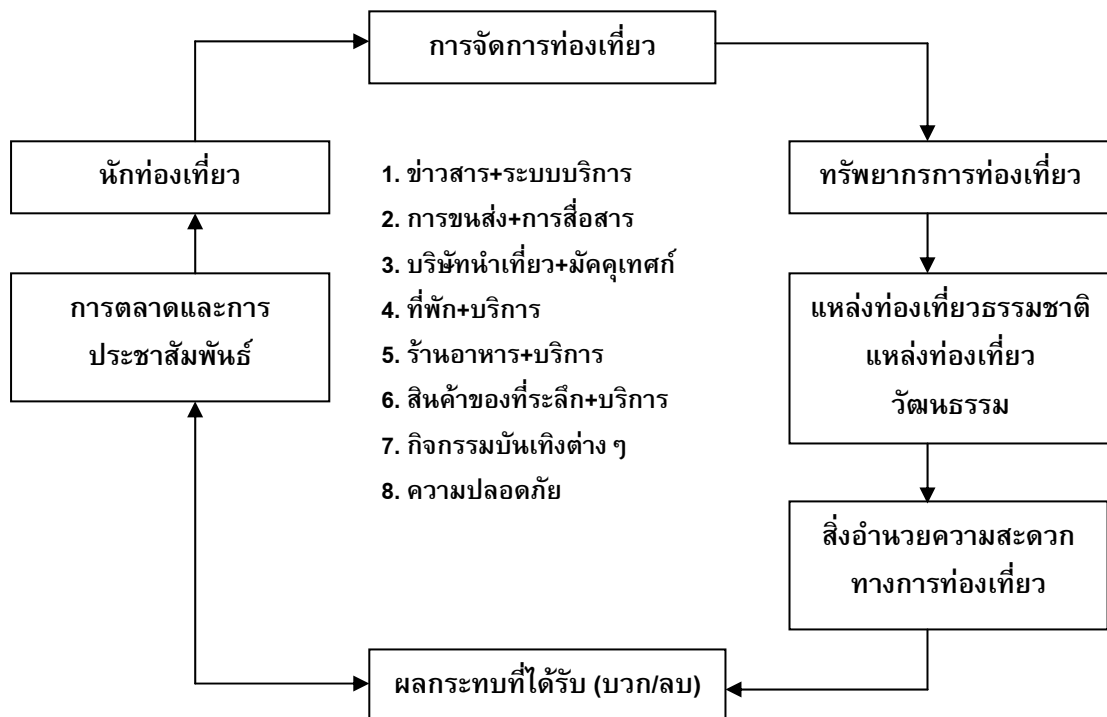
การจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงสภาพที่แท้จริงรวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ทางสังคม และสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทางมาตรการและแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่กำหนดไว้ มิฉะนั้นการจัดการการท่องเที่ยวจะดำเนินการไปอย่างไรทิศทางและประสบความสำเร็จล้มเหลว (โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, 2543 : 6) ดังนั้นการจัดการท่องเที่ยวจึงมีความจำเป็นต้องมีการวางแผนนโยบายที่ชัดเจนสอดคล้องกันในทุกระดับทั้งระดับบนลงล่างซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและระดับแนวตั้ง คือ องค์กรเอกชน ชุมชน ท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญเป็นตัวแทนของพื้นที่เพื่อจะได้ส่งเสริมและสร้างแนวทางการจัดการท่องเที่ยวให้เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

ผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ Ecotourism Network'96 ได้ประชุมเรื่อง มาตรฐานการนำเที่ยว : เครือข่ายด้านการบริการ 8 ประการ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าควรมีการให้ข้อมูลล่วงหน้าเพื่อทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยว อาจเป็นการให้เอกสารและการจัดปฐมนิเทศให้กับนักท่องเที่ยว (Orientation) นอกจากนี้ ในการจัดทำรายการนำเที่ยวควรบรรจุสาระการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่น่าสนใจ เอกลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ รวมทั้งมีข้อกำหนดในการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยว เพื่อมิให้มีผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมและคนในท้องถิ่น ส่วนด้านการตลาดควรคำนึงถึงความสามารถในการรองรับที่เหมาะสมที่จะใช้เป็นกลไกในการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวด้วย

2. องค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยว

การจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านมา พบว่า มีปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดหลายประการที่ทำให้ไม่สามารถทำให้การบริหารจัดการท่องเที่ยวดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งปัญหาในด้านพื้นที่ ซึ่งมีขีดความสามารถที่จะรองรับได้ในบางช่วง ปัญหาชุมชนท้องถิ่น การได้หรือเสียประโยชน์ของคนในพื้นที่ การกระจายผลประโยชน์ที่ไม่เหมาะสมทำให้เกิดความขัดแย้ง ความร่วมมือในการจัดการปัญหาของผู้ประกอบการ ซึ่งมีธุรกิจที่เกี่ยวข้องหลายประเภท ทั้งธุรกิจบ้านพัก ร้านอาหาร นำเที่ยว ขนส่ง ปัญหาด้านการประสานงานของหน่วยงานต่าง ๆ องค์กรชุมชนทั้งภายในและภายนอกต้องมีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ดังนั้น องค์ประกอบต่าง ๆ ของการจัดการการท่องเที่ยวต้องมีความสัมพันธ์กันเป็นระบบ เพราะต่างก็มีประโยชน์ซึ่งกันและกัน แต่ละภาคส่วนต้องมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวสามารถดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่อง โดยสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยวให้เกิดความประทับใจ อยากเดินทางมาค้างแรมนานและมาอีกหลายครั้งและบอกต่อ ๆ กันไป โดยทั่วไปการท่องเที่ยวนอกจากจะขึ้นอยู่กับความสวยงามสมบูรณ์ของพื้นที่แล้ว ยังมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องอีกหลายประเภท ทั้งด้านการขนส่ง การประชาสัมพันธ์ โรงแรมที่พัก การจัดการธุรกิจนำเที่ยว สินค้าของที่ระลึก ซึ่งต้องมีความสัมพันธ์กัน ดังนี้

ภาพ 2.1 ความสัมพันธ์ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ที่มา : ไร่ไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2545 : 28.

จากภาพดังกล่าวจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของการจัดการ การบริการ การท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์ต่อกันคือ

1) ข่าวสารและการบริการ ข้อมูลต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวควรรู้ก่อนเดินทาง ควรจัดการให้พร้อมแจ้งราคาค่าบริการให้ชัดเจน อาจทำเป็นแผ่นปลิว เอกสารพับ แคตตาล็อก (ตามแต่งบประมาณดำเนินการ) เผยแพร่ให้กว้างขวาง ตลอดจนการตอบข้อมูลทางโทรศัพท์ที่สอบถามต้องชัดเจน ในการตอบโทรสาร และE-mail ต้องชัดเจนและรวดเร็ว

2) การขนส่ง การสื่อสาร และการบริการ การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านนั้น หากมีรถโดยสาร รถประจำทางบริการ ควรแจ้งกำหนดการเดินทางและค่าบริการเป็นราคาเดียวกันชัดเจน หากเป็นสถานที่ท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึงที่จอดรถสะดวก ค่าบริการจอดรถมีหรือไม่มีต้องชัดเจน การสื่อสาร หมายถึงระบบโทรศัพท์ ระบบการส่งจอง ควรทันสมัยตามกระแสโลก (E-mail, E-commerce, E-tourist) รวมถึงการบริการจัดส่งทางพัสดุในระบบต่าง ๆ ด้วย

3) การนำชมสถานที่ ควรมีมัคคุเทศก์ที่รอบรู้นำชม อาจเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นหรือนักสื่อความหมาย ซึ่งต้องสามารถใช้ภาษาการสื่อสารได้เป็นอย่างดี

4) ที่พักและบริการท้องถิ่นใดมีที่พักอาจเป็นโรงแรม รีสอร์ท เกสต์เฮ้าส์ หรือโฮมสเตย์ ต้องสะอาดได้รับมาตรฐานการบริการสากล และมีการบริการที่ดี

5) ร้านอาหารและบริการต้องสะอาด คำนึงถึงสุขอนามัย รวมทั้งคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยว ราคาชัดเจน ควรมีการจัดระบบรักษาสิ่งแวดล้อม มีระบบการดักไขมัน การจัดการขยะ การบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

6) สินค้าที่ระลึก การจัดทำสินค้าของที่ระลึกต้องคำนึงถึงความมีเอกลักษณ์ท้องถิ่น อาจปรับปรุงรูปแบบสีสันตามรสนิยมของตลาด ควรเป็นผลิตภัณฑ์ที่สะอาด (Green and clean product) มีการจัดระบบการจัดการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมพื้นบ้าน มีการแจ้งราคาชัดเจน ควรสร้างมาตรฐานสินค้าให้ได้ระดับสากล สินค้าของที่ระลึกบางชิ้นควรมีเอกสารกำกับไว้ด้วย เช่น ผ้าทอ เครื่องแกะสลักไม้ เครื่องประดับเครื่องเงิน เพื่อนักท่องเที่ยวจะได้ใช้เป็นคู่มือในการเก็บรักษาของนั้นไว้ได้ยาวนาน

7) กิจกรรมบันเทิงต่าง ๆ หากเป็นกิจกรรมในหมู่บ้าน ควรคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การละเล่นพื้นบ้าน การแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้าน นอกจากนั้นควรมีการจัดการให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อความบันเทิงและการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งนับเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งกันและกันด้วย

8) การรักษาความปลอดภัย จะต้องมีการจัดการอย่างมีระบบ คำนึงถึงหลักการเป็นเจ้าของบ้านที่ดี ดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ต้องรอบรู้ด้วยว่าหากนักท่องเที่ยวได้รับอุบัติเหตุ อุบัติภัยแล้ว ควรมีการแจ้ง การติดต่อ เพื่อการบริการให้พร้อมอย่างไร ที่ไหน เช่น การปฐมพยาบาล การรักษาพยาบาล เป็นต้น

มนัส สุวรรณ และคณะ (2541) กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากจะต้องมีการจัดการสิ่งที่ได้กล่าวมาแล้วจะต้องพิจารณาสาระสำคัญอื่น ๆ ดังต่อไปนี้ด้วย

1) ความต้องการด้านเศรษฐกิจ โดยต้องคำนึงว่าการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นเครื่องมือที่มีอำนาจในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ได้เป็นอย่างมาก

2) ตอบสนองความต้องการหรือพันธะทางสังคม ซึ่งหมายถึงการให้ความเคารพต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนต่าง ๆ ตลอดจนความหลากหลายทางชีวภาพและมรดกเชิงวัฒนธรรม

3) สุขทรียภาพ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ไม่ว่าสถานที่นั้นจะมีความยิ่งใหญ่เพียงใด หรือมีชื่อเสียงมากน้อยเพียงไร การธำรงรักษาไว้ซึ่งสุขทรียภาพของสถานที่เหล่านั้น คือ ภารกิจสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยว

4) การคำนึงถึงกระบวนการและขอบเขตทางนิเวศวิทยา เพื่อให้การพัฒนาสามารถดำรงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งทางกายภาพและชีวภาพที่เปราะบางเอาไว้

5) การรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ (Biological diversity) ของพืชพรรณและสัตว์ต่าง ๆ เพราะสิ่งเหล่านี้คือทรัพยากรที่สำคัญของการท่องเที่ยว

6) การดำรงไว้ซึ่งระบบสนับสนุนชีวิต (Life-supporting systems) ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหมดในโลก มีชีวิตรอดอยู่ได้ต่อไป

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม สุขทรียภาพ ที่สามารถรักษาความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรมความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบสนับสนุนชีวิตไว้ได้อย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ มนัส สุวรรณ และคณะ ยังกล่าวถึงการบริหารจัดการด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัยว่าถ้ามีการบริหารจัดการด้านความปลอดภัยที่มีประสิทธิภาพจะทำให้นักท่องเที่ยวมั่นใจในการเที่ยวชม และมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากยิ่งขึ้นและน่ายินดีมาสู่ท้องถิ่นมากขึ้น และกล่าวถึงการบริหารจัดการในด้านสวัสดิภาพและการจัดการพึงให้ความสนใจด้านต่าง ๆ คือ ด้านความปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย ความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ ความปลอดภัยจากการหลงทาง ความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติ โดยมีวิธีการดังนี้

1) ให้มีการปฐมพยาบาลนักท่องเที่ยวก่อนการเที่ยวชมในพื้นที่และแจ้งให้ทราบถึงโอกาสที่จะเกิดภัยพิบัติตามธรรมชาติได้ตามฤดูกาล

2) โดยติดต่อประสานขอความร่วมมือจากสถานีตำรวจมาดูแลด้านการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ

3) มีการจัดฝึกอบรมอาสาสมัครรักษาความปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายหมุนเวียนกันตามความเหมาะสม

4) มีจุดตรวจและรับแจ้งในแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะบริเวณที่มีความเสี่ยงต่อความปลอดภัยด้านต่าง ๆ

- 5) จัดทำป้ายเตือนนักท่องเที่ยวให้ระมัดระวังจากอันตรายด้านต่าง ๆ หรือลักษณะของอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นได้
- 6) จัดเจ้าหน้าที่เพื่อคอยเตือนนักท่องเที่ยว มีการอบรมบุคลากรเพื่อทำหน้าที่ดูแลความปลอดภัยในแต่ละด้านแก่นักท่องเที่ยว
- 7) จัดเตรียมอาสาสมัครเพื่อบรรเทาสาธารณภัย พร้อมจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ประจำไว้ ณ จุดที่สามารถช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้สะดวกที่สุด สร้างสิ่งป้องกันที่ถาวรตามความเหมาะสม
- 8) จัดตั้งหน่วยปฐมพยาบาลเพื่อให้การปฐมพยาบาลแก่ผู้ที่ประสบอุบัติเหตุ
- 9) จัดผู้นำเที่ยวอาสาสมัครเพื่อป้องกันนักท่องเที่ยวหลงทาง
- 10) จัดทำป้ายชี้เส้นทางถาวรทุกระยะในแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณจุดตัดจุดแยก
- 11) จัดทำแผนที่แสดงที่ตั้งของสิ่งต่าง ๆ ภายในแหล่งท่องเที่ยวด้วยมาตราส่วนและทิศทางที่ถูกต้อง
- 12) ติดตั้งระบบสัญญาณเตือนภัยที่สามารถรับรู้กันได้ทั่วถึงภายในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเตือนภัยล่วงหน้าก่อนที่ภัยจะมาถึงตัว

3. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยว

แอ็ดไฮการี (Adhikary, 1995 : 31-33) ได้เสนอรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว (7-S Model) เพื่อปรับใช้กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ดังนี้

1) Strategy หมายถึง กลยุทธ์ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความผสมกลมกลืนระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญ การควบคุมและขอบเขตของกิจกรรมต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งต้องประกอบไปด้วยกลยุทธ์ในการวางแผน การดำเนินงานที่สามารถปฏิบัติได้ และต้องเป็นไปตามนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งชาติด้วย เช่น บริษัทที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน เพื่อที่จะสามารถหากกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่นำไปสู่เป้าหมายนั้น

2) Structure หมายถึง โครงสร้างในองค์กร ซึ่งควรจะเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับชั้นและการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสม เพราะโครงสร้างที่ดีจะเป็นกุญแจที่สำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม โครงสร้างองค์กรยังขึ้นอยู่กับรูปแบบของ RASI ด้วย ซึ่งหมายถึง ความรับผิดชอบ (Responsibility) อำนาจหน้าที่ (Authority) การสนับสนุน (Support) และข่าวสารข้อมูล (Information)

3) System หมายถึง ระบบในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งมีความหมายที่ครอบคลุมไปถึงระบบการจัดการข้อมูล ระบบการดำเนินงาน การปฏิบัติการ การเงิน การจัดการทรัพยากรมนุษย์การตลาดและระบบอื่น ๆ ด้วย โดยทุกระบบต้องมีการประสานความร่วมมือกัน และมีความสัมพันธ์กันในทุกขั้นตอน

4) Staff บุคลากรนับเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การดำเนินการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะบุคคลที่ทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยคัดสรรบุคคลที่มีความละเอียดรอบคอบ มีความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบ ให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ มีความจริงใจซื่อสัตย์ ทำงานดีประสบความสำเร็จและสามารถทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจเป็นสำคัญ

5) Skill ในการทำงานทุกอย่างจะต้องอาศัยความชำนาญ งานจึงจะดีและมีประสิทธิภาพ โดยขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 อย่าง คือ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติต่องาน ความรู้ในงานเป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรกในการที่จะทำให้การทำงานต่าง ๆ มีประสิทธิภาพ ความรู้ไม่ได้หมายถึงเพียงแต่รู้ว่าจะทำอย่างไร แต่ต้องรู้ทุกอย่างว่าคืออะไร ที่ไหน อย่างไร และทำไม รวมทั้งเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ซึ่งความรู้นั้นอาจเป็นความรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งได้มาจากการประสบการณ์ในการทำงานก็ได้ ดังนั้นผู้ที่ทำงานด้านการท่องเที่ยวควรมีทั้งความรู้และทักษะในงานที่เกี่ยวข้องเฉพาะสาขาด้วย เพราะธุรกิจด้านการท่องเที่ยวต้องการผู้ที่มีความรู้และทักษะเฉพาะทางเป็นพิเศษ

6) Style หมายถึง การรวมกันระหว่าง Staff หรือ Skill แต่ละคนจะมีรูปแบบในการดำเนินงานที่แตกต่างกัน โดยปกติแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

(1) Autocratic style หรือ Top down style หมายถึง การสั่งการจากส่วนบนลงสู่ส่วนล่าง หรือจากผู้บังคับบัญชาลงสู่ผู้ใต้บังคับบัญชา รูปแบบนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่พอใจเพราะไม่ชอบถูกสั่งให้ทำตามแต่มักจะชอบมีเหตุผลที่มีส่วนร่วมพูดคุยให้คำแนะนำมากกว่า

(2) Democratic style หรือ Bottom-up ซึ่งตรงกันข้ามกับรูปแบบแรก รูปแบบนี้จะเป็นการร่วมกันในการวางแผน การจัดการได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย จึงมักประสบความสำเร็จในการจัดการ

7) Share หมายถึง การแบ่งปันเวลาการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็น ความรู้ซึ่งนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวได้ดีที่สุด นักท่องเที่ยวแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันในหลาย ๆ ด้าน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์จะทำให้ได้รับความรู้และประสบการณ์มากมายที่เป็นประโยชน์ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น โดยเฉพาะผู้ที่เริ่มจะทำธุรกิจทางการท่องเที่ยวได้นำมาข้อมูลต่าง ๆ มาวางแผนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และสถาบันดำรงราชานุภาพ (2541) ได้ให้ความหมายของการจัดการการท่องเที่ยวไว้ว่า “การจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านี้ต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริงรวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดี ต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่กำหนดไว้ มิฉะนั้นการดำเนินการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไร้ทิศทาง และประสบความสำเร็จ...”

“การพิจารณาการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ และเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์จะต้องพิจารณาสภาพแวดล้อมของระบบการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ซึ่งพอจะจำแนกได้เป็น 3 ระบบ คือ

1) ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism resources) ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่หมายถึง สภาพทางกายภาพของทรัพยากรทางธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมถึงวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

2) การบริการการท่องเที่ยว (Tourism services) คือ การบริการเพื่อการท่องเที่ยว หรือ กิจกรรมที่อยู่ในพื้นที่นั้นๆ

3) ตลาดการท่องเที่ยว (Tourism marketing) คือ ส่วนที่เป็นความต้องการของนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และประชาชนในพื้นที่ ซึ่งหมายรวมถึง กิจกรรม รูปแบบ และกระบวนการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น

นอกจากนี้โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและสถาบันดำรงราชานุภาพ (2541) ได้เสนอถึงหลักการบริหาร และการจัดการการท่องเที่ยวว่ามีองค์ประกอบดังนี้

1) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องในชุมชน โดยพิจารณากับที่ตั้งกิจกรรม ความพร้อมและความต้องการของชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการรับผิดชอบดำเนินการ การสนับสนุนภาครัฐ เป็นต้น

2) องค์กรต่างๆ ในพื้นที่ เช่น สมาคมตำบล องค์กรการบริหารส่วนตำบล กำหนดผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการสนับสนุนแผนงาน โครงการ และกิจกรรมการท่องเที่ยวรวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินการขององค์กรประชาชนอื่นๆ

3) ภาคธุรกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐมีหน้าที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาค

4) ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตส่วนใหญ่ของคนในพื้นที่

จากแนวคิดด้านการจัดการการท่องเที่ยว นำสู่การสร้างกรอบการศึกษาแยกเป็น 3 ระบบ คือ

1) การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

2) การจัดการบริการการท่องเที่ยว

3) การจัดการตลาดการท่องเที่ยว

โดยนำมาวิเคราะห์เพื่อเป็นทางการบริหารและการจัดการแนวทางการพัฒนาเพิ่มศักยภาพบ้านบ่อแร่ในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งจะเน้นที่ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยมีองค์กรทั้งภายในและภายนอกร่วมให้สนับสนุนดำเนินงาน

4. แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

แนวคิดการบริหารและการจัดการโดยเฉพาะในเรื่องทรัพยากรที่สำคัญได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ทั้งนี้ได้มีการวิเคราะห์ว่าปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่นับวันจะเพิ่มความรุนแรงมากขึ้นนั้น มีผลกระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องเข้าไปดูแลเรื่องทรัพยากรธรรมชาติให้มากขึ้น โดยวิธีการที่เหมาะสม การดูแลทรัพยากรธรรมชาติจำเป็นที่จะต้องอาศัย การประสานงานหรือความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชน โดยคำว่า “รัฐ” นั้น หมายรวมถึง องค์การของรัฐในทุกๆระดับ ซึ่งได้แก่ จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน และองค์การอื่น ๆ ที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่นั้น ๆ ประกอบกับคณะรัฐมนตรีได้มีมติมอบหมายให้จังหวัด อำเภอ และตำบลเข้ามามีบทบาทในการบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยให้จังหวัดริเริ่มสร้างความตระหนักความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นในจังหวัดอย่างทั่วถึงทั้งจังหวัด ให้หน่วยงานต่าง ๆ ช่วยกันพิจารณากำหนดแนวทางหลักของพื้นที่ พื้นที่อนุรักษ์หรือพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ ซึ่งจังหวัดและอำเภอจะมีบทบาทในการช่วยบริหารหรือช่วยจัดการ ตลอดจนริเริ่มหาแนวทางที่ชัดเจนว่าจะบริหารพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดอย่างไร

ปัจจุบันการบริหารและการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นไม่ใช่เป็นเรื่องที่รัฐจะเป็นผู้ดำเนินการแต่ฝ่ายเดียวอีกต่อไป ดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติรับรองว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” (มาตรา 46) และ “สิทธิบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง” (มาตรา 56 วรรคแรก) อีกทั้งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ซึ่งดำเนินการต่อเนื่องมาจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลาง” ในทุกมิติอย่างเป็นทางการ โดยส่งเสริมบทบาทชุมชนและองค์กรในชุมชนท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างครบวงจร ทั้งการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การบำรุง เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ชุมชนและท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมทั้งสนับสนุนให้มีการพัฒนาสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านและบริการในท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับธุรกิจการท่องเที่ยว นอกจากนี้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ยังได้กำหนดเป้าหมายที่สำคัญของประเทศทางด้านการสร้าง คุณภาพทางเศรษฐกิจ เพื่อให้เกิดรายได้ เพื่อกระตุ้นให้การท่องเที่ยวฟื้นตัวอย่างรวดเร็ว

รูปแบบการบริหารจัดการในลักษณะ “พหุภาคี” ซึ่งประกอบด้วย รัฐ ประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชนและรวมทั้งนักวิชาการสื่อมวลชนต่าง ๆ ในการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ในแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะในระดับจังหวัดหรืออำเภอเพื่อเป็นตัวกลางในการเอื้ออำนวยให้ชุมชนแสดงบทบาทในการพัฒนาและจัดการตนเองอย่างเป็นระเบียบและขั้นตอน คือ การร่วมกันวางแผนและจัดผังการใช้ดิน น้ำ ป่า การพัฒนาปรับปรุงดิน น้ำ ตามแผนการออกกฎระเบียบข้อบังคับควบคุมกันเอง การรับรองสิทธิการใช้ของสมาชิกโดยชุมชนผ่านคณะกรรมการและความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ หากจะพิจารณาถึงรูปแบบในการบริหารจัดการการพัฒนาที่มีอยู่ในพื้นที่ในปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่ามี 3 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ

1) การบริหารจัดการโดยรัฐฝ่ายเดียว ได้แก่ การดำเนินกิจการในพื้นที่ที่รัฐเป็นผู้ปฏิบัติจัดทำเองทั้งหมด โดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นการพัฒนาแบบดั้งเดิม

2) การบริหารจัดการโดยรัฐร่วมกับประชาชน ได้แก่ การบริหารการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐในรูปแบบของโครงการพัฒนาต่าง ๆ

3) การบริหารจัดการโดยภาคเอกชน ซึ่งมีลักษณะเป็นการมอบภารกิจหรือโอนกิจการบางส่วนหรือทั้งหมดไปให้ภาคเอกชนเป็นผู้ปฏิบัติจัดทำแทน (Privatization)

การให้ภาคเอกชนหรือองค์กรประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินภารกิจของรัฐ มีได้หลายรูปแบบ และหลายสัดส่วนมาก-น้อย ตามบทบาทอำนาจรัฐกับเอกชน และองค์กรประชาชน ซึ่งแล้วแต่รูปแบบของการมีส่วนร่วม

ทัตดาว บุญปัญญาโรจน์ (2545) ได้จัดกลุ่มกิจกรรมของภาครัฐและแสดงสัดส่วนระหว่างบทบาทของรัฐกับเอกชน และประชาชนไว้ ดังนี้

1) กิจกรรมที่รัฐยังต้องมีบทบาทนำ เป็นด้านหลัก คือ กลุ่มความมั่นคงและกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ การรักษาความมั่นคงของประเทศ การรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม การดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งภารกิจพิเศษที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น การป้องกันและปราบปราม การฉ้อราษฎร์บังหลวง การป้องกันและปราบปรามยาเสพติด เป็นต้น

2) กิจกรรมที่รัฐควรมีบทบาทร่วมกับเอกชน ซึ่งรูปแบบการร่วมจะมีลักษณะตั้งแต่การให้เอกชนเข้ามามีบทบาทน้อยที่สุดไปจนถึงการให้เอกชนมีบทบาทที่สุด เรียงตามลำดับ ดังนี้ (1) กลุ่มกิจการต่างประเทศ (2) กลุ่มผู้บริหาร (3) กลุ่มการคลังและเศรษฐกิจ (4) กลุ่มพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (5) กลุ่มพัฒนาชนบท ชุมชน เมือง (6) กลุ่มเกษตรกรรม (7) กลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (8) กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ (9) กลุ่มโครงสร้างพื้นฐานและพลังงาน

3) กิจกรรมที่รัฐ ไม่ควรมีภารกิจอีกต่อไป คือ กลุ่มรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นมา ด้วยเหตุผลทางด้านการค้ากำไร แต่เมื่อดำเนินการแล้วไม่สามารถเลี้ยงตัวได้ สมควรหาทาง ให้เอกชนมีการแข่งขันดำเนินการได้ เว้นรัฐวิสาหกิจบางแห่งที่จัดตั้งขึ้นมา ด้วยเหตุผลทางด้าน ความมั่นคงของรัฐ การอนุรักษ์ หรือเพื่อสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ก็อาจใช้วิธีร่วมลงทุน กับเอกชน

แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1. ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้พัฒนามาจากแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน จากการ ประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development) หรือการประชุม earth summit ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศ บราซิล เมื่อ ค.ศ.1992 ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable tourism) ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะจุดหมายปลายทางจะเป็น ที่ใด จะเป็นกลุ่มใหญ่ (Mass tourism) เป็นกลุ่มขนาดเล็ก ทั้งในเมืองและชนบท ซึ่งการ ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2543) กล่าวว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของ นักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการป้องกันและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลัง ซึ่งการท่องเที่ยวในลักษณะนี้มี

ความหมายถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อตอบสนองความจำเป็นทาง เศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ของ วัฒนธรรมและรักษาระบบนิเวศด้วยความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีความแตกต่าง หลากหลาย เป็นเสมือนแนวคิดที่ไม่สามารถชี้วัดให้เห็นความชัดเจนได้ เนื่องจากเป็นการกระทำ เพื่ออนาคตที่ไม่อาจเห็นผลได้ในปัจจุบัน

ดังนั้น นิยามความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจึงเป็นไปตามทรรศนะที่ ประมวลจากประสบการณ์และความคาดหวังของแต่ละคน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายสำคัญที่สุดในการพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยคำนึงถึงขีด ความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ชนบทธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต ที่มีต่อ กระบวนการท่องเที่ยว โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการและได้รับ ผลประโยชน์ ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

ในทฤษฎีของ WTO (1997 : 36) ได้ให้นิยามความหมายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องสอดคล้องกับความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมาย ในการคงความมีเสน่ห์ดึงดูดในการแข่งขันกับแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น ให้เป็นที่ประทับใจต่อผู้มาเยือนครั้งแรกและคงความพึงพอใจต่อผู้ที่กลับมาเยือนในเวลาต่อ ๆ ไป ด้วยเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มั่นคงและสภาพแวดล้อมที่สมดุลย์

ในขณะที่เดียวกัน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 7) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า หมายถึง การท่องเที่ยวของกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมอเพียงพอ และมีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืนยาว

คลีเวอร์ดอล (Cleaverdon) และ WTO (กฤติยา จักรสาร, 2545) ได้ให้นิยามการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนว่าเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสให้อุชนรุ่นหลัง โดยการจัดการการท่องเที่ยวมีความหมายต่อการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศได้ด้วย อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมต้องปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้ายุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไป จึงมีขอบเขตการพัฒนาที่ครอบคลุมทุกส่วนของการท่องเที่ยว คือ

- 1) กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องดำรงอยู่ได้
- 2) มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนอย่างสม่ำเสมอ
- 3) ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจได้ไม่เสื่อมคลาย
- 4) กิจกรรมการบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ
- 5) ต้องไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม

โดยสรุปการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนาและบำรุงรักษาทางด้านกิจกรรมและการบริหารภายใต้บริบทของชุมชน สิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ทั้งนี้ต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านลบต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสมและเท่าเทียมกัน เพื่อร่วมกันปกป้องและสงวนรักษาเป็นมรดกสืบทอดสู่คนรุ่นหลังอย่างยั่งยืน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542 ; พจนา สวนศรี, 2542 ; ภราเดช พยัทธิเชียร, 2539) ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น อย่างน้อยต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1) ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ (Economic sustainability)

(1) การเติบโตต้องอยู่ในอัตราที่บริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากโตเร็วไป อาจทำให้รองรับนักท่องเที่ยวต่าง ๆ ไม่พร้อมไม่เพียงพอ เช่น โครงสร้างพื้นฐาน คุณภาพแรงงาน และการให้บริการอาจมีผลทำให้นักท่องเที่ยวไม่พึงพอใจ ขาดความนิยม ไม่เดินทางมาท่องเที่ยว ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำในระยะยาว

(2) การเติบโตของการท่องเที่ยวอาจทำให้คนส่วนใหญ่หันมาประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทำให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาคอื่น ๆ เช่น ภาคการเกษตร การกสิกรรม การอุตสาหกรรม

(3) การเติบโตที่ต้องอาศัยวัสดุอุปกรณ์ แรงงาน และผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ เป็นผลทำให้เงินตรารั่วไหลออกไปนอกประเทศ

2) ความยั่งยืนทางด้านสังคม (Social sustainability)

(1) การหลั่งไหลของนักท่องเที่ยวต่างประเทศมากเกินไปและรวดเร็วเกินไป มีผลกระทบต่อชุมชนที่มีความเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่น

(2) การใช้เงินของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีกำลังสูงกว่าคนในท้องถิ่น การใช้ชีวิตที่หรูหรา หรืออย่างอิสระเสรี ซึ่งทะลักเข้าสู่ชุมชนหนึ่ง ๆ อาจกลายเป็นแม่เหล็กดึงดูดใจให้คนหนุ่มสาวในท้องถิ่นหลงใหลมัวเมาต่อทรัพย์สินเงินทองหรือความสำเร็จที่หาได้ง่าย ๆ ทำให้เกิดปัญหาสังคมติดตามมา

(3) อาชีพขายบริการทั้งหญิงชาย การขายยาเสพติด การละทิ้งคุณค่าทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น อาจนำไปสู่ความล่มสลายทางโครงสร้างวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งมีผลทำให้ชุมชนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อนักท่องเที่ยวว่าเป็นตัวการทำให้สังคมเสื่อม ซึ่งบางครั้งอาจสะท้อนออกมาในรูปของการกระทำที่รุนแรงต่อนักท่องเที่ยว

3) ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental sustainability)

(1) การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการควบคุม อาจกลายเป็นสิ่งที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นคุณค่าหรือความเป็นตัวต้นกำเนิดของกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้นๆ เสียเอง เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวที่มากเกินไป ความแออัดยัดเยียด ความสกปรก เป็นต้น

(2) การเร่งรัดพัฒนาโดยใช้เทคนิคก่อสร้างที่ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดการพังทลายอย่างถาวรของหน้าดิน หาดทราย ชายทะเลการสูญเสียสภาพภูมิทัศน์ ฯลฯ

(3) การก่อสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างในตำแหน่งที่ผิดพลาด อาจทำให้วงจรทางธรรมชาติเกิดความแปรปรวน

(4) การเก็บเอาพันธุ์ไม้ไปจากพื้นที่ อาจทำลายระบบนิเวศวิทยาที่เปราะบางของพื้นที่บางแห่งไป

(5) กิจกรรมของนักท่องเที่ยวจำนวนมากทำให้เกิดปริมาณของเสียอย่างมหาศาล เช่น ของเสีย น้ำเสีย อาหารเหลือ ขยะ ฯลฯ ทำให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม

2. หลักการและความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2.1 หลักการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ผลจากการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแบบยั่งยืน ณ เมือง แวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ.2533 ได้มีการกำหนดหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ 10 ประการ คือ (กานต์พิชชา สุรีคุณพงษ์, 2545)

2.1.1 การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Using resource sustainably) คือ การใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างพอเพียงต่อความจำเป็นเท่านั้นและมีการอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป

2.1.2 การลดการบริโภคที่มากเกินไปเกินความจำเป็นและการลดของเสีย (Reducing over consumption and waste) คือ การบริโภคแต่เพื่อความพอเพียง เพื่อจำกัดปริมาณของเสียและปริมาณการใช้จ่าย

2.1.3 การรักษาความหลากหลาย (Maintaining diversity) คือ การรักษาความหลากหลายทางชีวภาพของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เพื่อรักษาระบบนิเวศและความงดงามของวัฒนธรรมให้คงอยู่

2.1.4 การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไปในแผนการพัฒนา (Integrating tourism into planning) คือ การนำเอาการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไปในแผนการพัฒนาของชาติและแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยให้มีการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Environmental impact assessment-EIA) เพื่อให้เกิดการขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาวต่อไป

2.1.5 การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น (Supporting local economies) คือ การส่งเสริมและรองรับทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนให้เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงราคาและการพัฒนาคุณค่าของสิ่งแวดล้อม

2.1.6 การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น (Involving local communities) คือ การที่ประชาชนและองค์กรต่างๆ ในชุมชนต่างมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวอย่างพร้อมเพรียงและเต็มกำลัง ซึ่งนอกจากจะทำให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันแล้ว ยังเป็นการสร้างมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวได้อีกด้วย

2.1.7 การปรึกษากันระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และรัฐ หรือมหาชน (Consulting stakeholders and the public) คือ การพูดคุย ปรึกษาหารือ ประชุม และระดมพลังความคิดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น องค์กรส่วนท้องถิ่น ประชาชน ผู้ประกอบการ และ องค์กรอื่นๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันกำหนดทิศทางการดำเนินงาน และป้องกันความผิดพลาดที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และศักยภาพในการประสานงาน เพื่อป้องกันความขัดแย้งด้านผลประโยชน์

2.1.8 การฝึกอบรมบุคลากร (Training staff) คือ การฝึกอบรมบุคลากรในท้องถิ่นทุกระดับให้มีความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาและการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดมาตรฐานในการบริการการท่องเที่ยว

2.1.9 การตอบสนองการตลาดท่องเที่ยว (Marketing tourism responsibly) คือ การเตรียมข่าวสารข้อมูลที่ถูกต้อง พร้อมเพรียง และเป็นประโยชน์ เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องและนักท่องเที่ยว และช่วยทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพอใจ

2.1.10 การวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ (Undertaking research) คือ การวิจัยติดตามผลตรวจสอบด้านการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหา และเพิ่มผลประโยชน์ให้กับแหล่งท่องเที่ยวและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

2.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากหลักการการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนดังกล่าว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538-2539) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน คือ

2.2.1 ต้องดำเนินการในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการการท่องเที่ยว

2.2.2 ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว

2.2.3 ต้องยอมให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

2.2.4 ต้องชี้นำความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ

ในการที่จะดำเนินการตามองค์ประกอบหลักดังกล่าวข้างต้นนั้น ให้เกิดความสัมฤทธิ์ผลได้ จำเป็นต้องดำเนินการด้วยการผสมผสานคุณสมบัติหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 3 ปัจจัย ดังนี้ (WTO, 1997 : 232)

1) คุณภาพ (Quality) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องให้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพสำหรับนักท่องเที่ยว ต้องเพิ่มคุณภาพชีวิตของชุมชนและต้องยืนหยัดคุณภาพของสิ่งแวดล้อม

2) ความต่อเนื่อง (Continuity) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องสามารถทำให้แหล่งทรัพยากรธรรมชาติคงอยู่ไม่เสื่อมค่า ทำให้วิถีวัฒนธรรมของชุมชนคงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง โดยสามารถนำความพึงพอใจมาสู่นักท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง

3) ความสมดุลย์ (Balance) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทำให้เกิดความพอดีหรือดุลยภาพต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การรักษาสีเขียวและชุมชนท้องถิ่น โดยความร่วมมือของทุกฝ่ายเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้ง

จากองค์ประกอบและคุณสมบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่กล่าวมาแล้วนั้น บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้นำเสนอรูปแบบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่าเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

- 1) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมประเพณี
- 2) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง
- 3) เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว
- 4) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม
- 5) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 6) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นและคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

3. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนตลอดไป ควรมีการกำหนดแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า จะดำเนินงานอะไร จะดำเนินงานไปทำไม จะดำเนินงานที่ไหน จะดำเนินงานอย่างไร จะดำเนินงานเมื่อไร และใครเป็นผู้ดำเนินงานหรือรับผิดชอบ โดยกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายเพื่อพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป โดยวัตถุประสงค์นั้นจะต้องมีความสอดคล้องและเกิดประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่าย รวมทั้งต้องมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

บาเทีย (Bhatia) (รัฐทิตยา หิรันยหาด, 2544 : 33) ให้หลักการว่า ในการวางแผนพัฒนาท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนจะมีประโยชน์อย่างมาก หากตั้งวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานให้มีความสอดคล้องกับแผนการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยขั้นตอนในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอาจกระทำดังต่อไปนี้

- 1) ศึกษาถึงอุปสงค์และอุปทานของนักท่องเที่ยว
- 2) ตั้งวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยว
- 3) การวางแผนด้านการใช้ประโยชน์จากพื้นที่
- 4) สสำรวจความพร้อมในโครงสร้างพื้นฐาน
- 5) วางแผนการใช้งบประมาณในการพัฒนา
- 6) วางแผนการใช้งบประมาณในทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่
- 7) จัดโครงสร้างการบริหารและจัดการ

- 8) การทำตลาดและโฆษณาประชาสัมพันธ์
- 9) ติดตามตรวจสอบความก้าวหน้า
- 10) กำหนดช่วงเวลาในการพัฒนา

เมลี่ อีเบอร์ (Shirley Eber) (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542 : 15) ได้เสนอความเห็นไว้ว่า แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development) จะสนับสนุนการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างฉลาดเพื่อให้ดำรงอยู่ยาวนาน ดังนั้น การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism) เป็นการท่องเที่ยวผนวกกับโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องทั้งปัจจุบันและอนาคต โดยดำเนินไปภายใต้ขีดความสามารถตามธรรมชาติ รวมทั้งขนบธรรมเนียมและรูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชน ชุมชนได้รับส่วนแบ่งที่ยุติธรรมจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของการท่องเที่ยวและเป็นไปตามความประสงค์ของผู้คนและชุมชนท้องถิ่นในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ

สุนันทา พูนน้อย (2543 : 31) กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นความพยายามในการดำเนินงานที่จะให้การท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่จะก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว รักษาทรัพยากรให้คงความดึงดูดใจ และพัฒนาให้เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งอาจแบ่งได้เป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาบริการการท่องเที่ยวและการส่งเสริมการท่องเที่ยว

การดำเนินงานการพัฒนาการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการชักจูงแนะนำและควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยวให้ประสานกลมกลืนกัน หากในแหล่งท่องเที่ยวใดการพัฒนาขาดความสมดุลระหว่างองค์ประกอบทั้งสองแล้วย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อการท่องเที่ยวได้ อย่างไรก็ตามการพัฒนาการท่องเที่ยวอาจดำเนินการโดยอิสระแบบแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แบบมีแผนเฉพาะตัวและแบบมีแผนผสมผสานเชื่อมโยงกัน ในระดับที่กว้างขึ้นก็ได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับขนาดและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ปริมาณและรูปแบบการท่องเที่ยว ลักษณะขององค์กรที่รับผิดชอบและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อระบบสังคม สิ่งสำคัญที่จะประกันความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ การประสานสอดคล้องกันในองค์ประกอบของการพัฒนา ความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่และการกระจายหรือการรวมตัวของผลประโยชน์จากการพัฒนา

ประเทศไทยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชนเป็นสำคัญ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม การจัดการท่องเที่ยวของประเทศไทย จึงได้แบ่งรูปแบบไว้อย่างชัดเจนเป็นการท่องเที่ยวธรรมชาติ การท่องเที่ยววัฒนธรรม การท่องเที่ยวแบบบันเทิงและกีฬา และการท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและสัมมนา ซึ่งการท่องเที่ยว 4 ประเภท อาจแบ่งระดับกิจกรรมของการท่องเที่ยวได้ 4 รูปแบบ ที่ต้องการการจัดการที่แตกต่างกัน คือ

1) การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรให้คงไว้ยาวนานที่สุด ครอบคลุมทรัพยากรทุกประเภท เช่น ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม รวมทั้งวิถีชีวิตของมนุษย์ การท่องเที่ยวเหล่านี้จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

2) การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการศึกษาในแหล่งธรรมชาติเพื่อการรักษาระบบนิเวศ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นมากเป็นพิเศษ ทั้งนี้ เป็นส่วนหนึ่งหรือบางส่วนของ การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่ให้ความสำคัญต่อระบบนิเวศของพื้นที่นั้นๆ จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3) การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการนันทนาการ การพักผ่อนหย่อนใจ การทัศนศึกษา การประชุมสัมมนา การติดต่อทางธุรกิจ ที่ให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นหลักจัดเป็นการท่องเที่ยวนันทนาการ ประชุมและสัมมนา

4) การท่องเที่ยวที่ขัดต่อศีลธรรม จริยธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งยังคงมีแอบแฝงอยู่ในทุกส่วน เช่น การท่องเที่ยวทางเพศ การพนัน กีฬาบางประเภท เป็นการท่องเที่ยวที่ขัดต่อศีลธรรม

การจัดการท่องเที่ยวทุกประเภทต้องคำนึงถึงการรักษาสีงแวดล้อม การสงวนรักษาทรัพยากรทางการท่องเที่ยว และการได้ประโยชน์ตอบแทนอย่างสมดุลและเหมาะสม จึงจะเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตาม คงมีส่วนหนึ่งที่ยังเป็นการท่องเที่ยวที่ยังไม่สร้างสรรค์หรือเชิงทำลายอยู่บ้าง เช่น การท่องเที่ยวทางเพศ การท่องเที่ยวเพื่อการพนัน การท่องเที่ยวแบบบันเทิงเรีงรมย์ที่ไร้ศีลธรรมและผิดกฎหมาย เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าบทบาทของภาครัฐ นักวิชาการและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้วางแบบแผนในการพัฒนาการท่องเที่ยวพอสรุปได้ดังนี้

- 1) การวางแผนและการอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว
- 2) การดูแลและการควบคุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยมีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนและการควบคุม การตลาด การเงิน และการประสานงาน
- 3) การเป็นเจ้าของโดยตรงขององค์ประกอบทางการท่องเที่ยว
- 4) การส่งเสริมทางการขายผลิตภัณฑ์

อย่างไรก็ตามการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทางภาครัฐได้วางรูปแบบการช่วยเหลือไว้ 5 รูปแบบ ประกอบด้วย

- 1) การสนับสนุนทางด้านเทคโนโลยี (Technical assistance)
- 2) เงินทุนการสนับสนุน หรือเงินยืมเพื่อพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน
- 3) จัดตั้งสมาคมที่เป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐและตัวแทนภาคอื่น
- 4) อำนวยความสะดวกด้านที่ดิน ด้านความปลอดภัย และโครงสร้างพื้นฐาน
- 5) ประชาสัมพันธ์และให้บริการข้อมูล

ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติพบว่ามีปัญหาระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งอาจสามารถสรุป 3 ประเด็นหลักได้ดังนี้

- 1) การขาดแคลนความร่วมมือและการประสานเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว
- 2) ความกดดันที่เพิ่มขึ้นจากกฎระเบียบที่กำหนดขึ้นโดยภาครัฐ
- 3) ความเห็นที่แตกต่าง

แต่เมื่อมองหลักการการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนก็ยังมีหลายทฤษฎีที่กล่าวไว้ อย่างน่าสนใจ เช่น ทฤษฎี การ์ทเนอร์ (Gartner) (สุนันทา พูนน้อย, 2543) ได้กำหนดหลักการ ในการพัฒนาสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สามารถสรุป โดยย่อได้ 6 ประเด็นดังนี้

- 1) การลงทุน (Inventory) เช่น ค่าที่ดิน ค่าก่อสร้าง ค่าจ้าง เป็นต้น
- 2) การประเมินแหล่งท่องเที่ยวที่จะเป็นสิ่งดึงดูดใจ (Assessment) เช่น คุณภาพ ความเป็นของแท้ ความเป็นเอกลักษณ์ ความสามารถในการจัดการกิจกรรมนักท่องเที่ยว และพลังดึงดูดที่สามารถจูงใจนักท่องเที่ยวมาเที่ยวได้
- 3) ส่วนประสม (Attraction mix) การจัดการสิ่งดึงดูดใจเช่นการสร้างสิ่งจูงใจว่าจะเน้นเรื่องใด

- 4) ความเป็นไปได้ในการประกอบธุรกิจ (Feasibility analysis)

- (1) สถานที่ (Location)
- (2) การขนส่ง (Transportation)
- (3) ต้นทุนและประโยชน์การใช้ที่ดิน (Land use and costs)
- (4) รัฐบาล (Government) เช่น นโยบาย กฎหมาย และภาษี เป็นต้น
- (5) สิ่งอำนวยความสะดวก (Infrastructure)
- (6) ความปลอดภัย และการบริการ (Security and service)
- (7) ผู้ผลิต (Suppliers)
- (8) สภาพทางการเงิน (Financial status)
- (9) แรงงาน (Labors)
- (5) สภาพการแข่งขันทางการค้า (Trade area)
- (6) การวิเคราะห์กำไร และต้นทุน (Benefit and cost analysis)

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 28) ได้เสนอไว้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะ นำมาซึ่งการจัดการทรัพยากรทั้งมวลในแนวทางที่เราตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ ขณะเดียวกันก็จะต้องรักษาความอุดมสมบูรณ์ทางด้านวัฒนธรรม กระบวนการที่สมดุลทางนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพ และสนับสนุนการดำรงอยู่ของชีวิต จากคำจำกัดความข้างต้นสะท้อนให้เห็นประเด็นสำคัญต่างๆ ที่สอดคล้องกันอยู่ถึง 7 ประเด็น ก็ คือ การจัดการทรัพยากร ความต้องการทางเศรษฐกิจ การตอบสนองความต้องการ หรือพันธะ

ทางสังคม การคงอยู่ของสุนทรียภาพ มาตรการทางนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีววิทยา และสนับสนุนการดำรงชีวิต ซึ่งในภาพรวมแล้วการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นจะเป็นการท่องเที่ยวที่มีลักษณะสำคัญ 4 ประการ โดยสอดคล้องกับ ดังต่อไปนี้

1) เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องดำเนินอยู่ภายใต้ขีดความสามารถที่รองรับได้ของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว

2) เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ที่มีต่อกระบวนการการท่องเที่ยว

3) ต้องให้เกิดความเสมอภาคและยุติธรรมเกี่ยวกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวให้แก่ประชาชนทุกส่วน

4) ต้องชี้ภายใต้ความต้องการของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นๆ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2543) กล่าวว่า เป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาการท่องเที่ยว นั้น คือ ความพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งพิจารณาได้จากองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

(1) ต้องนำเนในการในเรื่องขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ที่มีต่อกระบวนการด้านการท่องเที่ยว

(2) ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ที่มีต่อกระบวนการด้านท่องเที่ยว

(3) ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

(4) ต้องชี้้นำตามความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่น และชุมชนในชนบทท่องเที่ยว

ภราเดช พยัคฆ์วิเชียร (เดชา ไต้สูงเนิน, 2543 : 33) ได้กล่าวถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนว่าจำเป็นต้องมีการพิจารณาทั้งในด้านเศรษฐศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปด้วยตลอด การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยความหมายทุกๆ ไปนั้น หมายถึงการพัฒนาที่จะใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน โดยไม่กระทบกระเทือนผลประโยชน์ที่พึงมีได้ในอนาคตหรืออดีต ความหมายหนึ่งคือการใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจจากวัฒนธรรมหรือธรรมชาติในระดับที่ให้วัฒนธรรมหรือธรรมชาติยังคงสภาพอยู่ได้อย่างถาวร

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้สรุปแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีลักษณะ 6 ประการ คือ

1) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม

- 2) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์แต่ละแหล่งท่องเที่ยว
- 3) เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
- 4) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม
- 5) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 6) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย

สร้อย สวัสดิ์ อาสาสมัคร (2542 : 29) กล่าวว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมน้อยที่สุด มีความสอดคล้องกันทั้งด้านการพัฒนาและด้านการตลาดที่จะนำพานักท่องเที่ยวมาชื่นชมทรัพยากรการท่องเที่ยว นั่นๆ ได้เป็นประจำสม่ำเสมอ อันจะส่งผลให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจที่ตอบสนองต่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและสังคมอย่างต่อเนื่อง

จากแนวคิดและหลักการข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะต้องอาศัยกระบวนการวางแผนและการดำเนินงานเป็นขั้นตอน โดยต้องอาศัยแนวทางการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นควบคู่กันไป คือ จะทำอย่างไรในการพัฒนาเพื่อให้ท้องถิ่นสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ ขณะเดียวกันท้องถิ่นก็ยังคงดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของตนเอง และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมในปัจจุบัน และยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องในอนาคต ทั้งนี้ยังรวมถึงการพัฒนาและการรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติด้วย ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นผู้วิจัยมองว่าการพัฒนาที่ผ่านมาเป็นการสะสมประสบการณ์ของการพัฒนาที่ผ่านการลองถูกลองผิด คิดถูกคิดผิด ภายใต้กฎกติกาบ้านเมืองและประชาชนที่ไม่รู้เท่าทัน ดังนั้น การพัฒนาท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืนจำเป็นที่จะต้องสร้างความตระหนักและจิตสำนึกถึงผลได้ผลเสียทุกมิติห่วงโซ่การพัฒนา พร้อมการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นและพี่น้องประชาชนให้มากเป็นพิเศษ การศึกษาแนวทางการพัฒนาเพิ่มศักยภาพบ้านบ่อแร่ ในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตำบลวิจิตร อำเภอเมืองจังหวัดภูเก็ต เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกลับไปทบทวนบทเรียนในอดีตและการพัฒนาที่ผ่านมาพร้อมทั้งการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์โลกควบคู่ความเป็นไทย ภายใต้หลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based economy) ซึ่งจะต้องรู้ว่าผลิตอะไร (What) ผลิตอย่างไร (How) ผลิตโดยใคร (By whom) และผลิตเพื่อใคร (For whom) ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงเป็นรูปแบบการพัฒนาที่มีความรับผิดชอบต่อและเคารพต่อพื้นที่ทรัพยากรท่องเที่ยว โดยเน้นการใช้ประโยชน์ตามแนวทางการพัฒนาและการอนุรักษ์ควบคู่กันไปเพื่อไปสู่ความยั่งยืน พร้อมทั้งต้องอาศัยความร่วมมือกันทุกภาคส่วนหลายฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อคนรุ่นต่อไป

4. กรอบการพัฒนาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว

การพัฒนาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ภายใต้บริบทของพื้นที่ จะมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือ การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา ซึ่งต้องมียุทธศาสตร์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์กันเป็นระบบ และต่างก็มีประโยชน์ซึ่งกันและกัน แต่ละภาคส่วนต้องมีเป้าหมายเพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว ให้เกิดความประทับใจอยากเดินทางมาท่องเที่ยวซ้ำและบอกต่อ ๆ กัน โดยนอกจากจะขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ ความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้วยังมีกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องอีกหลายประเภททั้งด้าน การให้บริการโปรแกรมการท่องเที่ยว การขนส่ง การคมนาคม การให้บริการที่พัก ร้านค้า ร้านอาหาร สิ่งอำนวยความสะดวก ฯลฯ ดังนั้นกรอบในการพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะต้องพัฒนาองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ เพื่อรักษาเอกลักษณ์ทั้งทางธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นเพื่อรองรับการขยายตัวของการพัฒนาการท่องเที่ยว
- 3) ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และให้มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม
- 4) พัฒนาการท่องเที่ยวโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว
5. ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงผลกระทบต่ออนุรักษ์

แนวคิดยุทธศาสตร์การพัฒนา

1. ความหมายยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์เป็นกลวิธีอันแยบยล และชาญฉลาดที่จะบริหารงานที่มีความซับซ้อน มีปัญหาหรือมีความจำเป็นต้องให้ประสบความสำเร็จ ในวงการทหารยุทธศาสตร์หมายถึงศาสตร์และศิลป์ที่ใช้ในการบัญชาการกองทัพเพื่อรบให้ชนะข้าศึก ต่อมามีการนำคำนี้มาใช้ในกิจกรรมอื่นๆ อีกหลายด้าน ในแง่ของการพัฒนาองค์การยุทธศาสตร์ คือ กลวิธีที่องค์การหรือหน่วยงานใดๆ เลือกใช้สำหรับผลักดันองค์การจากสถานการณ์ที่เป็นอยู่ไปสู่สถานที่พึงประสงค์ในอนาคต เป็นแนวทางการคิดที่จะเผชิญกับความเสี่ยง และความไม่แน่นอนที่จะเกิดขึ้นในอนาคตท่ามกลางความแปรปรวนของสภาวะแวดล้อมและการใช้ศักยภาพของทรัพยากรในลักษณะที่พิเศษกว่าปกติ ยุทธศาสตร์จึงเป็นคุณลักษณะพิเศษของการปฏิบัติงานที่

กำหนดการใช้ทรัพยากร และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อจัดการกับสภาวะแวดล้อมให้บรรลุวัตถุประสงค์ เป็นวิธีการระยะสั้นในการจัดสรรทรัพยากรเสียใหม่ หรือเปลี่ยนแนวทางการปฏิบัติงาน ดำเนินงานเพื่อให้สามารถตอบสนองผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ทันเวลาที่ กุลิก (Gulick, 1977)

แซนด์เลอร์ (Chandler) (สุจิต บุญบงการ, 2543 : 42) ได้ให้ความหมายของ ยุทธศาสตร์ (Strategy) ไว้ว่ายุทธศาสตร์เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายระยะยาวของธุรกิจและการ กำหนดแนวทางการดำเนินงานหรือการปฏิบัติการ และการจัดสรรทรัพยากรอันจำเป็นในการ ดำเนินงานดังกล่าว”

ควิน (Quinn) (สุจิต บุญบงการ, 2543 : 42) ได้ให้ความหมายของยุทธศาสตร์ไว้ว่า ยุทธศาสตร์เป็นแบบแผน (Pattern) หรือแผนที่รวมเอาจุดมุ่งหมายหลัก ๆ นโยบายและแนว ทางการดำเนินงานขององค์กรไว้ด้วยกัน เพื่อช่วยจัดสรรทรัพยากรขององค์กรไปในทางที่มี เอกลักษณะและเป็นไปได้ โดยคำนึงถึงความเข้มข้นและจุดอ่อนขององค์กร และคาดการณ์การ เปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวของคู่แข่ง

เจลีเยว บุรีภักดี (2545:4) อธิบายว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึง แผนการบัญชาการอัน ซาญฉลาดสำหรับใช้ดำเนินการสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้บรรลุเป้าหมาย ทั้งนี้ โดยอาศัยหลักวิชาและข้อมูล สภาพจริงที่เหมาะสม

2. การวางแผนยุทธศาสตร์ (Strategic planning)

การวางแผนยุทธศาสตร์เป็นกระบวนการเตรียมการขั้นต้นต่าง ๆ เพื่อนำองค์กรมุ่ง หน้าสู่เป้าหมายหรือ สถานภาพ อันพึงปรารถนา แห่งอนาคตตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ ที่ตั้งไว้ วิธีการวางแผนยุทธศาสตร์ ส่วนใหญ่ใช้วิธีการหรือกระบวนการที่เรียกกันว่า STP : ซึ่งย่อมาจากคำว่า สถานการณ์ (Situation) หมายถึงการประเมินสถานการณ์ว่าขณะนี้ อยู่ ที่ไหน มาถึงนี้ได้อย่างไร เป้าหมาย (Target) ต้องการจะไปไหน และ หนทาง (Path) จะไป ถึงที่นั้นได้อย่างไร

นอกนั้นยังอาจใช้เครื่องมือหรือวิธีการอื่นๆ เช่นการประเมินสภาพแวดล้อม การใช้ วิธีการ SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Treats คือ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส สิ่งทีอาจเป็นปัญหาอุปสรรค) GTSM (Goals, Target, Strategies, Measures - เป้าประสงค์ เป้าหมายยุทธศาสตร์ มาตรการ)

แผนยุทธศาสตร์ (Strategic plan) เป็นแผนการดำเนินงานที่สร้างขึ้นมาอย่างเป็น ระบบ โดยองค์ประกอบต่างๆ สัมพันธ์สอดคล้องกัน เป็นแผนที่มีวิสัยทัศน์ (Vision) หรือภาพ ฝันที่วาดไว้ เป็น "การร่วมจิต" มีเป้าประสงค์ (Purpose) อันแสดงถึงเจตจำนงร่วมของทุก ฝ่าย หรือ "การร่วมใจ" ผนึกพลังใจของทุกฝ่าย เพื่อกระทำพันธกิจ (Mission) อันถือเป็น หน้าที่รับผิดชอบ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ (Objectives) ที่ตั้งไว้เป็นรายละเอียดเพื่อให้ เกิดผลกระทบ (Outcome) และได้ผลลัพธ์ (Output) ที่พึงประสงค์

แผนยุทธศาสตร์ที่ดีมาจากการวิเคราะห์ที่ถูกต้องดี รู้ปัจจุบัน เพื่อใส่ให้ทันอนาคต วิเคราะห์สถานการณ์ที่ผ่านมา วิเคราะห์ทรัพยากรทุนต่างๆ อันเป็นศักยภาพ หรือความสามารถที่ยังไม่ได้พัฒนา หรือยังไม่ได้พัฒนาเต็มที่ หรือที่ยังซ่อนเร้นอยู่

แผนยุทธศาสตร์ที่ดีเป็นผลที่เกิดจากกระบวนการวางแผนที่ดี บริหารจัดการ แผนอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficiency) เกิดประสิทธิผล (Effectiveness) ที่ปรากฏจริง เป็นแผนที่มีเป้าประสงค์ดี (Purpose) ก่อให้เกิดการร่วมใจในหลักการดี (Principles) ก่อให้เกิดการร่วมคิดมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (Participation) ก่อให้เกิดการร่วมทำ และมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ จัดการดี (Organization) ก่อให้เกิดการร่วมแรง ในภาษาไทยก็พูดกันเป็นวลีว่า "ร่วมแรงร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ"

ชิรวัดน์ นิจนตร (2548 : 12) ได้กล่าวสรุปว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนา (Development strategy) คือ แผนการดำเนินงานเพื่อพัฒนาเรื่องหนึ่งเรื่องใดที่มีความยากเป็นพิเศษ ซึ่งไม่อาจทำให้บรรลุได้โดยวิธีปกติธรรมดาที่รู้จักกันโดยทั่วไป ซึ่งวิธีอันชาญฉลาดในการดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นเหมือนนวัตกรรมที่ใช้ทดแทนวิธีการปฏิบัติแบบเก่าๆ ที่ทำแล้วไม่ได้ผลหรือได้ผลไม่คุ้มค่าหรือไม่เท่ากับที่คนอื่นทำได้ ในแง่ของการพัฒนาองค์กร ยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์คือกลวิธีที่องค์กรหรือหน่วยงานใดๆ เลือกใช้สำหรับผลักดันองค์กรจากสภาพการที่เป็นอยู่ไปสู่สภาพที่พึงประสงค์ในอนาคต (Skill in managing any affair) เป็นแนวความคิดที่จะเผชิญกับความเสี่ยงและความไม่แน่นอนที่จะเกิดขึ้นในอนาคตท่ามกลางความแปรปรวนของสภาวะแวดล้อม และการใช้ศักยภาพของทรัพยากรในหน่วยงานในลักษณะที่พิเศษกว่าปกติ

ดังนั้น การศึกษาแนวทางการพัฒนาเพิ่มศักยภาพบ้านบ่อแร่ในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตำบลวิชิต อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต สามารถนำเสนอแนวทางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาในการเพิ่มศักยภาพบ้านบ่อแร่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อย่างถูกต้องเหมาะสมกับบริบทและสภาพความเป็นจริงของพื้นที่ได้นั้น ผู้วิจัยจำเป็นต้องใช้แนวคิดดังกล่าวในการศึกษาคั้งนี้อย่างเป็นระบบเพื่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวคิดด้านการมีส่วนร่วม

1. ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นคำหลักคำหนึ่งที่นิยมใช้กันมากในปัจจุบัน ทั้งในวงวิชาการและวงราชการ โดยถูกนำมาใช้ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525-2529) เป็นต้นมา นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายและตีกรอบแตกต่างกันตามความหมายในเชิงจิตวิทยา การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุ

จุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ทั้งทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย (อโนทัย เพียรคงชล, 2540 : 23)

ปัจจุบันหลายฝ่ายยอมรับว่า การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการพัฒนา เพราะหมายถึง การที่สมาชิกของชุมชนมีการกระทำออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน มีความร่วมมือ ร่วมใจ ในการที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม และดำเนินการร่วมกัน ในการเพิ่มอำนาจการต่อรองทางการเมืองและเศรษฐกิจ เพื่อปรับปรุงสภาพทางสังคมใน ชุมชน หรือเป็นกระบวนการที่ประชาชนร่วมมือร่วมใจกันในการแก้ปัญหาที่ตนประสบอยู่ และ ร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมนั้นให้ลุล่วงไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน ช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบ และความเป็นเจ้าของ ทำให้การดำเนินโครงการต่าง ๆ ที่วางไว้ดำเนินการไปสู่จุดมุ่งหมายของ การท่องเที่ยวได้ จะเห็นได้ว่ากิจกรรมการพัฒนาใด ๆ ก็ตาม หากประชาชนมีความรู้สึกว่าได้ เป็นเจ้าของและไม่ได้ลงมือทำกิจกรรมของตนเองแล้ว กิจกรรมนั้นก็จะเป็นไปอย่างล้มเหลว แต่ หากว่าประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ มีส่วนร่วมก็จะมองเห็นผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้เป็นอย่างดี และมีผลให้ประชาชนสามารถช่วยตนเองได้ในระยะยาว โดยไม่ต้องพึ่งพากรัฐหรือภาคเอกชนต่อไป (นำชัย ทนุผล, 2543; นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์, 2527) และจากกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวในปัจจุบัน การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น เป็นเป้าหมายสำคัญในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของ การพัฒนาที่ยั่งยืนในองค์รวมของระบบความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นของสมาชิกชุมชน ซึ่งมีความรัก ความหวงแหน มีความรู้สึกพึงพิง และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่ทรัพยากรท่องเที่ยวได้ (นำชัย ทนุผล, 2543 :39)

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2540) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบขององค์กรชาวบ้านว่า ควรมีลักษณะดังนี้

1) มีอุดมการณ์ร่วมกัน หมายถึง การมีทัศนคติต่อโลกต่อสังคมต่อชุมชน ซึ่งถือเป็นสิ่ง สำคัญที่จะยึดเหนี่ยวทิศทางของการรวมกลุ่มกันเอาไว้ ถ้ากำหนดเป้าหมายระยะยาวจะทำให้ รวมตัวกันได้ดียิ่งขึ้น

2) การมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน เพื่อจะได้ทราบว่าการทำกิจกรรมต่าง ๆ ต้องการสิ่งใด

3) มีผลประโยชน์ร่วมกัน ธรรมชาติของมนุษย์ต้องการผลประโยชน์ องค์กรจึงควร สร้างข้อมูลให้รับรู้ว่าการรวมตัวกันจะได้ผลประโยชน์อะไร คนเป็นองค์ประกอบสำคัญของ องค์กร ซึ่งจะมีผู้ทำงานด้านต่าง ๆ ตามความรู้ ความสามารถ ได้แก่ ผู้นำความคิด ผู้นำด้าน ศิลธรรม ผู้นำทางด้านอาชีพ ผู้นำทางด้านการศึกษา ผู้นำที่สามารถประยุกต์งานราชการกับ เป้าหมายเพื่อชาวบ้านได้ ผู้นำทางการประสานงานทรัพยากรภายในและภายนอกชุมชน

4) การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพควรมีการตัดสินใจร่วมกันระหว่างผู้นำและสมาชิก โดยกำหนดโครงสร้าง บทบาทหน้าที่ของแต่ละตำแหน่ง มีการกำหนดกฎ กติการ่วมกัน เพื่อยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ และเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจ ความร่วมมือจึงควรมีการแจ้งข้อมูลข่าวสารผ่านหอกระจายข่าว การประชุมแกนนำองค์กร และการกระจายข้อมูลในกลุ่มย่อย ๆ ซึ่ง จะก่อให้เกิดผลสำเร็จในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ (2537 : 20) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นการพัฒนาความสามารถของประชาชนในชุมชนในการใช้ประโยชน์และกระจายทรัพยากร รวมถึงการทำให้มีปัจจัยในการผลิตในชุมชน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีพด้านเศรษฐกิจและสังคม ตามความสามารถและตามความจำเป็นและในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การมีส่วนร่วมนี้เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามแนวการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถพัฒนาการรับรู้ และความสามารถในการตัดสินใจกำหนดรูปแบบในการดำเนินชีวิตของตนตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วมของประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกมาในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเอง การมีส่วนร่วมต้องยึดแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

1) ประชาชนเป็นหลักในการแก้ปัญหาของเขาเอง รัฐและองค์กรเป็นตัวกระตุ้นหรือเสริมหรือสนับสนุนเท่านั้น

2) กิจกรรมต้องเริ่มจากพื้นฐานของชุมชน วิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ในชุมชน การยึดเยียดกิจกรรมจากภายนอกจะไม่นำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เป็นการทำลายศักยภาพขาดความมั่นใจในตนเอง

3) การกระจายและสื่อสารข้อมูลเพื่อพัฒนาการรับรู้ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแก้ปัญหา

การดำเนินการดังกล่าวต้องอยู่บนฐานของความเข้าใจเกี่ยวกับ วัฒนธรรม ระบบความคิด ค่านิยมของชุมชน ตลอดจนมาตรฐานพฤติกรรมที่แตกต่างกันระหว่างสังคมชนบทกับสังคมเมือง

ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีอยู่ในปัจจุบัน สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรก การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการทุกขั้นตอน ตั้งแต่ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา การร่วมคิดและหาวิธีแก้ไขปัญหาร่วมวางแผนนโยบาย ร่วมวางแผนงานหรือโครงการ ร่วมตัดสินใจ ร่วมคิดหาวิธีใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ร่วมปฏิบัติตามนโยบายหรือแผนงานให้บรรลุตามผลที่กำหนดไว้ และร่วมควบคุม ติดตาม และประเมินผลให้เป็นไปตามขั้นตอนที่เตรียมไว้ และลักษณะที่สอง คือ การมีส่วนร่วมไม่แท้จริง คือ ประชาชนมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนเท่านั้น

โดยเฉพาะการเข้าร่วมเพื่อปฏิบัติตามโครงการที่ได้กำหนดไว้แล้ว ซึ่งส่วนใหญ่ปัจจุบันจะเป็น การเข้าร่วมในลักษณะนี้มากกว่า

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

ลักษณะทางสังคมกับผลกระทบที่ชุมชนได้รับจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในอดีต ที่ผ่านมาส่งผลให้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการท่องเที่ยว ในบางส่วน เพื่อให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยถือว่าการมีส่วนร่วมของ ชุมชนท้องถิ่นเป็นเป้าหมายที่สำคัญ ทิศทางและแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องเป็น การนำไปสู่ความร่วมมือในการใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนให้มีความ สมบูรณ์ครบถ้วนตามกรอบและลักษณะการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในทุกระดับตั้งแต่ระดับ นโยบาย ระดับแผน และระดับปฏิบัติ

ภราเดช พยัทธิเชียร (2542 : 32) กล่าวว่า ในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวนั้นจำเป็นที่สุด คือ การสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน เสริมสร้างในเรื่อง เศรษฐกิจ สังคม องค์ความรู้ต่าง ๆ เพื่อเป็นการลดช่องว่างความอ่อนด้อย ถ้าชุมชนไม่แข็งแรง ก็จะทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างไม่มั่นคงและก้าวหน้า นอกจากนั้นธุรกิจการ ท่องเที่ยวต้องนำรายได้กลับคืนแก่ชุมชนท้องถิ่น เกิดประโยชน์ร่วมกันระหว่างผู้ดำเนินธุรกิจ และชุมชนท้องถิ่น จึงจะเกิดความยั่งยืนในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 24) ได้เสนอรูปแบบ วิธีการ และแนวคิดของการมีส่วนร่วม ของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้

1) รูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

รูปแบบที่ 1 ชักชวนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รูปแบบนี้รัฐบาลเป็นผู้วางนโยบายและวางแผนโครงการพัฒนาการ ท่องเที่ยวด้วยตนเอง ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดทำโครงการ ท่องเที่ยวเลย แต่จะถูกชักชวนจากรัฐบาลให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ท่องเที่ยว

รูปแบบที่ 2 การให้องค์กรชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาต่อรอง สำหรับวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งรูปแบบนี้ รัฐบาลและตัวแทนขององค์กร ชุมชนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แม้ว่าในความ จริง การริเริ่มโครงการท่องเที่ยวจะมาจากรัฐบาลกลางก็ตาม แต่องค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถ เข้าร่วมตัดสินใจเจรจาต่อรองผลประโยชน์กับรัฐบาลได้ เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งกับชุมชน ท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบนี้ องค์กรชุมชนท้องถิ่นต้องมีศักยภาพสูง และมีความตื่นตัวในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นตนเองให้มากที่สุด

รูปแบบที่ 3 การให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วยตนเอง รูปแบบนี้ ชุมชนท้องถิ่นจะเป็นผู้จัดการควบคุมและวางแผนพัฒนาการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวด้วยตนเองอย่างสิ้นเชิง นับเป็นรูปแบบของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง โดยไม่อาศัยความคิดริเริ่มและชักจูงจากบุคคลภายนอก หรือรัฐบาล ประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่น สามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหา และแนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตลอดจนเปิดโอกาสอย่างเต็มที่แก่ชุมชนท้องถิ่น ให้เข้ามามีบทบาทและส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ แต่ละชุมชนท้องถิ่นต้องมีความพร้อมและประสิทธิภาพสูง

2) วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน

วิธีการที่ 1 การร่วมประชุมวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการร่วมอภิปรายของกรวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชนท้องถิ่นเพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชนชุมชนท้องถิ่นในเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

วิธีการที่ 2 การให้คำปรึกษาในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการให้ประชาชนในชุมชนหรือในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารโครงการท่องเที่ยว เพื่อให้ความมั่นใจว่า มีเสียงของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และร่วมในการตัดสินใจวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 3 การสำรวจความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น โดยให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 4 การประสานงานร่วมกันในวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วม ตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนกลุ่มเข้าไปร่วมงานบริหารหรือการจัดการหรือร่วมในคณะกรรมการที่ปรึกษาจากฝ่ายประชาชนในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 5 การไต่สวนสาธารณะในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการไต่สวนข้อมูลจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ก่อนที่รัฐบาลจะตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 6 การออกเสียงประชามติโดยตรงในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการตอบคำถามรัฐบาล โดยให้ประชาชนทุกคนในสังคมออกความคิดเห็นโดยตรงต่อรัฐบาลและให้ทุกคนในสังคมเป็นผู้ตัดสินใจแทนรัฐบาลในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การมีส่วนร่วมของชุมชน จึงเริ่มมีได้ตั้งแต่การให้ข้อมูลของท้องถิ่น การเตรียมการ จัดการการควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการบริหาร และการได้ประโยชน์จากการบริการ โดยชุมชนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรม ในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จะต้องไม่เป็นการเบียดบังทำลายสิ่งแวดล้อม ดังนั้น องค์กร ชุมชนจึงมีความสำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วม องค์กรของชุมชนอาจเป็นองค์กรที่เกิดจากการ รวมตัวของประชาชนในชุมชนเป็นองค์กรภายใต้กฎหมายที่กำหนดบทบาทของปัจเจกบุคคล ฉะนั้นจึงควรผลักดันให้องค์กรดังกล่าวเป็นองค์กรของประชาชนที่แท้จริง เพื่อเข้ามามีส่วนร่วม ในกระบวนการท่องเที่ยวดังกล่าว ดังนั้น การมีส่วนร่วมที่ดีต้องให้ความสำคัญแก่กลุ่มบุคคล มากกว่าลักษณะปัจเจกบุคคล

รูปแบบของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยว อาจมีหลายรูปแบบ เมื่อพิจารณาจาก พื้นฐานวัฒนธรรม การปกครองท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตของชุมชนไทย รูปแบบที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในระดับปฏิบัติ ควรมีรูปแบบเป็นองค์กรกึ่งอิสระ ไม่เป็น ทางการเกินไปไม่อิสระเกินไป โดยมีระบบการได้รับผลประโยชน์ร่วมกันเป็นครรลอง ผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ควรได้รับ อาทิ

- 1) ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดแก่คนในชุมชนส่วนใหญ่ ให้มีงานสภาพ ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
- 2) ผลประโยชน์ทางสังคม คือ มีสวัสดิการที่ดี สังคมมีความมั่นคงและสามารถดำรง เอกลักษณะทางสังคมของตนไว้ได้
- 3) ความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในความสำคัญของสิ่งแวดล้อม มีความเข้าใจ การอนุรักษ์และร่วมมือพัฒนาเพื่อความยั่งยืน
- 4) ความภาคภูมิใจ มีความสุขในการเป็นอยู่ มีความร่วมมือในชุมชน เกิดความรัก และหวงแหนพร้อมจะอนุรักษ์หรือพัฒนาอย่างสร้างสรรค์

อนึ่ง หากชุมชนมีส่วนร่วมมากหรือมีอำนาจเพียงพอในการร่วมควบคุมการท่องเที่ยว จะช่วยให้เกิดการพัฒนาเป็นอย่างดี อีกทั้งสามารถจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม และ เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนมากขึ้น อย่างไรก็ตามการให้ชุมชนมีส่วนร่วมสิ่งสำคัญที่จำเป็น คือ การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ในการดูแลรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการ เพิ่มทักษะในการจัดการและประสานงานกับภายนอก

ลักษณะและรูปแบบของชุมชนในการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์ตามลักษณะกิจกรรมของชุมชน โดยแต่ละกิจกรรมจะตอบสนองวัตถุประสงค์ ต่างกัน สามารถใช้ได้กับพื้นที่ท่องเที่ยวในบางพื้นที่ที่ต้องการรูปแบบและขนาดขององค์กร ที่เหมาะสมต่างกัน กิจกรรมแต่ละกิจกรรมยังมีผลกระทบต่อสังคมที่แตกต่างกันด้วย การเข้ามา มีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในท้องถิ่น จึงต้องเป็นการมีส่วนร่วมตลอด กระบวนการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ซึ่งหมายถึงการกระจายรายได้ การยกระดับ

คุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว และท้ายที่สุด ชุมชนสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ มีการรักษาระบบนิเวศที่ยั่งยืน สังคมพัฒนาอย่างเหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยการพัฒนาการของชุมชนเอง

แนวคิดศักยภาพชุมชน

1. ความหมายศักยภาพชุมชน

ได้มีการผู้ทำการศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชน รวมทั้งได้เสนอแนวคิดและทัศนะเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนในหลาย ๆ ด้าน อย่างหลากหลายและกว้างขวาง เช่น ศักยภาพด้านการสร้างความรู้ ศักยภาพด้านการรวมกลุ่ม และศักยภาพด้านการสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายเข้าด้วยกัน เป็นต้น ศักยภาพด้านต่าง ๆ เหล่านี้ เมื่อนำมาหลอมรวมกันแล้วนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เกิดผลดีต่อชุมชนในเรื่องต่าง ๆ เช่น การพัฒนาชุมชน การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ พลังอำนาจ ภูมิปัญญา และความสามารถที่ชุมชนนำมาใช้ในการช่วยเหลือตนเองได้นั้น ถือเป็นศักยภาพของชุมชนเองทั้งสิ้น

ศักยภาพยังเป็นความสามารถที่มีอยู่ภายในบุคคลที่สามารถแสดงออกในแต่ละบทบาทได้โดยเฉพาะการแสดงออกต่อการดำรงชีวิต อีกทั้งยังเป็นเงื่อนไขที่ใช้สำหรับการพัฒนาชุมชน ศักยภาพเหล่านี้จะไม่สูญหาย หากจะมีอยู่ในแต่ละบุคคลโดยสามารถถ่ายทอดไปยังอีกบุคคลอื่น ๆ เสมือนหนึ่งเป็นการเพิ่มศักยภาพของผู้นั้น หากไม่มีเงื่อนไขใด ๆ อาจจะไม่แสดงออกมา หากมีเงื่อนไขใด ๆ จะแสดงออกมาในรูปพลังสังคม (ถวิล กัลยาณพิเศษ, 2538) สอดคล้องกับงานของ กาญจนา แก้วเทพ (2538)

องค์ประกอบในการทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการดำเนินงานและการจัดการชุมชน ได้แก่ โครงสร้างประชากร ระบบเครือญาติ ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ โครงสร้างอำนาจ และระบบการปกครอง อาชีพและระบบการผลิต ปัจจัยในการผลิต ระบบความเชื่อ (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2533) ความเห็นพ้องถึงปัญหาและการเกิดยอมรับร่วมกันในการแก้ไขปัญหา ความเชื่อ ความศรัทธาในตัวผู้นำ ความสัมพันธ์ในเครือญาติ การมีผลประโยชน์ร่วมกัน ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน การไม่เห็นแก่ตัวและมีการเสียสละเพื่อส่วนรวม การมีข้อมูลในการตัดสินใจที่เพียงพอ การเข้าใจในเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน การมีส่วนร่วมโดยความสมัครใจทั้งความคิดและการดำเนินการ การมีความซื่อสัตย์และมีคุณธรรม การมีความเข้าใจในกระบวนการทำงานและบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ (ชาติชาย มณีกาญจน์, 2538)

อเนก นาคุบุตร (2538) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพชุมชนว่า สิ่งหนึ่งที่จะสนับสนุนศักยภาพในชุมชนให้เกิดขึ้นได้ คือ เครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน ทั้งนี้โดยกล่าวว่ารรัฐพึงสนับสนุนการจัดการศึกษาในชุมชน โดยเป็นการศึกษาให้ชาวบ้านได้พัฒนาตนเอง ให้มีศักยภาพในการแก้ปัญหาและการดำเนินชีวิตในชนบทยิ่งขึ้นด้วยตัวของเขาเอง โดยให้ชาวบ้านจัดการศึกษาเอง แล้วเราเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมให้การศึกษาของชาวบ้านเข้มแข็ง และขยายตัวขึ้นเพื่อตัวของเขาเองเป็นสำคัญ ซึ่งจะทำให้การจัดกิจกรรมการศึกษาในชุมชนพัฒนาไปสู่ระบบที่ยั่งยืน สอดคล้องกับความต้องการตามความจำเป็นของชุมชนมากขึ้น

ขณะที่ พุดนาม (Putnam) (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543 : 33) กล่าวว่าไว้ว่าชุมชนจะเข้มแข็งและมีศักยภาพได้นาน เพราะคนในชุมชนมีน้ำใจ มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความกระตือรือร้นมีบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกันมีเครือข่ายของการทำให้สังคมมาติดต่อกันสัมพันธ์กันในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชน มีสถานภาพทางกายภาพของชุมชนที่เหมาะสม และสมาชิกมีส่วนร่วมในงานสาธารณะของชุมชน

สุวิทย์ วีระสาวัต (จิราภา ฉิมสุข, 2544 : 23) ให้ความหมายศักยภาพของชุมชนหมายถึง ชีตความสามารถของชุมชนในอันที่จะตอบสนองความต้องการและแก้ไขสภาพปัญหาของคนส่วนใหญ่ในชุมชน รวมทั้งความสามารถของชุมชนในการประสานความร่วมมือในการดำเนินงานกับคนภายนอกชุมชน ขณะเดียวกันก็ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่มาจากภายนอกชุมชน ทั้งนี้ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อความปกติสุขในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน องค์ประกอบที่ทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการดำเนินงานใด ๆ นั้น ได้แก่ โครงสร้างประชากรและระบบการปกครอง อาชีพและระบบการผลิต

นอกจากนี้ สมบัติ วงศ์ศรีรัตน์ (2533) ได้กล่าวถึงชุมชนที่สามารถพัฒนาได้ดีนั้น จำเป็นต้องมีปัจจัยด้านศักยภาพของชุมชนประกอบด้วย ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การทางสังคม ภาวะผู้นำในหมู่บ้าน การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับข้าราชการของรัฐ และการฝึกอบรม เป็นต้น

สรุป แนวคิดศักยภาพของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ คือ ความสามารถของชุมชนในการจัดการ โดยอาศัยปัจจัยที่มีอยู่ภายในชุมชนเป็นสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ทรัพยากร ความสัมพันธ์ของคนภายในชุมชนที่อยู่ภายใต้การมีวัฒนธรรมเดียวกัน และสามารถก่อให้เกิดกลุ่มในการร่วมแรงกาย แรงใจในการทำงานร่วมกัน เพื่อไปให้ถึงวัตถุประสงค์เดียวกัน ดังที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ นอกจากนี้ ศักยภาพของชุมชนจำเป็นต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยภายนอกชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อประสานงาน การจัดการการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานของรัฐและชุมชนอื่น ๆ เพื่อให้กิจกรรมของชุมชนประสบความสำเร็จ

การพัฒนาศักยภาพของชุมชน

ชุมชนยังยืนเป็นทิศทางการพัฒนาที่อยู่บนฐานการพึ่งตนเอง โดยอาศัยกระบวนการจัดการของชุมชนในการพัฒนาต่าง ๆ ที่ชุมชนเป็นผู้เรียนรู้ ผู้เลือกสรร ผู้วางแผน ผู้ปฏิบัติ และรับผลกระทบจากการปฏิบัตินั้น ๆ โดยวิธีคิดและระบบการจัดการของสังคมใหม่ ดังนั้น แนวทางการพัฒนาตนเองของชุมชนจึงมีลักษณะเฉพาะ ซึ่ง ชีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2546 : 39) สรุปแนวทางการพัฒนาตนเองของชุมชนว่ามีลักษณะเฉพาะดังนี้

- 1) ความเป็นองค์รวมเป็นพื้นฐาน มีความเด่นชัดในแนวทางเฉพาะด้านเป็นทางเลือก
- 2) เน้นคุณค่าของ “คน” และสรรพสิ่งอันหมายถึง ทรัพยากรและเทคโนโลยีต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการมีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งไม่ได้หมายถึงระบบการจัดการเพียงด้านเดียวแต่มีระบบการบริหารและการพัฒนา “คน” เป็นแกนกลางของการทำงาน
- 3) เป็นการพัฒนาทุกด้านไปพร้อมกัน โดยมีการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเป็นเป้าหมายใหญ่ มีความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ รู้จักให้และมีความเคารพทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมรอบข้าง
- 4) เน้นการกระจายการพัฒนาไปสู่ทุกส่วนของชุมชน ไม่ใช่ระบบที่ให้โอกาสกับผู้ที่เหนือกว่าทางด้านเศรษฐกิจหรือเมือง

ประชาชนทุกคนถือเป็นผู้มีศักยภาพในตนเอง และต้องรู้จักสามารถนำศักยภาพรวม นั้น ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน ทั้งนี้ มีความเชื่อพื้นฐานประการหนึ่งของงานสังคมสงเคราะห์ว่าบุคคลแต่ละคนย่อมมีความสามารถในตนเอง และมีแรงขับที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตมากยิ่งขึ้น ดังที่ จิตติมา โสภารัตน์ (สุจริต ขวัญทอง, 2542 : 17) กล่าวว่า “บุคคลแต่ละคนมีแรงกระตุ้นอยู่ในซึ่งจะส่งผลถึงความสามารถของแต่ละคน ความสามารถนั้น หมายถึง ความสามารถทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญาและสังคม ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามกรรมพันธุ์ สิ่งแวดล้อม และโอกาส ฉะนั้นไม่ว่าบุคคลจะเผชิญหน้ากับปัญหา สภาพหรือสถานการณ์ใด เขาย่อมมีความสามารถในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงได้” ขณะเดียวกันเราก็ต้องยอมรับว่าปัญหาและความพยายามเอาชนะปัญหาเป็นสัญชาตญาณที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิมของมนุษย์ และทุกชุมชนท้องถิ่นก็ได้มีการพิสูจน์มานานแล้วถึงความสามารถในการจัดการกับปัญหาด้วยตนเอง เพียงแต่ระบบการศึกษา ระบบคิด และระบบการพัฒนาจากภายนอกได้เข้าไปครอบงำ และทำลายความสามารถในการคิดและการจัดการกับปัญหาของชุมชนอย่างต่อเนื่อง แทนที่จะเข้าไปต่อยอดความสามารถในการแก้ปัญหาของชุมชน (ปิยะ กิจถาวร, 2545 : 19) เนื่องจากมนุษย์มีศักยภาพอย่างไม่สิ้นสุด แต่ต้องมีวิธีการส่งเสริมให้มนุษย์ได้ใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ตามความเป็นมนุษย์ สร้างการอยู่ร่วมกันด้วยสันติระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม (ประเวศ วะสี, 2541 : 66)

อย่างไรก็ตาม สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541 : 32-33) กล่าวถึงสังคมใดสังคมหนึ่งที่สามารถพัฒนาได้ดีนั้นจำเป็นต้องมีปัจจัยสนับสนุนด้านศักยภาพของชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนที่สามารถนำมาเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีการศึกษาหรือการฝึกอบรมเป็นอย่างดี มีผู้นำทางสังคมที่มีบทบาทในการพัฒนา องค์การทางสังคมที่มีโครงสร้าง ความเป็นปึกแผ่นของสมาชิก และทรัพยากรที่จะสนับสนุนให้บรรลุตามเป้าหมาย โดยมีการติดต่อสัมพันธ์และการแพร่กระจายทางสังคม ซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการที่สังคมหนึ่งติดต่อกับอีกสังคมหนึ่ง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุพัตรา วิชัยประเสริฐกุล (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านการท่องเที่ยวเศรษฐกิจ สังคมและปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งวิเคราะห์เอกลักษณ์และคุณค่าของเกาะเกร็ด การพัฒนาการท่องเที่ยว ผลกระทบจากการพัฒนา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อทั้งด้านบวกและลบ โดยส่งผลให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างความเจริญ ช่วยฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม และวัฒนธรรม แต่ทำให้วิถีชีวิตค่านิยมของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมและก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วม ปัญหามลพิษ การแพร่ระบาดของยาเสพติด ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ รวมทั้งการจัดการด้านมาตรฐานราคาสินค้าและบริการ รวมทั้งสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว

คมา ณ ระนอง (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดการด้านการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนคีรีวง ตำบลลำโพง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะและวิธีการจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว ผลการศึกษา พบว่าการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนมี 3 ลักษณะ กลุ่มทุน มีหน้าที่จัดหาทุนและระดมทุน กลุ่มอาชีพ มีหน้าที่ในการส่งเสริมอาชีพให้สมาชิกภายในชุมชนและกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว ในด้านการประชุม การรับผลประโยชน์ การตัดสินใจ การปฏิบัติและติดตามผล การจัดการด้านการท่องเที่ยวในชุมชนนั้น เน้นให้คนภายในเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น โดยเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมทำงาน รับฟังความคิดเห็น เพื่อเรียนรู้และแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

มธุรส ปราบไพรี (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องศักยภาพชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว : กรณีชุมชนไทยทรงดำ และพบว่าแนวคิดทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เข้าสู่ชุมชน โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นอาชีพเสริมในการเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน โดยอาศัยพื้นฐานด้านอาชีพเสริมเป็นหลักในการรวมกลุ่ม อันจะเป็นศักยภาพในการพึ่งพาตนเองให้กับชุมชน โดยชุมชนจะไม่เกิดความสั่นคลอนหรือล่มสลายทางเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ เมื่อเกิดวิกฤตทางการท่องเที่ยวเนื่องจากการท่องเที่ยวไม่ใช่อาชีพหลัก แต่ชุมชนเป็นผู้ร่วมกันค้นหาและตรวจสอบทรัพยากรของตนเอง

นิฐริน ไส้พันธ์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติภูจองนายอย จังหวัดอุบลราชธานี ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติภูจองนายอยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 6 ด้าน คือ ด้านการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ด้านการให้คำปรึกษาและสร้างจิตสำนึก ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ด้านการส่งเสริมการตลาดและการนำเที่ยว ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริการ และด้านการส่งเสริมการลงทุน

คมสัน วาฤทธิ์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา ชุมชนลำน้ำว่า อำเภอมะริม จังหวัดน่าน เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนลำน้ำว่าในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรค และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ผลการศึกษาด้านกายภาพพบว่า สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของชุมชนลำน้ำว่า ยังอยู่ในสภาพที่มีความสมบูรณ์ เนื่องจากในบริเวณพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนแห่งนี้ ถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ส่งผลให้เอื้อต่อการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งทางด้านการศึกษาหาความรู้ ความเพลิดเพลิน และความสนุกสนานตื่นเต้น ทำทายต่อนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหลากหลายกลุ่มด้วยกัน ส่วนผลการศึกษาด้านศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้พบว่า มีองค์ประกอบสำคัญของศักยภาพ 4 ด้าน ที่มีความเกี่ยวข้องและมีสัมพันธ์ภาพในมิติต่างๆ กันในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ 1) ศักยภาพชุมชนของท้องถิ่นในการรักษาและพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ 2) ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม 3) ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว และ 4) ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดสรรผลประโยชน์และรายได้จากการท่องเที่ยว โดยผลของการศึกษาศักยภาพดังกล่าวกับชุมชนลำน้ำว่า พบว่า ศักยภาพของชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ

พิณทอง จิตรประดิษฐ์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องรูปแบบและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านเลี้ยงช้าง จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัย พบว่า ข้อจำกัดและจุดอ่อนที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวในหมู่บ้านเลี้ยงช้าง ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติมีค่อนข้างน้อย และสภาพแวดล้อมทั่วไปใน

ชุมชนยังไม่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากนัก ความต่อเนื่องเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นไม่มีเลย คนในชุมชนให้ความสำคัญต่อการศึกษาน้อย ปัญหาการติดต่อสื่อสารการมีส่วนร่วมของชุมชนค่อนข้างต่ำ ความไม่จริงใจต่อการแก้ไขปัญหาของภาครัฐ การขาดช่วงการถ่ายทอดวิถีชีวิตของคนเลี้ยงช้าง และพบว่า โอกาสและจุดแข็งของชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวในหมู่บ้านเลี้ยงช้าง คือ การเป็นหมู่บ้านของคนเลี้ยงช้างที่ยังยึดถือปฏิบัติตามความเชื่อโบราณและดำรงสืบทอดการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีการเลี้ยงช้างสืบต่อมาจนปัจจุบัน

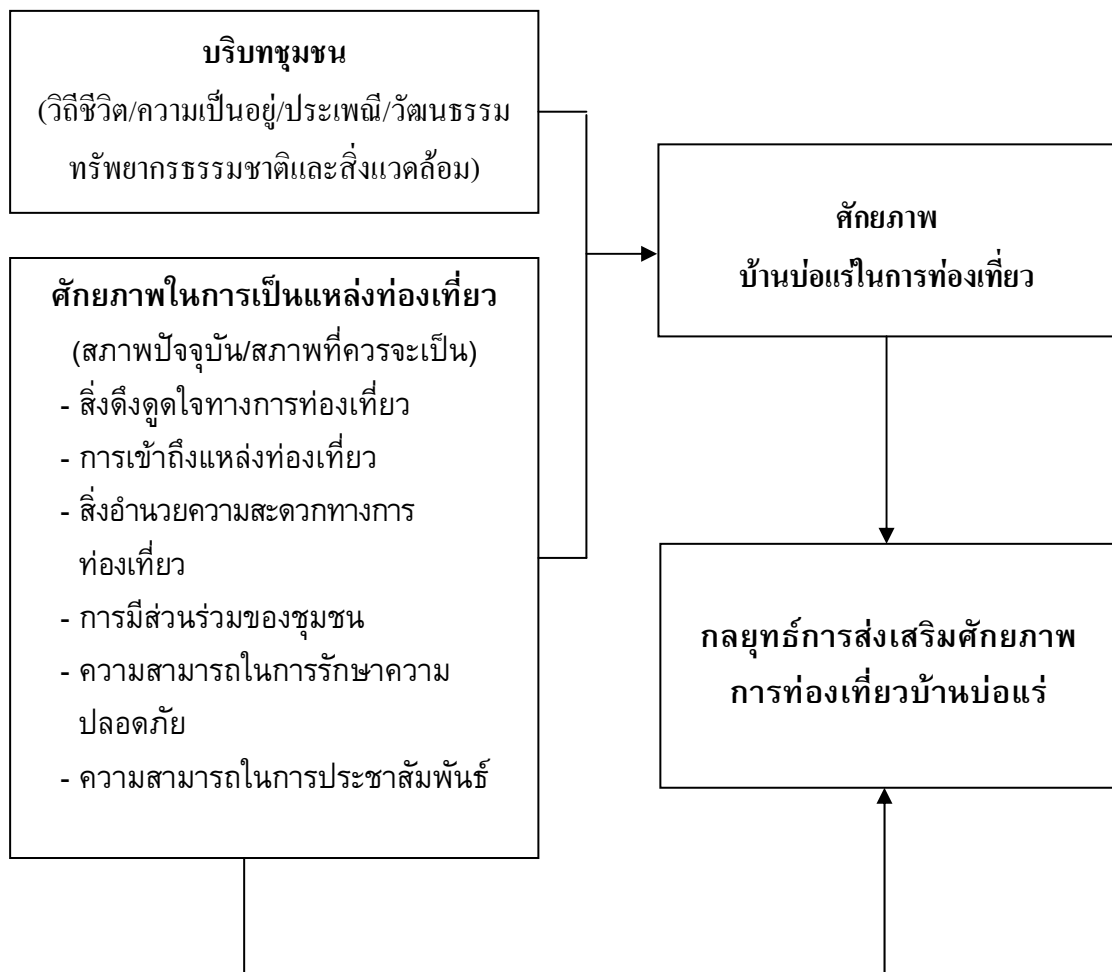
วิทยากรณ์ จรัสด้วง (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา เรื่อง การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและความสำคัญของระบบนิเวศในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ศึกษาข้อจำกัดและสมรรถนะในการรองรับการท่องเที่ยว ตลอดจนศักยภาพในการพัฒนาของพื้นที่ ตรวจสอบและวิเคราะห์กระบวนการวางแผนและการส่งเสริมการท่องเที่ยว ในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชน ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา และเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับศักยภาพ และสมรรถนะในการรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่ในอนาคตได้อย่างเหมาะสม วิธีการศึกษาใช้ข้อมูลปฐมภูมิจากการสังเกต และการสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง และการสอบถามใน 6 ด้านคือ 1) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น 2) ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม 3) ด้านการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก 4) ด้านการจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการท่องเที่ยว 5) ด้านการส่งเสริมตลาดและการนำเที่ยว 6) ด้านการส่งเสริมการลงทุน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นการสุ่มแบบง่าย ซึ่งได้แก่ ประชาชนในชุมชนจำนวน 140 คน และนักท่องเที่ยวจำนวน 100 คน ผลการศึกษาพบว่าระบบนิเวศในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีความอุดมสมบูรณ์ในระดับมากเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญ มีเอกลักษณ์ความสวยงามทางธรรมชาติดึงดูดใจ มีสมรรถนะในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในด้านของพื้นที่ และสภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นหลักใหญ่ รวมทั้งมีศักยภาพการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับสูง เพราะมีความหลากหลายทางชีวภาพของสิ่งมีชีวิตในพื้นที่ ส่วนกระบวนการวางแผนและส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่เป็นการจัดทำแผนประจำปี โดยเริ่มจัดทำแผนอย่างจริงจังในปี พ.ศ. 2540 สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนพบว่า ประชาชนในชุมชนและผู้นำชุมชนมีความต้องการที่จะเข้าร่วมวางแผน ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเห็นด้วยกับกรอบแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 6 ด้านในระดับมาก แต่ในทางปฏิบัติยังไม่มีโอกาสได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากนัก แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสรุปได้ว่าเกิดขึ้นได้จาก ปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งประกอบด้วย 1) ศักยภาพความพร้อมของชุมชน 2) สิ่งจูงใจ 3) ด้านการจัดการ 4) นโยบายของภาครัฐ 5) อุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมและแนว

ทางการสร้างความร่วมมือ ซึ่งแนวทางการมีส่วนร่วมอาจใช้รูปไตรภาคีคือ การสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและองค์กรชุมชน โดยกลุ่มที่เป็นตัวกลางได้แก่องค์กรหรือเอกชนหรือนักวิชาการ ซึ่งในกรณีนี้ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการ ดำเนินการระดมความคิดและร่วมกันตัดสินใจ

สาทิส สุขพ่องศรี (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา เรื่อง แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์และรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวงในปัจจุบัน รวมทั้งแนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอนาคต ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนคีรีวงกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและองค์ประกอบ หรือ ปัจจัยในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยวิเคราะห์ปัญหาในด้านต่างๆ ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อเสนอแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนคีรีวงเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมและอุทยานแห่งชาติเขาลวง ซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านธรรมชาติ โดยชมรมการท่องเที่ยวอนุรักษ์บ้านคีรีวงเป็นผู้ปฏิบัติในการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ภายใต้การกำกับดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนในปัจจุบันมี 3 รูปแบบ ได้แก่ ศึกษาวิถีชีวิตชุมชน ศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาลวงและศึกษาวิถีชีวิตชุมชนรวมทั้งศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาลวง แนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอนาคตจะดีขึ้นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนคีรีวงกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมี 2 ลักษณะ ได้แก่ ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับและผลกระทบที่เกิดขึ้น องค์ประกอบ หรือ ปัจจัยในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี 2 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยภายในและภายนอก ปัญหาในด้านต่างๆ ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ปัญหาด้านกายภาพ เศรษฐกิจ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคอันเป็นข้อจำกัดขององค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน ส่วนผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยภาพรวมแล้วผลกระทบด้านกายภาพมีมากกว่าด้านเศรษฐกิจ สังคมและด้านวัฒนธรรม แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง สรุปได้ว่า รูปแบบควรดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนตำบลกำโลนร่วมกับพหุภาคีที่เกี่ยวข้อง จึงจะเหมาะสม โดยจัดการ 4 ด้าน ตามหลักการพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ การจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว การจัดการกิจกรรมและกระบวนการ การจัดการการมีส่วนร่วมของชุมชนและการจัดการที่ยั่งยืนในทุกๆ ด้าน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษารุ่นนี้ ผู้วิจัย ได้นำแนวคิดด้านการท่องเที่ยวของ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา(2542) และมิตเดลตัน (Middleton, 1994) เกี่ยวกับองค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยว นำมาประยุกต์ เพื่อให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกัน โดยผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษา เรื่อง กลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ ตำบลวิจิตร อำเภอมือง จังหวัดภูเก็ต เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษาศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยว และเพื่อนำเสนอกลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ในตำบลวิจิตร

สนามวิจัย

พื้นที่ในศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่บ้านบ่อแร่ ซึ่งตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลวิจิตร อำเภอมือง จังหวัดภูเก็ต เป็นพื้นที่ในการศึกษา เนื่องจากบ้านบ่อแร่เป็นหมู่บ้านที่มีทรัพยากรธรรมชาติบริเวณริมคลองมุดงที่ร่มรื่น สวยงาม มีป่าชายเลน มีพืชพรรณไม้ที่หลากหลาย มีวิถีชีวิตการทำประมงพื้นบ้านบริเวณคลองมุดงที่เป็นเอกลักษณ์ อีกทั้งพื้นที่ดังกล่าวยังใช้เป็นเส้นทางในการออกไปประกอบอาชีพชาวประมงพื้นบ้าน และใช้เป็นพื้นที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ แข่งเรือแคนูประจำปี จัดงานประเพณีลอยกระทง เป็นพื้นที่เลี้ยงกุ้ง หอย ปู ปลา ในกระชัง เป็นพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวพายเรือชมป่าชายเลน เป็นพื้นที่ที่มีท่าเรือไว้คอยบริการนักท่องเที่ยวเพื่อออกไปเที่ยวตามเกาะต่าง ๆ ตลอดจนเป็นพื้นที่เรียนรู้นอกห้องเรียนของนักเรียนและนักศึกษาในระบบนิเวศของป่าชายเลนและวิถีชีวิตของชุมชน และใช้เป็นพื้นที่เพื่อพักผ่อนชมวิว

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากประชากรผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีบทบาทหรือมีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่ ได้แก่

1. เจ้าหน้าที่ภาครัฐในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้บริหารเทศบาลตำบลวิจิตร สมาชิกเทศบาลตำบลวิจิตร กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโส ผู้นำทางศาสนา เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านนโยบายการวางแผนพัฒนาและส่งเสริมทางการท่องเที่ยวของภาครัฐ การประสานงานในการจัดงานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่ การวางแผนเพื่อการประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยว การให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกภายในชุมชนบ้านบ่อแร่ และข้อมูลที่มีความหลากหลายในการมองถึงศักยภาพที่แตกต่างกันของชุมชนบ้านบ่อแร่ในการ

ท่องเที่ยว ตลอดจนเพื่อความหลากหลายของข้อมูลด้านความต้องการที่จะให้ชุมชนบ้านบ่อแร่ เป็นแหล่งท่องเที่ยว รูปแบบในการวางกลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ ทางด้านการท่องเที่ยว รวมถึงรูปแบบการบริหารและการจัดการที่ชุมชนต้องการอย่างแท้จริง

2. เจ้าหน้าที่หน่วยงานการท่องเที่ยว(สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต) เพื่อให้ได้ ข้อมูลด้านนโยบายการวางแผนพัฒนาและส่งเสริมทางการท่องเที่ยวของภาครัฐ การประสานงานในการจัดงานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่ และการวางแผนเพื่อการประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยว

3. ผู้ประกอบการร้านค้า ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวและร้านค้าทั่วไปที่อยู่ใน บริเวณพื้นที่ศึกษาและผู้ประกอบการสถานที่พักผ่อนเพื่อให้ได้ความหลากหลายของข้อมูลด้าน ความต้องการ

4. ชาวบ้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความหลากหลายในการมองเห็นศักยภาพที่แตกต่างกัน ในการพัฒนาบ้านบ่อแร่ในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และความหลากหลายของข้อมูลด้าน ความต้องการที่จะให้ชุมชนบ้านบ่อแร่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

การสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวทางการสัมภาษณ์ระดับลึก การสนทนากลุ่ม ตามจุดประสงค์ที่จะทราบถึงศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยวและกลยุทธ์ การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ โดยเตรียมแนวคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ ระดับลึก นำไปปรึกษาอาจารย์ หรือผู้เชี่ยวชาญเพื่อรับคำแนะนำแก้ไขให้ถูกต้อง จากนั้นนำแนว คำถามที่จะสัมภาษณ์ไปทดลองสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีใช้กลุ่มตัวอย่าง แล้วนำมา ปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้เครื่องมือวิจัยเกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จากนั้นจึงไปสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่กำหนด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการสัมภาษณ์ระดับลึก การสนทนากลุ่ม พร้อมการ บันทึกเสียง การจดบันทึกข้อมูล และการสังเกต

1. แบบสัมภาษณ์ระดับลึก

ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการศึกษาเพื่อเก็บรวบรวม ข้อมูลโดยตรงจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดหัวข้อสำหรับสอบถาม พูดคุย กับผู้ให้ ข้อมูล ประกอบด้วย ซึ่งประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ภาครัฐในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำ ชุมชน เจ้าหน้าที่หน่วยงานการท่องเที่ยว(สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต) และ

ผู้ประกอบการร้านค้า อย่างกว้าง ๆ และสัมภาษณ์ในเชิงลึกได้ทันทีเมื่อพบข้อมูลที่น่าสนใจตรงประเด็นที่กำลังทำการศึกษา โดยมีแนวคำถามในการสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้ถูกถามได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นด้วยตนเอง

2. การสังเกต

ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชน ทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยว พร้อมทั้งทำการสังเกตกายภาพโดยรอบชุมชน และพื้นที่ใกล้เคียงที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว หรือจุดที่ทำกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงสภาพโดยทั่วไปของพื้นที่ เช่น สภาพภูมิทัศน์ ป่าไม้ แม่น้ำ ความสะอาด ความปลอดภัย สิ่งอำนวยความสะดวก วิถีชีวิต ปฏิบัติการของคนในชุมชน การปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนเองและต่อภายนอก ฯลฯ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการบันทึกไว้เพื่อประโยชน์ในการตั้งคำถามเพิ่มเติม หรือในกรณีที่ต้องการข้อมูลในเชิงลึกนอกเหนือจากแบบสัมภาษณ์

3. การสนทนากลุ่ม

ในการสนทนากลุ่มการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เตรียมการก่อนการจัดกลุ่มสนทนา โดยการกำหนดหัวข้อ ประเด็น และแนวคำถามที่จะใช้ในการจัดกลุ่มสนทนา โดยใช้แนวคำถามจากวัตถุประสงค์ในการวิจัยออกมาเป็นร่างแนวคำถามย่อย แล้วนำแนวคำถามย่อยที่ร่างไว้ มาเรียบเรียงเป็นข้อคำถาม จัดลำดับ เพื่อทำการสนทนาให้เป็นขั้นตอน และจัดลำดับความคิดให้เป็นหมวดหมู่ หรือประเด็นใหญ่ เช่น หมวดคำถามเกี่ยวกับศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยว และกลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ จากนั้นผู้วิจัยก็ได้จัดเตรียมอุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม ซึ่งอุปกรณ์ที่ใช้ในครั้งนี้ ได้แก่ เทปบันทึกเสียง จำนวน 2 ชุด โดยในการบันทึกเสียงผู้วิจัยได้เตรียมวิธีการทำการบันทึกข้อมูลหลัอมเวลากันประมาณ 5 นาที เพื่อป้องกันการผิดพลาดช่วงรอยต่อตอนเปลี่ยนม้วนเทปและเพื่อป้องกันเครื่องหนึ่งเครื่องใดขัดข้อง โดยใช้เครื่องบันทึกเสียงขนาดเล็ก เพื่อความสะดวกในการใช้งาน พร้อมทั้งได้จัดเตรียมสถานที่สนทนากลุ่มด้วย จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการจัดการสนทนากลุ่มโดยหาคำตอบที่เป็นลักษณะการแสดงความคิดเห็นโดยรวมของชาวบ้านในชุมชนเกี่ยวกับกลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ โดยได้ขอความร่วมมือไปยังชาวบ้านผู้เกี่ยวข้องดังกล่าว ผ่านทางผู้ใหญ่บ้าน และจัดให้มีการพบปะและประชุมในลักษณะของเวทีชาวบ้าน โดยเปิดโอกาสให้แต่ละคนได้แสดงออกซึ่งความคิดเห็นในแต่ละประเด็นที่ผู้วิจัยได้ตั้งเป็นกะทู้ไป โดยตัวผู้วิจัยเองได้ทำหน้าที่เป็นผู้เปิดประเด็น แล้วสังเกต และจดบันทึกข้อมูลที่ได้รับฟังมาดังกล่าว

การวิเคราะห์เอกสาร

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารท้องถิ่นต่างๆ เช่นหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น รายงานประจำปีของหน่วยงานท้องถิ่นเช่นวารสารรายงานการประชุมเทศบาลตำบลวิจิตร อบจ.จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น ตำรวจท่องเที่ยว สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยได้ส่งจดหมายขออนุญาตวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นทางการต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยว เพื่อให้ได้มาซึ่งการเปรียบเทียบข้อมูลและตีความข้อมูลให้ตรงกับความจริงมากที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเบื้องต้นจากการสัมภาษณ์นำมาแยกประเด็นสาระสำคัญ ๆ ตามข้อคำถาม บันทึกเสียงผู้ให้สัมภาษณ์ โดยขออนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์ก่อน จากนั้นทำการถอดเทปบันทึกเสียงคำต่อคำที่ละคน หลังจากนั้นจัดกลุ่มข้อมูลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันและแตกต่างกันเพื่อหาความสัมพันธ์นำมาเชื่อมโยงเหตุผลกำหนดเป็นประเด็นแยกเป็นกลุ่มทำการวิเคราะห์หาค่าที่สัมพันธ์กันได้ เปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม หลังจากนั้นเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักรายต่อไป เพื่อให้สามารถทราบข้อมูลที่แตกต่างไปจากข้อมูลที่ค้นพบจากการสัมภาษณ์ที่ผ่านมา นอกจากนี้ต้องคำนึงถึงความแตกต่างของความสัมพันธ์ของกลุ่มต่าง ๆ เพื่อเปรียบเทียบ ตรวจสอบความถูกต้อง อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงความเที่ยงตรงของข้อมูลเป็นหลัก โดยยึดถือความถูกต้อง ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และจรรยาบรรณของนักวิจัยเป็นหลักที่สำคัญ

การเขียนรายงาน

การเขียนรายงานประกอบไปด้วยเนื้อหาการเขียนของรายงาน 7 บท คือ

บทที่ 1 บทนำ

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

บทที่ 4 บริบทพื้นที่ของบ้านป่อแร่

บทที่ 5 ศักยภาพของบ้านป่อแร่เพื่อการท่องเที่ยว

บทที่ 6 กลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านป่อแร่

บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

บริบทพื้นที่ของบ้านบ่อแร่

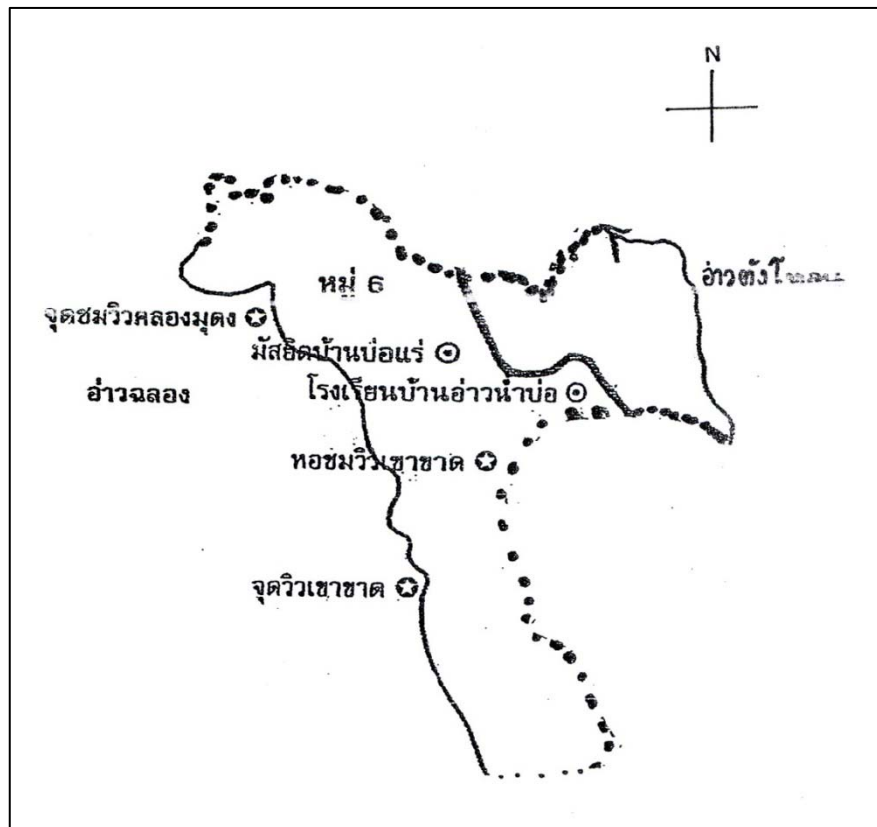
การศึกษา เรื่อง กลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ ตำบลวิซิต อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต จำเป็นจะต้องศึกษาถึงบริบทของชุมชน ประกอบไปด้วย ประวัติหมู่บ้าน/ชุมชน แผนที่หมู่บ้าน/ชุมชน ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน ดังต่อไปนี้

ประวัติหมู่บ้าน/ชุมชน

1. ความเป็นมา

บ้านบ่อแร่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของเกาะภูเก็ตมีถนนตัดพิเศษเป็นสายหลัก ทิศตะวันตกและทิศใต้ติดคลองมุดง ด้านทิศเหนือและตะวันออกบางส่วนติดทะเล ซึ่งมีตำนานเล่าต่อ ๆ กันมาว่า ในอดีตชาวประมงและชาวบ้านด้านฝั่งเกาะตั้งโหลนเดินทางเข้ามายังหมู่บ้านแห่งนี้ก็จะเดินทางมาทางเรือผ่านคลองแหร์ปัจจุบัน และพื้นที่คลองแหร์ใกล้ๆดังกล่าวเมื่อมีการขุดบ่อน้ำใช้ก็จะเจอลูกแหร์ทุกครั้งทุกแห่ง หรือดินลูกแหร์ตามภาษาคนพื้นเมืองเรียกขาน แต่ปัจจุบันการขุดและเขียนสื่อเป็นอักษร มาเพี้ยนเป็นคำว่า แร่ หรือบ่อแร่ อีกทั้งในอดีตยังเคยมีการทำแร่ในคลองนี้อีกด้วย ส่วนปัจจุบัน องค์การบริหารส่วนจังหวัดและเทศบาลตำบลวิซิตได้พัฒนาทำการขุดคลองเชื่อมไปถึงคลองเกาะผีบริเวณสะพานหิน จะสภาพคลองดินเขินไม่ลึกเหมือนเมื่อครั้งอดีต บริเวณชุมชนใกล้คลองนี้ยังคงเรียกว่าคลองแร่ หมู่บ้านบ่อแร่ และยังมีการเล่าบอกต่อถึงคลองมุดงว่าในอดีตมีอยู่จุดหนึ่งมีน้ำวน และมีกระเขี้ยวอยู่เป็นจำนวนมาก ตรงกลางคลองน้ำจะลึก จึงเรียกบริเวณน้ำลึกนั้นว่า “วังอีสว่าง” ซึ่งเป็นที่อาศัยของปลาหลากหลายสายพันธุ์อีกทั้งบริเวณนั้นยังมีผีดูมาก หากใครพูดอะไรพิเรนๆ ก็อาจจะโดนตีได้ จากคำบอกเล่า

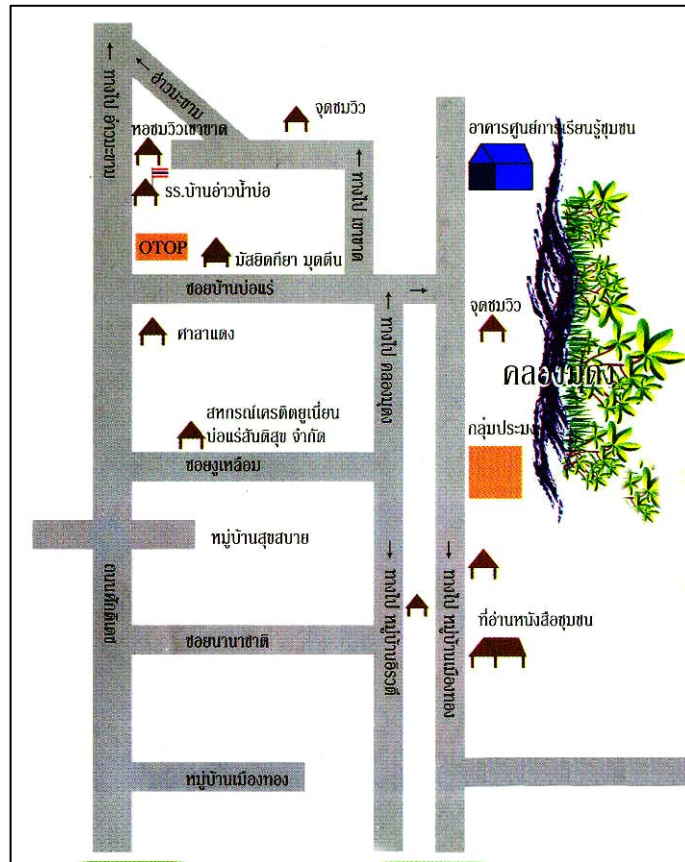
ภาพ 4.2 แผนที่บ้านบ่อแร่
ที่มา : แผนชุมชน หมู่ที่ 6 บ้านบ่อแร่ ปี 2551

ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน

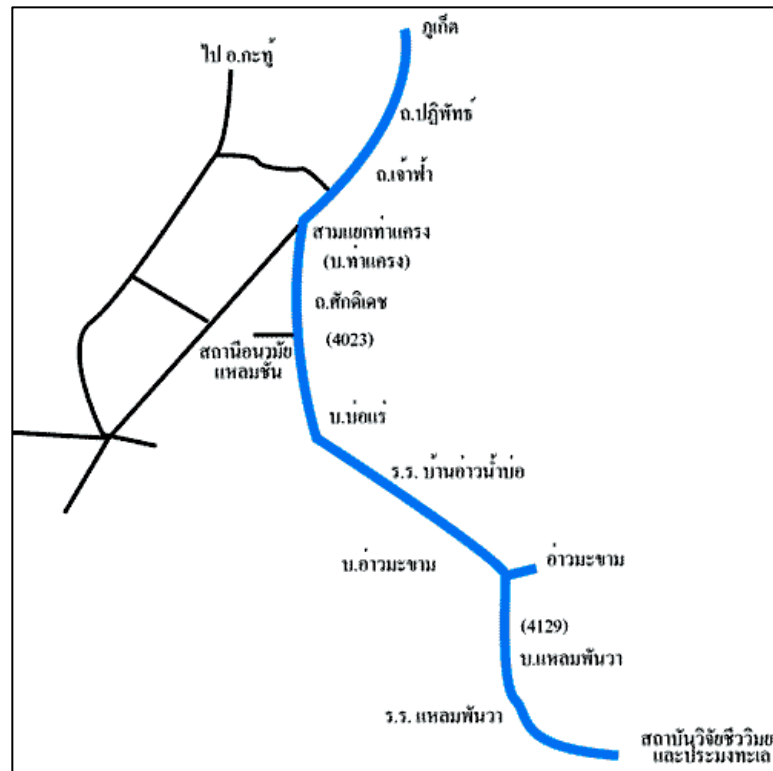
1. ข้อมูลทางกายภาพ

1.1 ที่ตั้ง

บ้านบ่อแร่ ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลวิชัย อำเภอมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต อยู่ห่างจากอำเภอมืองภูเก็ตประมาณ 7 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง 15 นาที การเดินทางเข้าหมู่บ้านสามารถใช้ได้ 2 เส้นทาง คือ ทางน้ำ กับทางบก โดยทางบกจะมีถนนตัดพิเศษเป็นเส้นทางหลัก และมีถนนซอยเล็กๆ หลายสายแยกเข้ารอบหมู่บ้าน เส้นทางน้ำผ่านทางคลองมุดงคมนาคมสะดวกสบาย ใช้ได้ทั้งเรือขนาดเล็กและขนาดใหญ่

ภาพ 4.3 เส้นทางคมนาคมภายในหมู่บ้านบ่อแร่
ที่มา : สำนักงานพัฒนาชุมชน, 2552 : 2.

ภาพ 4.4 เส้นทางเดินรถโดยสารประจำทางเข้าถึงหมู่บ้านบ่อแร่
ที่มา : องค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต, 2550.

1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นที่ราบสูง (ภูเขา) พื้นที่ติดทะเลชายฝั่ง บ้านบ่อแร่มีเนื้อที่ประมาณ 2,500 ไร่ โดยพื้นที่ติดกับทะเลใช้ทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ พื้นที่เนินเขาใช้ทำการเกษตร พื้นที่ราบใช้เป็นที่อยู่อาศัย

1.3 ลักษณะภูมิอากาศ

บริเวณที่ตั้งของตำบลวิচিতจะอยู่ในเขตภูมิอากาศแบบมรสุมเขตร้อน แต่อากาศไม่ร้อนมากนัก เนื่องจากได้รับอิทธิพลของทะเล มี 2 ฤดู คือ ฤดูฝนและฤดูร้อน

1.4 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	จด	หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 9 ตำบลวิচিত
ทิศใต้	จด	อ่าวฉลอง
ทิศตะวันออก	จด	หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 8 ตำบลวิচিত
ทิศตะวันตก	จด	อ่าวฉลอง

1.5 สิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

1.5.1 มีธรรมชาติป่าสงวนที่อุดมสมบูรณ์

1.5.2 มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้าน

2. ข้อมูลทางด้านการเมือง การปกครอง

หมู่ที่ 6 บ้านบ่อแร่ อยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลตำบลวิจิตร ซึ่งผู้นำทางการเมือง และผู้นำการปกครอง ทำงานร่วมมือกันได้ดี อีกทั้งในหมู่บ้านมีการดำเนินวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

3. ข้อมูลทางเศรษฐกิจ

3.1 สภาพเศรษฐกิจ

บ้านบ่อแร่ ประชาชนส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ดี กินดี มีการเก็บออมเงินและดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ประชาชนมีรายได้เฉลี่ย 50,052.76 บาท/ปี (ข้อมูล จปฐ. ปี 2552) คราวเรือนมีการออม 100 % ชาวบ้านใช้พื้นที่ทำสวนยางพารา 481 ไร่ ทำสวนผลไม้ 60 ไร่ และปลูกไม้ยืนต้น 183 ไร่ นอกจากการเกษตรแล้ว ประชาชนยังประกอบอาชีพด้านการประมงชายฝั่ง อาชีพอิสระ ทำธุรกิจส่วนตัว และรับจ้างทั่วไป อาทิ รับจ้างธุรกิจโรงแรม รับจ้างบริการนำเที่ยว เป็นต้น

ซึ่งจากสภาพพื้นที่ของบ้านบ่อแร่ที่ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตร รับจ้าง และประมงชายฝั่ง และพื้นที่ของหมู่บ้านมีสภาพของธรรมชาติที่สวยงาม และจากการที่ประชาชนในชุมชนมีความรักสามัคคี เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ของประชาชนในชุมชน และเป็นการเพิ่มมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่มีเป็นทุนของชุมชน จึงได้มีการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นให้สามารถเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต

ในการฝึกอบรมผู้นำชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ผู้นำชุมชนได้มีความตระหนักและเป็นการปรับทัศนคติและแนวคิด ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน เพื่อให้ชุมชนได้นำแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้เป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืน และจากบ้านบ่อแร่ประชาชนดั้งเดิมมีอาชีพทางการเกษตร และเพื่อเป็นการปรับภูมิทัศน์ของชุมชนให้มีความสวยงามตามธรรมชาติของชุมชน โดยการนำผักสวนครัว มาปลูกในบริเวณบ้านโดยมีการจัดระเบียบของพืชผักสวนครัวให้มีความสวยงามและปลอดภัยในการนำมาบริโภคของชุมชน

3.2 อาชีพ

บ้านบ่อแร่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง การประมงชายฝั่งและการเกษตร บ้านบ่อแร่มีเนื้อที่ประมาณ 2,500 ไร่ มีครัวเรือนทั้งหมด 852 ครัวเรือน (ข้อมูล จปฐ. ปี 2552)

3.3 ผลผลิตภัณฑ์ของชุมชน

3.3.1 กลุ่มผลิตดอกไม้เกล็ดปลา โดยนำเกล็ดปลาซึ่งเป็นวัสดุเหลือใช้มาประดิษฐ์เป็นดอกไม้ในแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของหมู่บ้าน

3.3.2 กลุ่มผลิตผ้าบาติก เป็นกลุ่มสตรีที่มีความสนใจศึกษาเรียนรู้ รวมกลุ่มประกอบอาชีพการทำผ้าบาติกและพัฒนาไปเป็นการตัดเย็บผ้าบาติก ของที่ระลึก ผ้าเช็ดหน้า ฯลฯ

3.3.3 กลุ่มปักผ้าปาเต๊ะด้วยลูกบิดสี ผ้าคลุมผม-หมวก อิสลาม โดยการนำผ้าปาเต๊ะมาเพิ่มมูลค่าด้วยการปักลูกบิดสีเพิ่มเข้าไปเพื่อความสวยงามและโดดเด่น

3.3.4 กลุ่มแกะสลักหนัง โดยการนำหนังมาแกะสลักเป็นภาพต่าง ๆ ที่สวยงามอ่อนช้อย ต้องใช้ความอดทนและความพยายามอย่างสูง

3.3.5 กลุ่มทำขนมเบเกอรี่ โดยการรวมกลุ่มของสตรีทำขนมเบเกอรี่ และ ทำปลาฉิ้งฉ้าง เพื่อเป็นการเสริมรายได้ให้กับครอบครัว

3.3.6 กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และกลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง มีการเลี้ยงกุ้ง หอย ปู ปลา ในกระชัง เพื่อส่งจำหน่ายทั้งตลาดภายในหมู่บ้านและตลาดภายนอก

3.3.7 ร้านค้าสาธิตการตลาด โดยการรวมกลุ่มประชาชนในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง เพื่อร่วมทุนด้านกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ นำดอกผลมาใช้ประโยชน์จัดสวัสดิการสงเคราะห์ชุมชน เช่น ฌาปนกิจ การศึกษา เป็นต้น

3.3.8 กลุ่มทำพืชมะพร้าว ยาหม่อง การบูร โดยการรวมกลุ่มสตรี ประมาณ 20 คน ผลิตและจำหน่ายภายในหมู่บ้าน ร้านค้า และงานแสดงสินค้าภายในจังหวัด

3.4 ผลผลิต/ผลผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายภายใน และภายนอกชุมชน

3.4.1 ผลผลิตภัณฑ์จากดอกไม้เกล็ดปลา

3.4.2 ผลผลิตภัณฑ์ผ้าบาติก ผ้าคลุมผม-หมวก มุสลิม

3.4.3 ผลผลิตภัณฑ์แกะสลักหนังตะลุง

3.4.4 ผลผลิตภัณฑ์จากลูกบิดสี

3.4.5 ขนมเบเกอรี่

3.4.6 อาหารจากสัตว์ทะเล เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา

4. ข้อมูลทางสังคม ประเพณี วัฒนธรรม และศาสนา

4.1 ด้านสังคม

4.1.1 สภาพบ้านเรือนของบ้านบ่อแร่ มีความมั่นคง แข็งแรงถาวร มีการจัดระเบียบบ้านถูกสุขลักษณะจนได้รับรางวัลศูนย์ สส.ม.ช.ดีเด่น ปี 2547 และเป็นหมู่บ้านแห่งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนดีเด่น ระดับภาคใต้ ปี 2550

4.1.2 สภาพทางด้านครอบครัว ครอบครัวมีความเอื้ออาทรรักใคร่ต่อกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

4.1.3 ศูนย์รวมจิตใจและพิธีทางศาสนา คือ มัสยิดกียามุตดิน (มัสยิดบ่อแร่) และเป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติด

4.1.4 สถานศึกษาของเด็กในชุมชน คือ โรงเรียนบ้านอ่าวน้ำบ่อ

4.1.5 สถานพยาบาลของคนในชุมชน คือ สถานีอนามัยบ้านอ่าวมะขาม

4.1.6 สนามกีฬาของชุมชน คือ สนามกีฬาฟุตบอลไฟฟ้า

4.1.7 สังคม ชุมชนมีความรักสามัคคีเอื้อเฟื้อต่อกัน

4.1.8 ผู้นำ สมาชิกมีความพร้อมในการช่วยเหลืองานสังคมทุกด้าน

4.1.9 ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีของหมู่บ้าน

4.1.10 สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม เช่น งานพิธี

สวดกลางบ้าน

4.2 ด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี เทศกาลประจำปี

4.2.1 ประเพณีถือศีลอดทุกปี ในช่วงเดือนบวชของมุสลิม มีประเพณีการบริจาคทานแก่คนยากจน พิการและกำพร้า การทำขนมอาสุลลอ เพื่อแจกจ่ายแก่ประชาชนในหมู่บ้านตามประเพณีดั้งเดิม

4.2.2 ประเพณีถือศีลกินเจ (กินผัก)

4.2.3 การแข่งขันกีฬาประจำปี เช่น การแข่งขันฟุตบอล การแข่งขันจักรยานเสือภูเขา การวิ่งมินิมาราธอน และการแข่งขันกีฬาทางน้ำ คือ การแข่งขันพายเรือแคนู

4.2.4 ประเพณีลอยกระทง ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ณ จุดชมวิวกลองมุดง

4.2.5 ประเพณีวันสงกรานต์/รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ

4.3 ด้านศาสนา

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ 50 % อิสลาม 48 % ศาสนา อื่นๆ 2 % ซึ่งหมู่บ้านแห่งนี้เป็นชุมชนชาวมุสลิมมาตั้งแต่อดีต วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนยึดมั่นในจริยธรรมอิสลามตลอดมา ประชาชนมีความรักสามัคคี ปัจจุบันหมู่บ้านแห่งนี้ มีประชากรมากขึ้น จึงมีผู้คนหลายศาสนาเข้ามาตั้งถิ่นฐานครบทั้ง พุทธ คริสต์ อิสลาม พราหมณ์-ฮินดู ขงจื้อ เต๋า มีทั้งลาว พม่า จีน อินเดีย และฝรั่งชาวตะวันตก แต่หมู่บ้านแห่งนี้ไม่เคยมีปัญหาขัดแย้งเรื่องศาสนา ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เข้าใจในกฎเกณฑ์ของกันและกัน ต่างคนต่างยึดในศาสนาของตน ปัญหาความขัดแย้งไม่เกิดขึ้น ตลอดเวลาที่ชาวบ้านบ่อแร่ได้ตั้งถิ่นฐานมาเป็นเวลานาน

4.4 ความภูมิใจของคนในหมู่บ้าน (ศิลปวัฒนธรรม/ภูมิปัญญาของหมู่บ้าน)

- 4.4.1 ประเพณีถือศีลอด
- 4.4.2 ประเพณีงานประจำปีมัสยิด
- 4.4.2 ประเพณีลอยกระทง
- 4.4.4 ประเพณีการแข่งขันพายเรือแคนู
- 4.4.5 ประเพณีการแข่งขันกีฬาหมู่บ้าน/พื้นบ้าน

4.5 การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในการจัดกิจกรรมร่วมกัน เช่น

- 4.5.1 การจัดกิจกรรมงานมัสยิด
- 4.5.2 การจัดกิจกรรมวันเด็ก
- 4.5.3 การจัดกิจกรรมการออกกำลังกาย ต้นแอโรบิค
- 4.5.4 การจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ รำไม้พลอง
- 4.5.5 การจัดกิจกรรมแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน

5. สถานที่ท่องเที่ยว สถานที่พัก บริการสาธารณะ ในหมู่บ้าน

5.1 สถานที่ท่องเที่ยว

- 5.1.1 จุดชมวิวคลองมุดง
- 5.1.2 จุดชมวิวเขาขาด
- 5.1.3 จุดชมวิวรอบเกาะ

5.2 สถานที่พัก

- 5.2.1 รีสอร์ท
- 5.2.2 โรงแรม

5.3 บริการสาธารณะ

- 5.3.1 โรงเรียนบ้านอ่าวน้ำบ่อ
- 5.3.2 สถานีอนามัยอ่าวมะขาว
- 5.3.3 ลานกีฬากลางแจ้ง
- 5.3.4 สนามกีฬาโรงเรียนบ้านอ่าวน้ำบ่อ/สนามกีฬาไฟฟ้า
- 5.3.5 มัสยิดบ้านบ่อแร่
- 5.3.7 จุดชมวิวคลองมุดง

6. การรวมกลุ่ม

- 6.1 คณะกรรมการพัฒนาสตรี (กพสม.) 1 คณะ 15 คน
- 6.2 อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน สมาชิก 12 คน
- 6.3 กลุ่มประมงชายฝั่ง สมาชิก 45 คน
- 6.4 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

6.5 กองทุนหมู่บ้าน

6.6 กลุ่มผลิตภัณฑ์ดอกไม้จากเกล็ดปลา

6.7 กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าบาติก ผ้าปาเต๊ะ ผ้าคลุมผม-หมวก มุสลิม

6.8 ผลิตภัณฑ์แกะสลักหนังตะลุง

6.9 ผลิตภัณฑ์ยาหม่อง พิมเสนน้ำ

6.10 ร้านค้าสาธิตชุมชน

7. วิสัยทัศน์หมู่บ้าน

บ้านบ่อแร่ หมู่ที่ 6 ตำบลวิจิต อำเภอมือง จังหวัดภูเก็ต เป็นชุมชนแบบกิ่งสังคมเมืองกิ่งชนบท มีการรวมกลุ่ม และดำเนินชีวิตตามแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีการออม การเอื้ออาหารต่อกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จึงก่อให้เกิดเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ของตำบล และหมู่บ้าน คือ *“ชุมชนดี สังคมดี เศรษฐกิจดี ประชาชนอยู่ดีมีสุข”*

8. อัตลักษณ์ของหมู่บ้าน

“เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ ประชาชนสามัคคี และชุมชนเข้มแข็ง”

บทที่ 5

ศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยว

การศึกษา เรื่อง กลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ ตำบลวิจิต อำเภอมือง จังหวัดภูเก็ต ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้แบ่งประเด็นในการศึกษาออกเป็น 6 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว
2. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
3. สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว
4. การมีส่วนร่วมของชุมชน
5. ความสามารถในการรักษาความปลอดภัย
6. ความสามารถในการประชาสัมพันธ์

สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว

จากการศึกษาศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยวเกี่ยวกับสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม และจากการสังเกต พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีศักยภาพด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว โดยเฉพาะบริเวณจุดชมวิวดงมุดง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีป่าชายเลนที่ยังคงไว้ซึ่งความเป็นธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์สองฝั่งคลอง อีกทั้งยังมีบรรยากาศที่ร่มรื่น สวยงาม เหมาะแก่การเป็นสถานที่พักผ่อน ชมวิว พบปะสังสรรค์ของครอบครัว พรรคพวกญาติพี่น้อง หรือใช้เป็นพื้นที่ตกปลา หาปลา หรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมแข่งเรือแคนูประจำปีของชุมชน กิจกรรมประเพณีลอยกระทง และการดำเนินวิถีชีวิตของชุมชน นอกจากนี้บริเวณจุดชมวิวดงมุดงยังเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจของชุมชนที่ชาวบ้านใช้เป็นเส้นทางเดินเรือออกไปทำประมงพื้นบ้าน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ผมอยู่พื้นที่แห่งนี้มาตั้งแต่เกิด จุดชมวิวดรทรงนี้เกิดหลังจากสึนามิ ตอนที่เกิดสึนามิ ร้านขายของของผมก็โดนสึนามิกับเขาด้วย สึนามิทำให้ชายฝั่งบางส่วนถูกทับถม และป่าไม้บางส่วนก็หายไป ทางสำนักงานเทศบาลตำบลวิจิตรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงได้ปรับปรุงและพัฒนาเป็นสถานที่พักผ่อน เป็นลานสาธารณะ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนขึ้น ซึ่งตอนเย็นๆ จะเห็นชาวบ้านมาใช้พื้นที่ตรงนี้เป็นจำนวนมาก บางคนมาวิ่ง บางคนมาขายของ หรือมาตกปลา และเมื่อถึงช่วงเทศกาลลอยกระทง ชาวบ้านก็จะใช้พื้นที่แห่งนี้เป็นที่จัดงานลอยกระทง หรือจัดงานประเพณีการแข่งเรือแคนู ซึ่งจัดเป็นประจำทุก ๆ ปี...” (ปราชญ์ชาวบ้าน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

“...ภายหลังจากเกิดภัยพิบัติสึนามิ ทางเทศบาลวิจิตรมองว่าพื้นที่แห่งนี้น่าจะได้รับการปรับปรุงเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน และเป็นที่จอดเรือของชาวประมงในหมู่บ้าน จึงได้ร่วมกันประชุมและเสนอนโยบายเพื่อพัฒนาปากน้ำคลองมุดงบ่อแร่เป็นที่พักผ่อนของชาวบ้าน และเป็นพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของคนในพื้นที่และนอกพื้นที่...” (เจ้าหน้าที่ภาครัฐ, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

“...พื้นที่แห่งนี้ชาวบ้านใช้เป็นพื้นที่ค้าขายมานานแล้ว ลูกค้าที่มาเยี่ยมชมจะมาซื้อของไปรับประทานและนั่งเล่นที่ริมคลองมุดง เขาบอกว่าชอบธรรมชาติที่นี้สวย รมรื่น เห็นแล้วสบายใจ...” (ผู้ประกอบการร้านค้า, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน จากการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอจำแนกสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่ ออกเป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. ทรัพยากรประเภทธรรมชาติในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง

จากการศึกษาศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยว ด้านทรัพยากร ธรรมชาติในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม และจากการสังเกต พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีทรัพยากรประเภทธรรมชาติในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียงที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนได้ เนื่องจากชุมชนบ้านบ่อแร่เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรชาติทางด้านการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะบริเวณปากคลองมุดง ซึ่งเป็นคลองมีน้ำทะเลไหลขึ้นไหลลงตามธรรมชาติ เป็นบริเวณที่มีนิเวศชายฝั่งทะเลและป่าไม้ชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ ถือได้ว่ามีระบบนิเวศชายฝั่งทะเลที่เป็นปราการเชื่อมระหว่างนิเวศทางบกและนิเวศทางทะเลแห่งหนึ่งที่สำคัญของจังหวัดภูเก็ต นอกจากนี้ ป่าชายเลนยังเป็นแนวกันคลื่นและลมมรสุม เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง และเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ศึกษาวิจัย อีกทั้งป่าชายเลนยังเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน เป็นแหล่งที่อยู่อาศัย การสืบพันธุ์ วางไข่ และหลบภัยของสัตว์น้ำและสัตว์บก ทำให้ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากการจับสัตว์น้ำเป็นอาหาร ดังนั้น คลองมุดง จึงเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ และเป็นสิ่ง

ดึงดูใจทางการท่องเที่ยวได้ดี ประกอบกับพื้นที่ดังกล่าวใช้ทำกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวและ กิจกรรมด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรม โดยจัดงานตามฤดูกาล ตลอดจนเป็นสถานที่ พักผ่อนหย่อนใจ ออกกำลังกายเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้คนในชุมชน ดังคำให้สัมภาษณ์ ต่อไปนี้

“...ชุมชนบ้านบ่อแร่ในปัจจุบันมีจุดเด่นทางด้านทรัพยากรธรรมชาติของป่าชายเลน ที่อุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลาย มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ เช่น วิถีชีวิต ชาวประมงพื้นบ้าน การทำดอกไม้จากเกล็ดปลา รวมทั้งการตัดเย็บกระเป๋าผ้าอีกส่วนหนึ่ง นอกจากนี้ผู้บริหารเทศบาลตำบลวิชิตและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังได้มีการรณรงค์จัดกิจกรรม อนุรักษ์ป่าไม้ชายเลน การแข่งขันพายเรือแคนู การวิ่งมินิมาราธอน ตลอดจนการประกวด ภาพถ่าย ซึ่งจากความหลากหลายของพื้นที่ส่งผลทำให้ชุมชนบ้านบ่อแร่เป็นจุดขายที่น่าสนใจ ของจังหวัดภูเก็ตอีกแห่งหนึ่ง...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

ภาพ 5.1 บรรยากาศริมคลองมุดง

ภาพ 5.2 ป่าชายเลนที่สมบูรณ์บริเวณคลองมุดง

ภาพ 5.3 ทางเชื่อมต่่ออกสู่ทะเลของคลองมุดง

“...ถ้าพูดถึงจุดชมวิวคลองมุดง จะนึกถึงจุดขายที่ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ยังคงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ ร่มรื่น สวยงาม เนื่องจากยังไม่ค่อยเป็นที่รู้จักในหมู่ของนักท่องเที่ยวหรือแม้กระทั่งคนในพื้นที่มากนัก อาจจะเป็นเพราะว่าเพิ่งจะเปิดให้บริการได้เมื่อไม่นานมานี้ อีกทั้งตำแหน่งของแหล่งท่องเที่ยวก็ไม่ได้อยู่ในโซนของแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัดภูเก็ต...” (เจ้าหน้าที่ภาครัฐ, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

“...บ้านบ่อแร่มีทรัพยากรธรรมชาติ และระบบนิเวศที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะป่าชายเลน นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น ประเพณีแข่งเรือแคนู ประเพณีลอยกระทง ที่คิดว่าน่าจะเป็นสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวได้...” (ปราชญ์ชาวบ้าน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

“...บริเวณจุดชมวิวดลองมุดงยังคงมีความสมบูรณ์ของระบบนิเวศมาก ก็อย่างที่เห็นกันอยู่ ชาวบ้านเราก็ยังคงใช้เส้นทางทำเทียบเรือคลองมุดงออกไปหาปลาทุกวัน ตอนเย็นก็จะมีคนมานั่งพักผ่อน พาลูกพาหลานมาเที่ยว มาซื้อของนั่งกินกัน คิดว่าน่าจะเป็นจุดขายที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวได้ในอนาคต...” (ผู้ประกอบการร้านค้า, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

ขณะเดียวกันจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยยังพบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่นอกจากจะมีทรัพยากรประเภทธรรมชาติที่เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวแล้ว บ้านบ่อแร่ยังมีแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนแล้ว เชื่อมต่อไปเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงได้อีกด้วย อาทิ หอชมวิวเขาขาด จุดชมวิวรอบเกาะ และแหล่งท่องเที่ยวตามเกาะต่าง ๆ ในบริเวณใกล้เคียง เป็นต้น

ภาพ 5.4 ทางขึ้นหอชมวิวเขาขาด

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม และการสังเกต พบว่า หอชมวิวเขาขาด และจุดชมวิวรอบเกาะเป็นสถานที่ที่มีทัศนียภาพที่เป็นเอกลักษณ์ในมุมสูง ที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัสกับความตระการตาแห่งท้องทะเลอันดามันได้อย่างน่าอัศจรรย์ใจในระหว่างเส้นทางขึ้นเขาขาด มีจุดชมวิวรอบเกาะสามารถชมภูมิทัศน์เกาะแก่งต่าง ๆ ซึ่งให้ผู้มาเยือนเก็บภาพความประทับใจจากความสวยงามได้อีกด้วย จุดชมวิวรอบเกาะและหอชมวิวเขาขาดตั้งอยู่ หมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 7 ตำบลวิซิต อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต สร้างขึ้นตามโครงการของเทศบาลตำบลวิซิต โดยหอชมวิวเขาขาดมีลักษณะเป็นแปดเหลี่ยม เมื่อเดินทางขึ้นไปบนหอชมวิวนักท่องเที่ยวสามารถมองเห็นหรือสัมผัสได้ถึงความยิ่งใหญ่ตระการตาแห่งท้องทะเลอันดามัน และความสวยงามของทัศนียภาพโดยรอบเกาะภูเก็ตได้ถึง 360 องศา ไม่ว่าจะเป็นอ่าวฉลอง แหลมพันวา เกาะสิเหร่ รวมถึงตัวเมืองภูเก็ตอีกด้วย ซึ่งแต่ละจุดทางสำนักงานเทศบาลตำบลวิซิตได้จัดทำป้ายบอกรายละเอียดของสถานที่ที่มองเห็นได้ชัดไว้คอยบริการให้กับ

นักท่องเที่ยวที่มาเยือนในภาษาต่าง ๆ ส่วนการเดินทางสู่เขาชาดนั้น สามารถเดินทางได้สะดวก มีหลายเส้นทาง เช่น เส้นทางถนนตัดพิเศษไปตามเส้นทางอ่าวมะขาม ก่อนถึงแหลมพันวาจะมีทางเข้าซอยไปยังเขาชาด ระหว่างทางจะได้สัมผัสกับทิวทัศน์ของอ่าวยนต์ และตลอดสองข้างทางยังมีธรรมชาติที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ มีป้ายบอกทาง อยู่ตลอดแนวถนน ราวยามะตอยอย่างดี ถนนกว้างขวาง ข้างทางมีทางเท้า สำหรับเดินออกกำลังกาย และไว้คอยบริการนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยี่ยมชมจุดชมวิวเขาชาดแห่งนี้ ลานจอดรถก็มีความสะดวกกว้างขวาง อีกทั้ง ยังมีร้านอาหารของที่ระลึก และห้องน้ำที่สะดวกไว้คอยบริการ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...หมู่บ้านของเรานอกจากจะมีปากคลองมุดงที่สวยงาม ที่ชาวบ้านใช้เป็นพื้นที่ในการออกกำลังกาย นั่งเล่น และทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน อาทิ กิจกรรมการแข่งขันเรือแคนู กิจกรรมลอยกระทง แล้วนั้น ยังมีแหล่งท่องเที่ยวในละแวกใกล้เคียงที่สามารถเข้าไปเที่ยวชมได้ไม่ไกลกันมากนักก็คือจุดชมวิวเขาชาดอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นสถานที่ที่สวยงามสามารถมองเห็นวิวได้รอบ...” (ชาวบ้าน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

2. ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต

จากการศึกษาศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยว โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม และจากการสังเกต พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน โดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรมของคนชุมชนที่ไม่ค่อยมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากที่อื่น ๆ แต่ที่โดดเด่นก็จะมีแต่วิถีชีวิตการทำประมงพื้นบ้าน การหาหอยหรือของทะเลในช่วงที่น้ำทะเลลง การยึดมั่นในจริยธรรมอิสลาม ประชาชนมีความรักสามัคคี การมีความสัมพันธ์กันแบบระบบเครือญาติ และการมีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย อาทิ กิจกรรมประเพณีลอยกระทง การแข่งขันเรือแคนู ประจำปีที่เอกลักษณ์เป็นของท้องถิ่น ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...คนที่เข้ามาตอนแรกส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม เวลาทำพิธีละหมาดก็ได้พูดคุยกันเรื่อย ตอนแรกๆ มีมาอยู่มีจำนวนไม่กี่คน จำไม่ได้เหมือนกัน รู้แต่ว่าส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม จึงทำให้ชุมชนตรงนี้ส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลามเรื่อยมาจนมาถึงทุกวันนี้ ตอนนี้พวกเราก็ยังรักกันเหมือนเดิม เวลาทำกิจกรรมอะไรกันก็ช่วยเหลือกันตลอด สังคมของเรา บางบ้านก็ยังคงคอยดูแลช่วยเหลือกันเหมือนในเมื่อก่อน พวกเรายังรักและช่วยเหลือกันดี...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

“...อย่างที่บอกคนในชุมชนเราช่วยเหลือกันมาตลอดเพราะฉะนั้นชาวบ้านเราจึงไม่มีปัญหา ในบางครั้งถึงเดือนรอมมาดอนก็มีคนที่บวชเข้ามาพักในพื้นที่ของเรา และใช้มัสยิดของเราประกอบพิธีด้วย เราก็นินดี ตอนนี้มีคนเข้ามาเที่ยวมาเราชอบ เพราะว่าเราจะได้แลกเปลี่ยนข่าวสารกับคนนอกพื้นที่ซึ่งนับถือศาสนาเดียวกันและยังได้ขายของ หรือไม่ก็ให้เขารู้จักเราก็น่าดีใจ...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

“...ชาวบ้านที่เข้ามาอยู่ที่นี้สมัยก่อนทำนา ทำประมง สมัยก่อนลงเดินไปปากน้ำเอาสอบ (กระสอบ) ไปใบ เก็บหอย ไม่ถึงครึ่งชั่วโมงได้หอยมาเต็มถุง ได้มาก็ใส่แจกให้เพื่อน ๆ กิน บางวันอยากกินปลาเอาเบ็ดไปแป็บเดียวก็ได้ปลาทำกับข้าว แถมตัว ๆ ก็ใหญ่ ๆ ไม่เหมือนตอนนี้ สมบูรณ์มากสมัยก่อน ตอนนี้คนในหมู่บ้านทำประมงน้อยลงเพราะว่าได้เรียนมาก ส่วนใหญ่พอจบแล้วก็ไปทำงานในเมือง ถ้าเรียนที่กรุงเทพฯ จบแล้วก็ทำงานที่นั่นเลย ตอนเข้ามาอยู่ที่นี้ไม่มีปัญหาอะไร มีก็แบ่งกันกินแลกกันไปแลกกันมาผูกพันกันมาก...” (ปราชญ์ชาวบ้าน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

ภาพ 5.5 ชาวบ้านกำลังหาหอย

ภาพ 5.6 ชาวบ้านกลับจากหาหอย

ภาพ 5.7 ชาวบ้านกำลังจะออกเรือเพื่อไปหาปลา

ช่วงเย็น นักท่องเที่ยวสามารถหาซื้ออาหารทะเลสด ๆ และออกกำลังกาย หรือ ตีมดื่อกับบรรยากาศธรรมชาติ ซึ่งเหมาะแก่การพักผ่อน ปล่อยให้ผ่อนคลายได้เป็นอย่างดี ดัง คำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ตอนเย็นชาวบ้านใช้พื้นที่ตรงนี้เป็นที่ออกกำลังกาย ตกปลา และนั่งเล่น ยืนยืนๆ มาก ๆ ชาวบ้านจะมากันมาก เพราะว่าบริเวณโค้งตรงโน้น เป็นตลาดนัด ชาวบ้านเขาเข้ามาซื้อของและแวะพักที่แห่งนี้ กันตลอด...” (ชาวบ้าน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

ภาพ 5.8 ครอบครัวมาพักผ่อนริมคลองมุดง

ภาพ 5.9 กิจกรรมนันทนาการช่วงเย็น ๆ

ภาพ 5.10 วิธีชาวบ้านบริเวณตลาดนัดคลองมุดง

ภาพ 5.11 เด็ก ๆ กับกิจกรรมวันหยุด

ภาพ 5.12 วิธีชีวิตริมคลองมุดง

“... แหล่งท่องเที่ยวตรงนี้ของเราเปิดให้บริการเมื่อไม่นานมานี้เอง ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวที่ไม่ใช่คนในพื้นที่จะเข้ามาในช่วงเทศกาลหรือประเพณีสำคัญต่างๆ อาทิ การจัดงานประเพณีลอยกระทง กิจกรรมการแข่งขันเรือแคนู ...” (เจ้าหน้าที่ภาครัฐ, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

สรุป จากการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีศักยภาพเกี่ยวกับสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว เนื่องจากชุมชนบ้านบ่อแร่โดยเฉพาะบริเวณจุดชมวิวคลองมุดงจะมีความสวยงามและธรรมชาติของคลองมุดงที่มีความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์ ประกอบกับความมีสภาพวิถีชีวิตริมคลองมุดงที่เป็นเอกลักษณ์และหาได้ยากในปัจจุบัน โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ ๆ นอกจากนี้แล้วยังมีแหล่งท่องเที่ยวในละแวกใกล้เคียงที่นักท่องเที่ยวสามารถแวะเที่ยวชมได้ เช่น จุดชมวิวเขาขาด เป็นต้น เมื่อเข้าไปในชุมชนแล้วนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับความเป็นมิตรของประชาชนชุมชนบ่อแร่ โดยสังเกตได้จากมีการทักทายนักท่องเที่ยวด้วยการต้อนรับด้วยรอยยิ้ม นอกจากนี้แล้วชุมชนบ้านบ่อแร่ยังมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยว แสดงให้เห็นว่าทั้ง 2 ประเด็น คือ 1) ทรัพยากรประเภทธรรมชาติในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง 2) ทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ที่ล้วนแล้วเป็นสิ่งที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมชุมชนบ้านบ่อแร่ได้ และชุมชนบ้านบ่อแร่ยังสามารถสร้างโอกาสในการท่องเที่ยวทางน้ำเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำในพื้นที่ใกล้เคียงได้ เช่น เส้นทางท่องเที่ยวตามเกาะต่าง ๆ เพื่อให้เป็นทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยว ประกอบกับในปัจจุบันรัฐบาลมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติท่องเที่ยวในเมืองไทยมากขึ้น ทำให้ชุมชนบ้านบ่อแร่เป็นหนึ่งในทางเลือกให้นักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสบรรยากาศและวิถีชีวิตริมคลองมุดง แต่ทั้งนี้ สิ่งดึงดูดใจที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ยังไม่ค่อยเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไปอย่างแพร่หลาย

การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

จากการศึกษาศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม และจากการสังเกต พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีศักยภาพในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว กล่าวคือการเดินทางเข้าสู่ชุมชนบ้านบ่อแร่สามารถเข้าถึงได้ 2 ทาง คือ ทั้งทางบก และทางน้ำ แต่การเข้าถึงก็จะมีปัญหาในเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงอยู่บ้าง เช่น ไม่มีรถโดยสารประจำทาง เส้นทางในการเข้าถึงก็ยังคงคับแคบและคดเคี้ยวอยู่บ้างในบางจุด ไม่สะดวกแก่รถขนาดใหญ่ที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว และทางน้ำมีท่าเทียบเรือจุดชมวิวคลองมุดงที่มีมาตรฐาน และถาวรไว้บริการในการเดินทางทางน้ำแก่คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

1. เส้นทางคมนาคมทางบก

จากการศึกษาศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยว พบว่า เส้นทางคมนาคมทางบกเข้าสู่ชุมชนบ้านบ่อแร่ที่สะดวก คือ เส้นทางหลวงหมายเลข 4023 ถนนสายตักศิลา ซึ่งอยู่ห่างจากอำเภอเมืองภูเก็ตประมาณ 7 กิโลเมตร และให้สังเกตด้านขวามือจะมีศาลาสีแดงและเลี้ยวขวาเข้าซอย 200 เมตร ก็จะถึงบ้านบ่อแร่ รวมใช้เวลาเดินทางประมาณ 15 นาที และเส้นทางถนนเมืองทอง-บ่อแร่ ซึ่งเข้าทางสามแยกไฟเขียว-ไฟแดง เลี้ยวขวา ตรงร้านเซเว่น

เข้าซอย 100 เมตร ถึงวงเวียนเมืองทอง เลี้ยวซ้าย ระยะทางประมาณ 900 เมตร ก็ถึงจุดชมวิวดคลองมุดง แต่ในช่วงระยะทาง ถนนจะคับแคบบ้าง ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ทางเข้าหมู่บ้านง่ายมากเพราะมีศาลาสีแดงตั้งอยู่บริเวณทางเข้า ซึ่งเป็นเงินอุดหนุนของทางหมู่บ้านเป็นคนออกทุนให้ เข้ามาก็ประมาณ 200 เมตรก็ถึงจุดชมวิวแล้วง่ายมาทางถนนศักดิ์เดช เรื่อยๆเลยไฟแดง มาประมาณ 1 กิโลเมตร แล้วสังเกตทางขวามือจะมีศาลาสีแดง แล้วเลี้ยวขวาเข้ามาเลย ที่ป้ายจะเขียนว่า ซอยบ้านบ่อแร่ ตรงศาลาทางเข้าหมู่บ้านที่ทาเป็นสีแดงเพราะจะทำให้เห็นได้ชัด และจดจำได้แม่นยำ...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

ภาพ 5.13 แยกศาลาแดงทางเข้าบ้านบ่อแร่

“...ถนนในหมู่บ้านสามารถขับรถเวียนได้รอบ ใครผ่านไปผ่านมาก็แวะพัก ตรงนี้จอดรถก็คล่อง ที่ตรงนี้สวยมากเห็นปากแม่น้ำ ชาวบ้านไปหาหยอดเวลาน้ำแห้ง หรือไม่ก็นั่งเล่นบ้างบ้านก็พาลูกมาเล่นที่แถวนี้ คิดว่าเป็นจุดขายของบ้านบ่อแร่ของเราได้ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวบ้านบ่อแร่เรา...” (เจ้าหน้าที่ภาครัฐ, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

“...ถนนที่ใช้อยู่ตอนนี้มีความสะดวกในการเข้าออกแม้บางจุดอาจจะแคบอยู่บ้างแต่ก็เดินทางเข้ามาได้ไม่ยาก สามารถเข้าออกได้สองทาง จะเข้ามาทางซอยบ้านบ่อแร่หรือเข้าทางถนนพัฒนาท้องถิ่นซึ่งทางนี้ อบจ. ภูเก็ต ได้มาพัฒนาสะดวกสบายมากๆ เข้ามาก็ไม่ไกลและถ้าเข้ามาเที่ยวตอนเย็นๆ แล้วสามารถซื้อของกลับบ้านได้ เพราะตรงจุดชมวิวมียตลาดนัดให้กับคนในหมู่บ้านได้จับจ่าย...” (ผู้ประกอบการร้านค้า, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

2. เส้นทางกิจกรรมทางน้ำ

จากการศึกษาศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยว พบว่า เส้นทางกิจกรรมทางน้ำที่ชาวชุมชนบ้านบ่อแร่ใช้เป็นเส้นทางในการออกไปทำมาหากิน หรือทำกิจกรรมทางน้ำ คือ เส้นทางท่าเทียบเรือจุดชมวิวคลองมุดง

“...คลองสะดวกสบาย พอน้ำขึ้นมันสวยมาก ๆ เห็นแล้วสบายใจ บ้างวันเห็นฝูงพายเรือแคนู มันมีปัญหาดอนน้ำลงน้ำทะเลแห้งเรือมันติด อยากให้ราชการมาขุดคลองให้...”
(ชาวบ้าน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

ภาพ 5.14 ท่าเทียบเรือคลองมุดง

ภาพ 5.15 กิจกรรมทางน้ำ

สรุป จากการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีศักยภาพเกี่ยวกับการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ดังจะเห็นได้จากการที่มีความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ทั้งทางบกและทางน้ำ โดยเฉพาะทางน้ำ ซึ่งมีท่าเทียบเรือคลองมุดงที่เป็นท่าน้ำถาวรไว้คอยบริการ จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี โดยเฉพาะคนในพื้นที่ แต่การเดินทางทางบกจะมีปัญหาในเรื่องของการไม่มีรถโดยสารประจำทางผ่านหมู่บ้าน และถนนบางจุดยังคงแคบและคดเคี้ยว

สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว

จากการศึกษาศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยวเกี่ยวกับด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม และจากการสังเกต พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวในบางเรื่อง ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้แบ่งศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของบ้านบ่อแร่ออกเป็น 7 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) ที่พัก 2) ร้านอาหาร 3) การคมนาคมขนส่ง 4) กิจกรรมสันทนาการ 5) สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เช่น ป้ายบอกทาง แผนที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว ป้ายประกาศเตือนข้อควรระวัง ฯลฯ 6) ร้านค้า และ 7) การบริหารอื่น ๆ ดังนี้

1. ที่พัก

จากการศึกษาศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยว โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม และจากการสังเกต พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีศักยภาพด้านที่พักยังน้อยอยู่ เนื่องจากชุมชนบ้านบ่อแร่มีการให้บริการ ที่พัก แก่นักท่องเที่ยวหลายแห่งก็จริง แต่ส่วนใหญ่จะเป็นของเอกชน โดยที่พักแต่ละแห่งจะมีราคาที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับทำเลที่ตั้ง ขนาด สิ่งอำนวยความสะดวก บ้านบ่อแร่ยังไม่มีโฮมสเตย์ เพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิต แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ความเป็นอยู่ระหว่างกันอย่างจริงจัง ส่วนที่พักที่เป็นของหมู่บ้านเองก็จะเป็นที่มัสยิด กล่าวคือ ที่พักของบ้านบ่อแร่ มี 3 แห่ง เป็นของชุมชน 1 แห่ง และเป็นของเอกชน 2 แห่ง ประกอบด้วย 1) มัสยิด (เป็นห้องพักรวม) สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 50 คน 2) แสนสุโขสปลา มีจำนวนห้องพักรองรับนักท่องเที่ยวได้ 7 ห้อง และ 3) ไม้หอมรีสอร์ท มีจำนวนห้องพักรองรับนักท่องเที่ยวได้ 27 ห้อง

สำหรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมบริเวณจุดชมวิวดคลองมุดงนั้น มีจำนวนประมาณ 20-30 คนต่อวัน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ในเรื่องของจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการจุดชมวิวดคลองมุดงของเราในส่วนใหญ่จะมากจากชาวบ้านในพื้นที่เสียมากกว่า คนนอกก็มีบ้างแต่ไม่มาก วันหนึ่งถ้ารวมกันแล้วก็น่าจะมีซักประมาณ 20-30 คน น่าจะถึงนะ...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

“...บ้านเรามีโรงแรมมาก แต่ไม่เห็นโรงแรมใหญ่ ๆ เหมือนที่อื่น เช่น 5 ดาว 6 ดาว มีแต่รีสอร์ท ห้องพัก และบ้านเช่า เท่านั้นแหละ...” (ปราชญ์ชาวบ้าน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

2. ร้านอาหาร

จากการศึกษาศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยว โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม และจากการสังเกต พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีศักยภาพด้านร้านอาหารไม่กี่ร้านเนื่องจากในชุมชนบ้านบ่อแร่มีร้านอาหารที่มีชื่อเสียงเพียง จำนวน 2 แห่ง คือ ร้านไชโยซีฟูตซึ่งอยู่ติดคลองมุดง และร้านริมเลบ่อแร่ นอกนั้นร้านอาหารส่วนใหญ่จะเป็นร้านอาหารขนาดเล็ก ขายอาหารประเภทก๋วยเตี๋ยวและอาหารตามสั่งที่ประกอบการโดยชาวบ้าน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ที่เห็นก็จะมีร้านไชโยซีฟูต กับร้านริมเลบ่อแร่ นะ ที่ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะเข้าไปทางอาหารกันหรือไม่ก็พาเพื่อนมาทานหรือมาเลี้ยงกัน แต่คนในหมู่บ้านเราจะใช้บริการตลาดนัดหน้าคลองมุดงเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากมีทั้งอาหารสดและอาหารแห้งให้เลือกมากมาย...” (ชาวบ้าน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

“...ร้านอาหารบ้านเรามีหลายร้าน อร่อยและไม่อร่อยแล้วแต่รสชาติคนชอบ แผลงลอยก็เยอะ ร้านใหญ่ ๆ มีอยู่ไม่กี่ร้านคิดว่าจะรองรับนักท่องเที่ยวได้ระดับหนึ่ง ไม่มากไม่น้อย...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

3. การคมนาคมขนส่ง

จากการศึกษาศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยว โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม และจากการสังเกต พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีศักยภาพด้านการคมนาคมขนส่งเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวของบ้านบ่อแร่สามารถเข้าถึงได้ทั้งทางน้ำและทางบก โดยทางน้ำจะใช้ท่าเทียบเรือคลองมุดง ส่วนทางบกจะใช้เส้นทางถนนตัดกุดิเดช ซึ่งจะเป็นถนนลาดยาง มะตอยทั้งเส้นทาง แต่ทั้งนี้ก็ยังมีความบางจุดที่เส้นทางคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวหรือหมู่บ้านยังแคบและคดเคี้ยวอยู่บ้าง การเข้าถึงสามารถเข้าถึงได้โดยรถยนต์ส่วนบุคคลหรือมอเตอร์ไซด์รับจ้าง เนื่องจากยังไม่มีรถรับจ้างหรือการบริการรถเช่าเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...อยากให้มီးรถโดยสารประจำทางวิ่งผ่านหมู่บ้าน ปัจจุบันนี้วิ่งผ่านก็จริงแต่จะวิ่งเฉพาะถ้าปากซอย เวลาลงรถจะต้องเดินเข้ามาหรือไมก็ต้องนั่งมอเตอร์ไซค์รับจ้างอีกทอดหนึ่ง...” (ชาวบ้าน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

“...ถนนในหมู่บ้านสามารถขี่รถเวียนได้รอบ ใครผ่านไปผ่านมาก็แวะพัก ตรงนี้จอดรถก็คล่อง ที่ตรงนี้สวยมากเห็นปากแม่น้ำ ชาวบ้านไปหาหยอดตอนเวลาน้ำแห้ง หรือไมก็นั่งเล่นบั้งบ้านก็พาลูกมาเล่นที่แถวนี้...” (เจ้าหน้าที่ภาครัฐ, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

“...ถนนที่โซอยู่ตอนนี้มีความสะดวกในการเข้าออกบางจุดอาจจะแคบอยู่บ้างแต่ก็เดินทางเข้ามาได้ไม่ยาก สามารถเข้าออกได้สองทาง จะเข้ามาทางซอยบ้านบ่อแร่หรือเข้าทางถนนพัฒนาท้องถิ่นซึ่งทางนี้ อบจ. ภูเก็ต ได้มาพัฒนาสะดวกสบายมาก ๆ เข้ามาก็ไม่ไกลและถ้าเข้ามาเที่ยวตอนเย็น ๆ แล้วสามารถซื้อของกลับบ้านได้ เพราะตรงจุดชมวิวมืดลาดนัดให้กับคนในหมู่บ้านได้จับจ่าย...” (ผู้ประกอบการร้านค้า, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

“...บั้งอยู่นี้นานแล้ว ตั้งแต่ถนนเป็นลูกรัง มาเป็นยางมะตอย มันก็สะดวกดีนะ ดีกว่าเก่าเยอะเลย ถ้าถามบั้งว่าถนนดีขนาดไหน...มันก็อย่างนั้นแหละ เพราะถ้าเทียบกับที่อื่นบ้านเขาถนนใหญ่กว่านี้เยอะเลย...” (ชาวบ้าน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

4. กิจกรรมสันตนาการ

จากการศึกษาศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยว โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม และจากการสังเกต พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีศักยภาพด้านกิจกรรมสันตนาการ เนื่องจากมีกิจกรรมสันตนาการแทบทุกวันบริเวณแหล่งท่องเที่ยว (จุดชมวิวดลองมุดง) ซึ่งเป็นการนั่งพักผ่อนเพื่อชมธรรมชาติ เดินออกกำลังกาย ตกปลา เป็นส่วนใหญ่ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ตอนเย็นชาวบ้านใช้พื้นที่ตรงนี้ออกกำลังกาย ตกปลา และนั่งเล่น ยี่งเย็น ๆ มาก ๆ ชาวบ้านจะมากันมาก เพราะว่าบริเวณโค้งตรงโน้น เป็นตลาดนัด ชาวบ้านเขาเข้ามาซื้อของและแวะพักที่แห่งนี้ กันตลอด...” (ชาวบ้าน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

นอกจากที่กล่าวมาแล้วถ้าเป็นช่วงเทศกาลก็จะมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ บริเวณแหล่งท่องเที่ยว โดยส่วนใหญ่จะเป็นปีละครั้ง เช่น กิจกรรมการแข่งขันเรือแคนู หรือกิจกรรมประเพณีลอยกระทง เป็นต้น ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“... แหล่งท่องเที่ยวตรงนี้ของเราเพิ่งเปิดให้บริการเมื่อไม่นานมานี้เอง ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวที่ไม่ใช่คนในพื้นที่จะเข้ามาในช่วงเทศกาลหรือประเพณีสำคัญต่าง ๆ อาทิ การจัดงานประเพณีลอยกระทง กิจกรรมการแข่งขันเรือแคนู ...” (เจ้าหน้าที่ภาครัฐ, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

5. สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ

จากการศึกษาศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยว โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม และจากการสังเกต พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น ป้ายบอกทาง แผนที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว ป้ายประกาศเตือนข้อควรระวัง ไฟฟ้า ประปา การสื่อสารและโทรคมนาคม การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย สถานที่จอดรถ ห้องสุขา ท่าเทียบเรือคลองมุดง ฯลฯ ปรากฏผลดังนี้

ป้ายบอกทาง พบว่า ป้ายบอกทางมายังจุดชมวิวดคลองมุดงนั้นมีความชัดเจนสามารถอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวให้เข้าถึงได้ง่ายขึ้น

แผนที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว พบว่า บริเวณแหล่งท่องเที่ยวยังไม่มีแผนที่บอกจุดเส้นทางการท่องเที่ยว

ป้ายสื่อความหมาย พบว่า บริเวณจุดชมวิวดคลองมุดงมีป้ายสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวน้อย

ไฟฟ้า ประปา การสื่อสารและโทรคมนาคม พบว่า ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งดังกล่าวบริการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวและในหมู่บ้านของเรามีน้ำ ไฟ ประชาใช้ทุกบ้าน แต่บ้านลุงไม่ใช่ เพราะบ่อน้ำยังใช้ได้ไม่มีปัญหา ไฟฟ้าก็คล่องนะ โทรศัพท์ก็ไม่มีปัญหามีใช้ทุกบ้านก็ว่าได้ ของสาธารณะก็มีไว้คอยบริการ...” (ชาวบ้าน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พบว่า บ้านบ่อแร่จะมีหน่วยอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) ทำหน้าที่ในการให้บริการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน นอกจากนั้นยังมีเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจเข้ามาอำนวยความสะดวกและตรวจตราตามจุดเสี่ยงภายในพื้นที่ชุมชนบ้านบ่อแร่ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...นักท่องเที่ยวถ้าเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านพวกเราจะคอยดูแลเป็นพิเศษ แต่เราจะไม่เข้าไปรบกวนเวลาเขาเข้ามาเที่ยวเราจะคอยดูอยู่ห่าง ๆ หากมีอะไรเกิดขึ้นเราก็จะได้เข้าไปช่วยเหลือเขาได้ทันที...” (กลุ่ม อพป., สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

“...หมู่บ้านของเราปลอดภัยไม่มีปัญหาถึงมีปัญหากเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เช่นที่จุดชมวิวมิวี่รูนมาหนึ่งกินเบียร์ เราไม่ว่าอะไรแต่ขอให้กินเสร็จแล้วเก็บให้เรียบร้อย นี่ไม่นานมีวัยรุ่นมาทำเรื่องกินเสร็จแล้วไปขูดแตกเต็มไปหมด ชาวบ้านเลยแจ้งให้หน่วย อพป. จัดการ หลังจากนั้นก็ไม่เห็น คือหมู่บ้านของเราทำแล้วทำกันจริงไม่มีกลัว...” (หน่วย อพป., สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

สถานที่จอดรถ พบว่า นักท่องเที่ยวสามารถจอดรถได้ที่บริเวณหน้าตลาดนัดคลองมุดงหรือหน้าศูนย์อาสาพัฒนาป้องกันตนเองของบ้านบ่อแร่ และบริเวณริมถนนสองข้างทางจุดชมวิวกลองมุดง แต่ถ้าเป็นช่วงเทศกาล เช่น การแข่งเรือแคนูประจำปี และหรือช่วงงานประเพณีลอยกระทงที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากนักท่องเที่ยวสามารถนำรถยนต์ไปจอดได้ในพื้นที่ที่ทางสำนักงานเทศบาลตำบลวิจิตรจัดไว้ให้ ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ว่างใกล้กับจุดชมวิวกลองมุดง

“...จุดชมวิวกลองมุดงแห่งนี้ไม่มีเวลาเข้า-ออก สามารถเข้าออกได้ตลอดเวลาเนื่องจากอยู่ติดถนน สามารถจอดรถได้ที่บริเวณหน้าตลาดนัดคลองมุดงหรือศูนย์อาสาพัฒนาป้องกันตนเองของหมู่บ้าน หรือบริเวณริมถนน เพื่อเข้าไปสัมผัสกับวิวทิวทัศน์ที่สวยงามของคลองมุดงได้ชัดเจน...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

ห้องสุขา พบว่า ขณะนี้มีการบริการห้องสุขา เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ที่บริเวณจุดชมวิวกลองมุดง ซึ่งตั้งอยู่บริเวณด้านข้างศูนย์อาสาพัฒนาป้องกันตนเองของบ้านบ่อแร่

ท่าเทียบเรือคลองมุดง พบว่า เป็นท่าหน้าถาวร จัดทำไว้แข็งแรงและสะดวกต่อการเดินทางทางน้ำ เพื่อไปประกอบอาชีพหรือไปทำกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น ไปเที่ยวรอบเกาะ ไปซื้อปลาในกระชังที่เลี้ยงในทะเล ตลอดจนนั่งเรือชมธรรมชาติของป่าชายเลน เป็นต้น นอกจากนั้นท่าเทียบเรือคลองมุดงยังเป็นจุดกึ่งกลางที่ชาวประมงพื้นบ้านนำเรือเข้ามาจอดพักอีกด้วย แต่จะมีปัญหาในการขึ้นลงเรือในช่วงน้ำลง เนื่องจากความสูงระหว่างระดับเรือและท่าเทียบเรือต่างกันมาก อาจทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยระหว่างขึ้นลงได้ โดยเฉพาะผู้สูงอายุและเด็ก

6. ร้านค้า

จากการศึกษาศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยว โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม และจากการสังเกต พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีศักยภาพด้านร้านค้า เช่น ร้านขายของ บริษัทบริการท่องเที่ยว ร้านขายของที่ระลึก ฯลฯ ปรากฏผลดังนี้

ร้านขายของ พบว่า บริเวณแหล่งท่องเที่ยว จะมีตลาดนัดไว้คอยบริการผู้ที่ผ่านไปผ่านมา หรือนักท่องเที่ยว ช่วงตอนเย็น ๆ ทุกวัน ส่วนบริเวณพื้นที่รอบนอกก็จะมีร้านสะดวกซื้อไว้คอยบริการ ซึ่งไม่ห่างจากแหล่งท่องเที่ยวมากนัก

บริษัทบริการท่องเที่ยว พบว่า ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวยังไม่มียบริษัทบริการการท่องเที่ยว จะมีบ้างก็ทีกลุ่มชาวบ้านทำกันเองแต่ก็ไม่เป็นทางการ ที่เห็นก็จะเป็นการนำออกไปเที่ยวตามเกาะต่าง ๆ บริเวณพื้นที่ใกล้ๆ หรือออกไปซื้ออาหารสดในกระชังมากกว่า

ร้านของที่ระลึก พบว่า ยังไม่มีร้านขายของที่ระลึกที่เห็นเป็นเด่นชัด ที่มีโดยส่วนใหญ่จะเป็นการรวมกลุ่มของกลุ่มแม่บ้าน เช่น กลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านบ่อแร่สันติสุขที่มีการผลิตดอกไม้จากเกล็ดปลา รวมทั้งการตัดเย็บกระเป๋าผ้า การทำน้ำพริกบ้านบ่อแร่ ซึ่งเป็นสินค้า OTOP ของหมู่บ้าน

7. การบริการอื่น ๆ

จากการศึกษาศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยว โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม และจากการสังเกต พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีศักยภาพด้านการบริการอื่น ๆ อาทิ การบริการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว แต่ไม่มากนัก เนื่องจากในปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวของบ้านบ่อแร่ยังไม่มีศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยวที่เป็นทางการ หากนักท่องเที่ยวอยากทราบหรือต้องการข้อมูลจะต้องสอบถามที่หน่วยอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) ซึ่งตั้งอยู่หน้าตลาดนัดคลองมุดง ซึ่งเป็นจุดบริการข้อมูลด้านต่างๆของชุมชนบ้านบ่อแร่

สรุป จากการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีศักยภาพเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวแต่ไม่มากนัก ไม่ว่าจะเป็น ที่พัก ร้านอาหาร รถโดยสารประจำทาง กิจกรรมสนทนา การแผนผังบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ป้ายประกาศเตือนข้อควรระวัง ร้านขายของที่ระลึก และศูนย์บริการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการศึกษาศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยพิจารณาได้จากปัจจุบันลักษณะของการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่เป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และการมีส่วนร่วมในการร่วมรับผลประโยชน์ ส่วนขั้นตอนของการมีส่วนร่วมจะมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นตัวกลางขับเคลื่อนในการดำเนินงาน รวมถึงวิธีการบริหารจัดการ การกำหนดนโยบาย จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม และจากการสังเกต พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีศักยภาพของการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังจะเห็นได้จากที่สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมโดยการปรากฏตัวในกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้การควบคุมของผู้นำชุมชนหรือกลุ่มผู้บริหารในท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว หรือกิจกรรมในหมู่บ้าน รวมทั้งการมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นต่อการพัฒนาชุมชน และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน แต่เป็นที่น่าสังเกตการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลของโครงการต่าง ๆ ที่แล้วเสร็จ ชุมชนไม่ได้ทำอย่างต่อเนื่อง โดยบางโครงการไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านข้อมูลเพื่อที่จะแก้ปัญหาและ

ความต้องการเกิดประโยชน์แก่ชุมชนอย่างแท้จริง ขณะเดียวกันชุมชนบ่อแร่เป็นชุมชนเก่าแก่ มีระบบเครือญาติ มีความรักสามัคคีมีความเข้มแข็งเป็นจุดเด่น พร้อมในการให้ความร่วมมือทำงานให้ชุมชน เช่น เมื่อมีกิจกรรมในชุมชนก็มีการรวมตัวกันเพื่อคอยดูแลความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน โดยการจัดหน่วยอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) ไว้คอยบริการ จะมีคณะกรรมการหมู่บ้านผู้นำหมู่บ้านทำหน้าที่เป็นแกนนำในการดำเนินงานทุก ๆ เรื่องของหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นการบริหารจัดการความเป็นอยู่ในชุมชน การประสานงานกับหน่วยงานราชการและภาคเอกชนอื่น ๆ ในการรักษาประโยชน์และสิทธิของชุมชน รวมถึงการพัฒนาชุมชนในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมทำให้ คนในชุมชนได้รับรู้ข่าวสารได้รวดเร็วและสามารถเอื้อต่อการพัฒนาได้ดี ในการรวมตัวกันของชุมชนในรูปแบบนี้อาจจะเป็นตัวอย่างนำไปสู่การจัดตั้งคณะกรรมการอื่น ๆ เพื่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชนได้ในอนาคต โดยที่คณะกรรมการชุดดังกล่าวจะมีผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่ประสานกับคนอื่น ๆ หรือกลุ่มอื่น ๆ ในชุมชน ซึ่งจะมีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับนโยบายที่รับมอบมาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเดือนละครั้ง เพื่อเตรียมความพร้อมหรือแนวทางในการทำกิจกรรมร่วมกัน อาทิ การจัดกิจกรรมโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์คลองมุดง กิจกรรมการปลูกป่าชายเลน กิจกรรมปลูกป่าริมถนน ไม้ดอก/ไม้ประดับ และการกำจัดขยะหรือแม้กระทั่งกลุ่ม OTOP ของหมู่บ้าน เป็นต้น โดยปกติก่อนจะดำเนินการทำอะไร ก็จะมีการประชุมเพื่อพูดคุยปรึกษากันหรือเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อเป็นเวทีการตัดสินใจเสียงส่วนใหญ่ก่อนเสมอ จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัยหลาย ๆ ครั้งยังพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนและผู้ที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องที่ได้ร่วมประชุมด้วยกันแต่ละครั้งมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ในการพัฒนาชุมชนบ้านบ่อแร่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าการท่องเที่ยวจะช่วยทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชนให้ดีขึ้นจากร่วมกันคิด อย่างก็ตามบางอย่างเป็นแต่แนวคิดยังไม่เป็นรูปธรรม

ส่วนการมีส่วนร่วมในการร่วมรับผลประโยชน์ กลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ ได้มีการวางระเบียบ แก้ปัญหา และกำหนดข้อตกลง ตลอดจนมีการแบ่งผลประโยชน์ของสมาชิกในหมู่บ้าน ผ่านกรรมการหมู่บ้าน เช่น การจัดสวัสดิการให้กับชุมชน มีการควบคุมการใช้ประโยชน์จากเงินทุน เช่น กองทุนสำรองประจำหมู่บ้าน ซึ่งได้มาจากการเก็บจากร้านค้าที่ขายของในตลาดนัด ซึ่งตลาดนัดที่นี้ขายกันทุกวัน เงินที่ได้จะเก็บเข้ากองทุนของหมู่บ้าน และช่วยเหลืองานต่างของหมู่บ้าน อีกทั้งยังมีการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาให้กับบุตรหลาน สาธารณะประโยชน์หมู่บ้าน เป็นต้น ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ควรที่จะมีการสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีความพร้อม จัดตั้งเป็น คณะกรรมการให้มีส่วนร่วมและดูแลบริหารจัดการ โดยอาจจะพัฒนาให้มีบริการที่พิกในลักษณะ โฮมสเตย์ ซึ่งมองว่าชุมชนบ้านป่อแร่มีความสามารถในการทำโฮมสเตย์ แต่ต้องศึกษาแนว ทางการทำงานเสียก่อน เพราะเมื่อเราทำโฮมสเตย์จะทำให้นักท่องเที่ยวพิกในชุมชนของเราได้ นานขึ้น ทำให้เขาใช้เงินในหมู่บ้านของเรามากยิ่งขึ้น คนในชุมชนสามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ชุมชนได้ และสร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำมากขึ้น...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

“...พื้นที่บ้านป่อแร่ของเราในช่วงเดือนธันวาคมจะมีชาวมุสลิมจาก 3 จังหวัดภาคใต้ เดินทางเข้ามาพิกที่มัสยิดของหมู่บ้าน มาที่ก็ประมาณ 1 รถทัวร์ 30 ถึง 40 คน พิกที่มัสยิด มอง ว่ามัสยิดของเราก็เป็นโฮมสเตย์ย่อยๆ ได้ และช่วงเวลาดังกล่าวทำให้ชาวบ้านของเรา มีรายได้ มากขึ้น จึงน่าจะมีแนวทางปรับปรุงมัสยิดของเราให้รองรับกับคนที่เข้ามาพิกได้...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน)

“...พัฒนาชุมชนเข้ามาส่งเสริมให้ความรู้กับกลุ่มอาชีพจนได้รับรางวัล OTOP ระดับภาค ในการทำดอกไม้เกล็ดปลาทำให้เรามีงานทำ...” (ผู้นำชุมชน สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

“...ทางเทศบาลจะมีแผนพัฒนาประจำปีอยู่แล้วว่าแต่ละปีจะมีโครงการไปดำเนินการใน พื้นที่...” (เจ้าหน้าที่ภาครัฐ, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

สรุป จากการศึกษา พบว่า คนในชุมชนบ้านป่อแร่มีการให้ความร่วมมือเกี่ยวกับการมี ส่วนร่วมของชุมชนดี ดังจะเห็นได้จากปัจจุบันลักษณะของการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่เป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และการมีส่วนร่วมในการร่วมรับผลประโยชน์ ส่วนขั้นตอนของการมีส่วนร่วมจะมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นตัวกลางขับเคลื่อนในการดำเนินงาน รวมถึงวิธีการบริหารจัดการ การกำหนดนโยบาย หรือทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับ ความ ต้องการของชุมชนและทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ ขณะเดียวกัน จากการศึกษา ก็ได้พบว่า ประชาชนในชุมชนและผู้ที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องก็มีความต้องการในการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนบ้าน ป่อแร่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าการท่องเที่ยวจะช่วยทำให้มีรายได้ เพิ่มขึ้น สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชนให้ดีขึ้น

ความสามารถในการรักษาความปลอดภัย

จากการศึกษาศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยวเกี่ยวกับความสามารถในการรักษาความปลอดภัย โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม และการสังเกต ผู้วิจัยพบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีความสามารถในการรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากชุมชนบ้านบ่อแร่เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งในด้านความรักความสามัคคีของคนในหมู่บ้านที่ช่วยกันดูแลความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว และที่ผ่านมายังไม่เคยมีอุบัติเหตุระหว่างการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางการท่องเที่ยว และการพักผ่อนบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวจุดชมวิวดงมุดงที่จะเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว หรืออุบัติเหตุ ถูกทำร้ายร่างกายหรือโจรกรรมทรัพย์สินระหว่างเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนบ้านบ่อแร่ ซึ่งในส่วนของจุดชมวิวดงมุดงจะมีเจ้าหน้าที่ของหน่วยอาสาพัฒนาหมู่บ้านคอยสอดส่องดูแลความเรียบร้อยในบริเวณจุดชมวิวดงมุดง ซึ่งเป็นบริเวณที่โล่ง ง่ายต่อการมองเห็นจากผู้คนรอบข้าง จึงไม่มีผู้เข้ามาทำอันตราย ผลดีของโครงสร้างทางสังคมของบ้านบ่อแร่ส่วนใหญ่จะเป็นแบบระบบเครือญาติ จนมีคำกล่าวว่า “...ทวดมิ่งเป็นทวดกฐนะ...” (ปราชญ์ชาวบ้าน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553) ทำให้ชาวบ้านช่วยกันสอดส่องดูแลไม่ให้เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงต่าง ๆ ขึ้นภายในชุมชน กล่าวคือแต่ละบ้านจะช่วยกันสอดส่องดูแลถึงความผิดปกติของลูกหลานและความเป็นไปของชุมชน ซึ่งหากพบเห็นถึงความผิดปกติที่เกิดขึ้น ก็จะแจ้งผู้นำชุมชนให้จัดการต่อไป ซึ่งโดยพื้นฐานของนิสัยส่วนตัวแล้วชาวบ้านบ่อแร่จะเป็นผู้ที่มีความอดทนและขยันทำมาหากิน หนักเอาเบาสู มีความมัธยัสถ์อดออม รักบ้าน และพวกพ้องมาก ประกอบกับภายในชุมชนบ้านบ่อแร่จะมีศูนย์อาสาพัฒนาป้องกันตนเอง (อพป.) ของชุมชน คอยให้บริการหรือคอยสอดส่อง ตรวจสอบตรา ดูแลความสงบเรียบร้อยภายในชุมชนเป็นประจำ จึงนับได้ว่าชุมชนบ้านบ่อแร่มีความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับค่อนข้างสูงพอสมควร ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ตั้งแต่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยว ยังไม่ปรากฏว่ามีนักท่องเที่ยวคนใดได้รับอันตรายหรือเกิดกรณีพิพาทกับชาวบ้านแต่อย่างใด...” (เจ้าหน้าที่ภาครัฐ, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553) ซึ่งสอดคล้องกับที่ผู้นำชุมชนพูดไว้อย่างน่าสนใจว่า “...ในตำบลวิจิต บ้านบ่อแร่เป็นหมู่บ้านที่เกิดคดีความและปัญหาอาชญากรรมน้อยที่สุด แต่ที่น่าหนักใจที่สุดสำหรับตอนนี้เห็นจะเป็นปัญหายาเสพติด โดยมากก็คือยาบ้าที่เป็นปัญหาอยู่ทั่วประเทศ ที่บ้านบ่อแร่เพิ่งเข้ามาประมาณไม่กี่ปีมานี้เอง แต่ทางเทศบาลก็มีการจัดตั้งประชาคมต่อต้านยาเสพติดขึ้นมาเพื่อดูแลเรื่องนี้โดยเฉพาะ ก่อนที่จะเกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาแล้วจะมีผลกระทบไปถึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

“...ชาวบ้านบ่อแร่แต่ก่อนนับถือศาสนาอิสลาม จึงทำให้มีความผูกพันกันมาก มีอะไรก็แบ่งกันกิน แลกเปลี่ยนกันตลอด ให้ความเคารพกับผู้หลักผู้ใหญ่ บางครั้งคนในพื้นที่ได้รับอันตรายหรือเกิดอุบัติเหตุชาวบ้านจะแห่กันมาช่วยกันพาคนเจ็บส่งโรงพยาบาลหรือจับคนที่ทำร้ายพวกเราไม่เคยทิ้งกัน...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

“...ตอนนี้บ้านบ่อแร่ของเรามีการจัดตั้งหน่วยอาสาพัฒนาตนเองหรือที่เราเรียกว่าหน่วย (อพป.) คอยตรวจตราความสงบเรียบร้อยภายในชุมชนตลอดทั้งกลางวันและกลางคืน ซึ่งหน่วย อพป. ของเราจะมีชาวบ้านเปลี่ยนเวรกันเฝ้าตรวจตราความเรียบร้อย หากเกิดเหตุขึ้นใครเห็นก็จะโทรแจ้ง แล้ว อพป. ก็จะมาช่วยเหลือ ตั้งแต่มีโทรศัพท์ทำให้การติดต่อของเราเร็วมาก นอกจากนั้นแล้วพวกเราก็ตช่วยกันด้วย ทำให้หมู่บ้านเราพูดได้เลยว่าปลอดภัยมาก...” (ผู้ประกอบการร้านค้า, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

สรุป จากการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีความสามารถในการรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว ดังจะเห็นได้จากที่ผ่านมายังไม่เคยมีอุบัติเหตุระหว่างการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางการท่องเที่ยว และการพักผ่อนบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวจุดชมวิวดงมุดงเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว หรืออุบัติเหตุ ถูกทำร้ายร่างกายหรือโจรกรรมทรัพย์สินระหว่างเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนบ้านบ่อแร่ ในส่วนของจุดชมวิวดงมุดงจะมีเจ้าหน้าที่ของหน่วยอาสาพัฒนาหมู่บ้านคอยสอดส่องดูแลความเรียบร้อยในบริเวณจุดชมวิวดงมุดง ซึ่งเป็นบริเวณที่โล่ง ง่ายต่อการมองเห็นจากผู้คนรอบข้าง จึงไม่มีผู้เข้ามาทำอันตราย ประกอบกับชุมชนบ้านบ่อแร่ยังมีสภาพสังคมเป็นระบบเครือญาติอยู่ จึงทำให้ทุกคนช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัยของคนในชุมชน

ความสามารถในการประชาสัมพันธ์

จากการศึกษาศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยวเกี่ยวกับความสามารถในการประชาสัมพันธ์ โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม และจากการสังเกต ผู้วิจัยพบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีศักยภาพในความสามารถการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากช่องทางการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่ แบ่งได้เป็น 2 เส้นทาง คือ การประชาสัมพันธ์ภายในชุมชนและการประชาสัมพันธ์ภายนอกชุมชน ซึ่งการประชาสัมพันธ์ภายในชุมชนนั้น จะอาศัยหอกระจายข่าวของมัสยิดและการประชุมในกลุ่มของผู้นำชุมชนหรือหลังจากการล่ำละหมาด แล้วนำความมาปรึกษาหารือกัน แต่หากจะจัดงานประเพณีประจำปีจะมีการเรียกประชุมชาวบ้านเพื่อขอความคิดเห็นของทุกคน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานการประชุม ซึ่งในการประชุมนั้น ผู้ใหญ่บ้านจะสอดแทรกเรื่องการท่องเที่ยวของชุมชนให้กับชาวบ้านได้ทราบโดยทั่วกัน ส่วนการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร

ด้านกิจกรรมหรืองานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนบ้านบ่อแร่ที่เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการนักท่องเที่ยวและมีความเป็นเอกลักษณ์ ผู้สังคมภายนอกนั้น ทางสำนักงานเทศบาลตำบลลวิชิตจะเป็นผู้ดำเนินการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ ให้ อาทิ แผ่นพับโฆษณา เว็บไซต์ วิทยุ และโทรทัศน์ ตลอดจนจัดส่งข้อมูลให้กับทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภูเก็ต ช่วยดำเนินการประชาสัมพันธ์ข้อมูลการข่าวสารด้านการท่องเที่ยวให้อีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งถ้าเทียบกับแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงหรือเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป แหล่งท่องเที่ยวของบ้านบ่อแร่ก็ยังคงมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยวอย่างน้อยอยู่ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...จุดชมวิวของเราตอนนี้ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวแหล่งใหม่ที่ส่วนใหญ่จะรู้จักเฉพาะคนในพื้นที่และคนในพื้นที่ละแวกใกล้เคียง แต่ถ้าจะให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปส่วนใหญ่จะรู้จักจากกิจกรรมแข่งเรือแคนู หรือกิจกรรมการจัดงานประเพณีลอยกระทง ที่ได้รับการสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์ข่าวสารการท่องเที่ยวจากจากเทศบาล และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภูเก็ต ... นอกจากนี้ก็จะมีสำนักงานพัฒนาชุมชนเข้ามาช่วยประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของบ้านบ่อแร่ให้...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

“...จุดชมวิวดลองมุดงตอนนี้เริ่มเป็นที่รู้จักของคนข้างนอกบ้างแล้วคุณได้จากมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยวภายในหมู่บ้านมากขึ้น ทางเทศบาลมีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับหมู่บ้านให้คนข้างนอกทราบอีกอย่างหมู่บ้านของเราจัดการแข่งเรือแคนูทุกปีจึงทำให้หมู่บ้านของเราเป็นที่รู้จัก...” (เจ้าหน้าที่ภาครัฐ, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

“...หากมีข่าวอะไรเนื่องจากปกติหลังจากเราทำพิธีละหมาดแล้วเราก็จะมีเวลามานั่งคุยกัน บางครั้งเราก็อาศัยหอกระจายเสียงจากมัสยิดนี้แหละเป็นจุดกระจายข่าวของหมู่บ้าน...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

“...แหล่งท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ยังไม่ค่อยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจากทางภาครัฐเข้ามาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวให้อย่างแพร่หลาย นอกจากจะมีการจัดกิจกรรมเป็นครั้งคราว แล้วทางเทศบาลตำบลลวิชิตจะเป็นผู้เข้ามาประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมนั้น ๆ ให้ เช่น กิจกรรมการแข่งขันแข่งเรือแคนู กิจกรรมการจัดงานประเพณีลอยกระทง...” (ปราชญ์ชาวบ้าน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

สรุป จากการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีความสามารถในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยว ดังจะเห็นได้จากการที่ชุมชนบ้านบ่อแร่จะมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวทั้งจากการดำเนินการเองภายในชุมชนและจากการประชาสัมพันธ์ให้ของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องจากทางภาครัฐ แต่ก็ยังไม่หลากหลายหรือมากพอที่จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวกลายเป็นที่รู้จักของบุคคลโดยทั่วไปได้

บทที่ 6

กลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่

การศึกษา เรื่อง กลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ ตำบลวิเชียร อำเภอมือง จังหวัดภูเก็ต โดยการศึกษาจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ และจากการลงศึกษาในพื้นที่ โดยการสัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่ภาครัฐในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่หน่วยงานการท่องเที่ยว(สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต) ผู้ประกอบการร้านค้า และชาวบ้าน ครั้งนี้ ทุกคนมีความเห็นสอดคล้องกันว่า สภาพการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่ในปัจจุบันยังเป็นการเข้ามาท่องเที่ยวแบบเข้าไป-เย็นกลับ ยังไม่มีการพักค้างคืนในสถานที่ท่องเที่ยว และส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวที่เข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวจะเป็นคนในพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ และจะเข้ามาเพื่อพักผ่อนเพื่อชมธรรมชาติ ประกอบกับสิ่งอำนวยความสะดวก การเข้าถึง การประชาสัมพันธ์ ยังขาดความพร้อมอยู่ระดับหนึ่งจำเป็นที่จะต้องเข้าไปพัฒนาให้มีศักยภาพแก่การท่องเที่ยว จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม และการสังเกต พบว่า ควรมีการดำเนินการใน 5 กลยุทธ์ ดังต่อไปนี้

1. กลยุทธ์การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว
2. กลยุทธ์การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทาง กิจกรรม
3. กลยุทธ์ความสามารถในการประชาสัมพันธ์และการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว
4. กลยุทธ์การพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการการท่องเที่ยวในชุมชน
5. กลยุทธ์การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

กลยุทธ์การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว

กลยุทธ์การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวในการจัดการท่องเที่ยวที่ได้นำเสนอนี้ ได้สังเคราะห์มาจากความต้องการของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และผู้ประกอบการร้านค้า ที่ต้องการให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว โดยเริ่มจากการให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการท่องเที่ยว และการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืน เนื่องจากในปัจจุบันการมีส่วนร่วม คิด ร่วมวางแผน ร่วมจัดการด้านการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่ส่วนใหญ่จะมีก็แต่กลุ่มผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการหมู่บ้านเท่านั้นที่เป็นตัวหลัก ส่วนชาวบ้านบางคนก็ต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว แต่ก็ไม่รู้แนวทางหรือวิธีการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม ส่วนกลุ่มคนที่มี

อาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวก็มีส่วนเกี่ยวข้องเฉพาะการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และการแบ่งปันผลประโยชน์เท่านั้น ซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของขั้นตอนการมีส่วนร่วม อีกทั้งองค์กรในชุมชนยังไม่มีการรวมตัวกันตั้งเป็นองค์กรชุมชนหรือคณะกรรมการใด ๆ ที่ทำหน้าที่บริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนโดยตรง ประกอบกับองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องยังไม่ได้ลงมาเล่นเรื่องการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง

จากผลการศึกษาในเบื้องต้น ทำให้ทราบว่ากลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนมากต้องการให้ทุกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเริ่มจากการให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการท่องเที่ยว และการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชนได้ คนในชุมชนต้องพัฒนาความสามารถทั้งทางด้านความคิดและการปฏิบัติ ปรับเปลี่ยนทัศนคติทางการท่องเที่ยวแบบทั่วไปให้เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ตระหนักถึงผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้น และแสดงบทบาทของตนเองในการมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ ตามความถนัดและความสามารถมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ระดับของการมีส่วนร่วมอาจไม่เท่ากันทุกคน ขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละคน หรือความมากหรือน้อยของผลประโยชน์หรือผลเสียที่ได้รับ ดังนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในองค์กรภาครัฐ เอกชน หรือการรวมกลุ่มของคนในชุมชนกันเอง ควรเริ่มมองที่การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นอันดับแรก โดยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนทำได้โดย ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ จำเป็นจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคีต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา ชาวบ้าน ผู้ประกอบการร้านอาหาร มัคคุเทศก์ เป็นต้น...” อีกทั้ง “...ควรเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจของคนในชุมชนในเรื่องการท่องเที่ยวให้มากขึ้น...” และ “...ให้เค้าซาบซึ้งถึงผลกระทบและประโยชน์ที่จะได้รับ...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

ส่วนกลยุทธ์การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวของชุมชนยังไม่เพียงพอ นอกจากนี้กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐยังกล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า “...คนไม่มีความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง และถ้าไม่มีความรู้ความเข้าใจก็จะไม่รู้สึกรักท้องถิ่น...” จะเห็นได้ว่า “...การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน...” (เจ้าหน้าที่ภาครัฐ, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

ดังนั้น ควรมีกกลยุทธ์การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว ดังนี้

1. การจัดการการบริหารการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่

จากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า การจัดการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านบ่อแร่ยังไม่มี การดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม ประกอบกับยังไม่มีคณะกรรมการที่ดูแลหรือรับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวโดยตรงจะมีก็แต่เพียงคณะกรรมการหมู่บ้านที่ดูแลทุกเรื่องของหมู่บ้าน การท่องเที่ยวในพื้นที่มีการรวมกลุ่มกันเพื่อหาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านบ่อแร่อย่างยิ่งยืน ร่วมกันน้อย ส่วนใหญ่จะเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างประกอบอาชีพของตนเอง หรืออยู่เพียงในกลุ่มของตนเท่านั้น ซึ่งผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่นั้น เป็นเพียงกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวไม่กี่กลุ่ม

ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์มาจากการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว พบว่า ควรมีองค์กรหรือกลุ่มพลังที่จะเข้ามาพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบ่อแร่ คือ ประชาคมการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ โดยเป็นการรวมตัวของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชน โดยผู้ศึกษาขอเสนอให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ คือ กลุ่มอาชีพผู้ประกอบการเรือนำเที่ยว กลุ่มอาชีพค้าขาย กลุ่มอาชีพอื่น ๆ และกลุ่มตัวแทนสมาชิกในชุมชน เพื่อให้กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มวางแผน ร่วมทำกิจกรรม ร่วมรับประโยชน์ และร่วมประเมินผลในแต่ละกิจกรรม ซึ่งหากการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเกิดขึ้นบนฐานของความร่วมมือของคนในชุมชน ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ก็จะลดน้อยลงไปด้วย พร้อมทั้งก่อให้เกิดความสามัคคีและความเข้มแข็งในชุมชน เกิดเป็นทุนทางสังคมอีกประการหนึ่งที่จะช่วยขับเคลื่อนให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองไปได้ในแนวทางที่ยั่งยืน โดยแนวทางในการรวมกลุ่มต่าง ๆ คือ

1.1 กลุ่มอาชีพผู้ประกอบการเรือนำเที่ยว การจัดตั้งกลุ่มควรเป็นการรวมตัวของผู้มีอาชีพขับเรือบริการท่องเที่ยวที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านบ่อแร่ ผู้ขับเรืออื่น ๆ ที่ต้องการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่ม การรวมตัวของผู้ประกอบการอาชีพเหล่านี้จะช่วยให้การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวขยายตัวออกไป และสามารถแจ้งระเบียบ ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติร่วมกันของสมาชิกในชุมชนได้อย่างรวดเร็ว ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...คือตอนนี้เรายังขาดการรวมกลุ่มเพราะคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านมีงานทำกันส่วนมาก งานที่ทำก็เป็นแรงงานอดิเรก กลุ่มที่ใช้ได้ก็คงเป็นกลุ่มดอกไม้เกล็ดปลา หรือไม่ก็กลุ่มประมงที่ยังเข้มแข็งอยู่ กลุ่มตรงนี้ถ้าทำให้ดีก็จะสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านของเราได้มากเหมือนกัน แต่ต้องช่วยกันหลายๆฝ่ายนะ...” (ผู้นำชุมชน., สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

1.2 กลุ่มอาชีพค้าขาย ควรเป็นการรวมตัวกันของผู้มีอาชีพค้าขายที่อยู่ในพื้นที่ เช่น กลุ่มแม่บ้านที่ทำสินค้า OTOP ของหมู่บ้าน ร้านค้าในชุมชน เป็นต้น ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ถ้ามีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นทางหมู่บ้านของเรามองเสมอว่าการทำอาชีพต้องมาจากคนในพื้นที่ก่อน เสมอ...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

1.3 กลุ่มโฮมสเตย์ ควรเป็นการรวมตัวกันของผู้ที่มีความพร้อมและความสนใจในเรื่องนี้ การรวมกลุ่มในลักษณะนี้จะช่วยให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักและเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ่อแร่เพิ่มมากขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...การทำโฮมสเตย์ตอนนี้กำลังจะทำอยู่แต่ต้องศึกษาเพิ่มเติมก่อนเพราะว่าพื้นที่ของเราแตกต่างจากที่อื่น ถ้าทำได้ก็จะรวมกลุ่มกันทำเพื่อให้คนที่มาเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตของบ้านบ่อแร่เรา...” (เจ้าหน้าที่ภาครัฐ, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

1.4 กลุ่มอาชีพอื่น ๆ อาทิ มัคคุเทศก์หรือผู้สื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

1.5 กลุ่มตัวแทนสมาชิกในชุมชน ในที่นี้หมายถึงสมาชิกที่อยู่ในชุมชนที่ไม่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว กลุ่มเยาวชน ตัวแทนของสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน เช่น สถานศึกษา สาเหตุที่ควรให้กลุ่มคนเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เนื่องจากว่ากลุ่มคนเหล่านี้เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเช่นกัน จึงจำเป็นต้องให้กลุ่มคนเหล่านี้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อหาแนวทางในการบรรเทาผลกระทบทางด้านลบหรือหาวิธีการทดแทนหรือตอบแทนในสิ่งที่ชุมชนได้สูญเสียไป

การรวมตัวของกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยให้การพิจารณาประเด็นด้านการท่องเที่ยวต่าง ๆ สามารถทำได้ง่ายยิ่งขึ้น เช่น การรับสมัครบ้านที่จะเข้าร่วมโครงการโฮมสเตย์ หรือการสลับหมุนเวียนบ้านที่จะให้นักท่องเที่ยวเข้าพัก หรือรับสมัครสมาชิกในชุมชนที่ต้องการทำกิจกรรมเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยว ก็จะผ่านความคิดเห็นของกลุ่มก่อนที่จะเข้าร่วมคัดเลือกในคณะกรรมการหมู่บ้านหรือประชาคมการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ รวมไปถึงการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเอง การร่วมกำหนดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ การแบ่งปันผลประโยชน์ ข้อควรทำหรือไม่ควรทำในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน เป็นต้น ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่ดี สะดวก และรวดเร็วขึ้น ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...การทำงานมันต้องมีระบบต้องศึกษาดูงานจากที่อื่นแล้วนำมาปรับใช้ให้เหมาะกับพื้นที่ของเรา ต้องศึกษามาก ๆ เลย...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

ทั้งนี้ ควรให้กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้านบ่อแร่ ทำหน้าที่เป็นกลุ่มแกนนำหลักทำหน้าที่เชื่อมโยงกลุ่มอื่น ๆ เข้าด้วยกัน จากการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามายังชุมชนได้ ดังนั้น จึงสมควรให้คณะกรรมการหมู่บ้านบ่อแร่ที่มีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็ง เป็นผู้บริหารงานหลักในช่วงระยะเริ่มต้น

การดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้านถือได้ว่าเป็นการดำเนินการของตัวแทนประชาชนในชุมชนบ้านบ่อแร่ จะทำให้เกิดการทำงานอย่างเป็นระบบ มีระเบียบแบบแผน สามารถบริหารจัดการ ดูแล ควบคุม และพัฒนาการท่องเที่ยวได้ มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย เพราะทุกฝ่ายจะได้รับผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่ว่าจะเป็นด้านบวก หรือด้านลบ จึงสมควรที่จะมีการเข้ามาทำงานร่วมกันในการวางแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพราะคนในชุมชนจะเป็นที่รู้ปัญหาของตนเองได้ดีที่สุด รู้ว่าตนเองนั้นต้องการสิ่งใด หรือไม่ต้องการสิ่งใด ดังนั้น การจัดตั้งประชาคมการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ จะสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ โดยประชาคมการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่มีหน้าที่ในการประสานความร่วมมือกับเครือข่ายการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนของภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา หรือองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อขอรับการสนับสนุนในสิ่งที่ชุมชนมีความจำเป็นในการพัฒนาชุมชน อาทิ ความรู้ในการบริหารจัดการ ความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ความรู้ในการประกอบธุรกิจ ความรู้ในการประกอบวิชาชีพ หรือการประสานงานกับกลุ่มธุรกิจจัดนำเที่ยวภายนอกชุมชน เป็นต้น การบริหารจัดการงานด้านการท่องเที่ยวมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน เพื่อให้ผลของการดำเนินงานออกมาได้ตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ และเป็นระบบการบริหารจัดการที่มีเอกภาพสามารถดูแลผลประโยชน์ของชุมชนและนักท่องเที่ยวได้อย่างเป็นธรรมทั้งสองฝ่าย

2. การสร้างเครือข่ายเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จำเป็นจะต้องมีการเตรียมความพร้อมของชุมชน โดยการสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชน พัฒนาศักยภาพและให้โอกาสชุมชนท้องถิ่นในการดำเนินการ โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความช่วยเหลือและแนะนำจนสามารถสร้างความพร้อมให้กับชุมชนได้ ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวและชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวควรต้องมีการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างองค์กรขึ้น โดยพิจารณาจากองค์กรต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนที่จะช่วยสนับสนุนองค์ความรู้ในการดำเนินงานได้ ลักษณะความร่วมมืออาจใช้การประสานงานของระบบการปกครองของพื้นที่ เช่น สำนักงานเทศบาลตำบลวิเชียร องค์กรการบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต และชุมชน โดยผ่านองค์กรที่เป็นทางการหรือในลักษณะของเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งนี้องค์ประกอบของคณะกรรมการเครือข่ายควรประกอบไปด้วย ผู้แทนของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาเป็นกรรมการ ซึ่งการดำเนินงานในลักษณะเครือข่ายนี้จะเป็นกลไกหนึ่งทีส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรที่เกี่ยวข้องในลักษณะของการถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดำเนินงาน และเครือข่ายการทำงานดังกล่าวจะสามารถทำให้งำหนดแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยว เงื่อนไข และข้อจำกัดที่สามารถยอมรับได้ร่วมกัน โดยมีเป้าหมายอยู่ที่แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นกรอบในการดำเนินงาน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...การจะพัฒนาตลาดด้านการท่องเที่ยวเพื่อให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายและให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยวให้มากขึ้นนั้น จำเป็นต้องมีการประสานความร่วมมือกับองค์กรที่มีบทบาทด้านการท่องเที่ยวให้มากกว่าขึ้น เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายการทรัพยากรการท่องเที่ยวที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

“...ชุมชนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง มันเหมือนกับเป็นการปฏิบัติตามนโยบายที่รัฐกำหนดมากกว่า...” (ชาวบ้าน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

การสร้างเครือข่ายในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว ควรมีระหว่างชุมชนกับหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ซึ่งเครือข่ายภายนอกชุมชนมีบทบาทต่อการสนับสนุนและส่งเสริมงานในด้านการท่องเที่ยว คือ

2.1 องค์กรภาครัฐ จากการศึกษา พบว่า หน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนช่วยเหลือในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน คือ สำนักงานเทศบาลตำบลวิจิตร ที่สนับสนุนในด้านการปรับพื้นที่จุดชมวิวดลองมุดง และการจัดกิจกรรมการแข่งขันเรือแคนู เป็นต้น ส่วนการดำเนินงานและการประสานการทำงานร่วมกันด้านการท่องเที่ยวยังไม่เป็นระบบแบบแผน ฉะนั้น หากมีการทำงานร่วมกันโดยมีกรอบของการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เป็นรูปธรรม ก็จะทำให้แต่ละฝ่ายทราบถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีการประสานในแต่ละระดับอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานเทศบาลตำบลวิจิตร สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต หรือหน่วยงานอื่น ๆ เช่น สถานีตำรวจ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสาธารณสุขภาค ควรมุ่งส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทในการดำเนินงานและมีส่วนร่วมมากขึ้น

2.2 ภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการ กลุ่มผู้ประกอบการ ประกอบไปด้วยหลากหลายกลุ่มที่ชุมชนควรให้ความสำคัญและสร้างความร่วมมือด้วย อาทิ กลุ่มบริษัทจัดนำเที่ยว บริษัทตัวแทนการท่องเที่ยว สมาคมมัคคุเทศก์ ธุรกิจร้านอาหาร และธุรกิจที่พัก เป็นต้น เนื่องจากกลุ่มผู้ประกอบการเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบของการลงทุนและเป็นช่องทางในการสื่อสารระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะในกลุ่มของบริษัทนำเที่ยวที่มีการนำนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการในชุมชน ซึ่งจะมีผลต่อทิศทางของระบบการท่องเที่ยวภายในชุมชน ฉะนั้นควรมีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างชุมชนเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวและผู้จัดนำเที่ยว ในการเข้ามาใช้พื้นที่ของชุมชนควรมีข้อตกลงในการเข้ามาใช้พื้นที่ นโยบายหรือทิศทางการท่องเที่ยวที่ชุมชนอยากให้ เป็น รวมถึงการสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มผู้จัดนำเที่ยวที่มีต่อการพัฒนาในทางการท่องเที่ยวของชุมชน เพราะกลุ่มบริษัทจัดนำเที่ยวมีความใกล้ชิดและทราบถึงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ควร

มีความสมดุลกันระหว่างความต้องการของชุมชนและนักท่องเที่ยวโดยอยู่บนพื้นฐานของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...เมื่อเรามีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นแล้วเราต้องใช้เครือข่ายให้เกิดประโยชน์เช่นคนนำท่องเที่ยวต้องมีแผนที่จะพาคนไปเที่ยวตามจุดต่างๆที่เป็นจุดท่องเที่ยวในหมู่บ้านเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ของคนที่มาท่องเที่ยวในหมู่บ้านของเราและเป็นการช่วยให้คนแต่ละกลุ่มมีรายได้อีกด้วย...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

2.3 สถาบันการศึกษา เป็นอีกภาคส่วนหนึ่งที่ชุมชนควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เนื่องจากสถาบันการศึกษาเป็นแหล่งความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ และยังมีหน้าที่ในการบริการวิชาการแก่สังคมอีกด้วย ฉะนั้น ชุมชนอาจประสานขอความร่วมมือในการจัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน อาทิ การอบรมอาชีพที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาฝีมือแรงงาน ความรู้ในการจัดการธุรกิจท่องเที่ยว การจัดทำแผนพัฒนา การประเมินผล เป็นต้น เพื่อให้เกิดคุณภาพและมีมาตรฐานของการจัดการท่องเที่ยวและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนอีกด้วย ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว ผมคิดว่าควรที่จะขอความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาในการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเกี่ยวกับภาษาหรืออาชีพเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในชุมชน คือ เราต้องเตรียมความพร้อมบุคลากรของเราก่อน...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

2.4 องค์กรพัฒนาเอกชน โดยส่วนมากแล้วองค์กรพัฒนาเอกชนจะมีบทบาทในการแนะนำให้คำปรึกษาแก่ชุมชนในท้องถิ่นด้านต่างๆ ตามความถนัดขององค์กรนั้น ๆ รวมถึงการพัฒนาในบางเรื่องที่กลไกของรัฐบาลไม่สามารถทำได้ ตลอดจนการสร้างเครือข่ายหรือกลุ่มทำงานที่มีความสามารถในการต่อรองกับหน่วยงานต่าง ๆ ได้ โดยชุมชนอาจมีการประสานงานเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการให้คำแนะนำในเรื่องต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ซึ่งการดำเนินงานอาจทำได้ง่ายกว่าการติดต่อภาครัฐ เนื่องจากกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนจะมีอิสระและความคล่องตัวในการทำงานสูง

การประสานกับหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก อาจจำเป็นต้องมีการติดตั้งคณะกรรมการกลางขึ้นมาเพื่อเป็นตัวแทนของแต่ละหน่วยงานในการมาปรึกษาหารือในการดำเนินงาน รวมทั้งเป็นการสื่อสารระหว่างชุมชนกับหน่วยงานนั้น ๆ ด้วย ฉะนั้น จึงอาจจำเป็นต้องมีการกำหนดแนวทางในการดำเนินงานหรือจัดทำแผนความร่วมมือ เพื่อช่วยให้การดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนสะดวกขึ้น

สรุป จากการศึกษา พบว่า กลยุทธ์การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว บ้านบ่อแร่ ควรมี 1) การจัดตั้งคณะกรรมการที่ดูแลหรือรับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวโดยตรง อาทิ องค์กรหรือกลุ่มพลังที่จะเข้ามาพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบ่อแร่ เช่น ประชาคมการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ อีกทั้ง 2) หน่วยงานหรือเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเข้ามาให้ความช่วยเหลือ แนะนำ เพื่อสร้างความพร้อมให้กับชุมชนในลักษณะของการถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นกลไกหนึ่งที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่

กลยุทธ์การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทาง กิจกรรม

กลยุทธ์การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทาง และกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่อย่างยั่งยืนนี้ ได้สังเคราะห์มาจากผลของการศึกษาในด้านความต้องการของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในชุมชนได้

จากการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบทั้งทางธรรมชาติ และวิถีชีวิต ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นเส้นทางทางการเดินทางท่องเที่ยวแบบใหม่ได้ ซึ่งเส้นทางท่องเที่ยวที่เสนอขึ้นนี้จะเป็นการรองรับการเจริญเติบโตของจำนวนนักท่องเที่ยว และเพื่อเป็นการกระจายรายได้จากนักท่องเที่ยวไปสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีอยู่ในบริเวณชุมชนบ้านบ่อแร่ ทั้งยังเป็นการเพิ่มระยะเวลาการท่องเที่ยว ซึ่งนำมาสู่รายได้จากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น และเป็นการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า นำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป ทั้งนี้ ในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวจุดชมวิวดงมุดงในปัจจุบันมีข้อที่ควรคำนึงอยู่ถึง 3 ประการ คือ ประการแรก แหล่งท่องเที่ยวชุมชนบ้านบ่อแร่มีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำ นอกเหนือจากการพักผ่อนชมวิถีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลน คือ นักท่องเที่ยวต้องใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทางไปท่องเที่ยวในป่าชายเลน และลงไปเที่ยวยังกระชังเลี้ยงปลา เพื่อชมวิถีชีวิต ตลอดจนซื้อปลาสด ๆ มารับประทาน ประการที่สอง ด้วยลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านบ่อแร่ปัจจุบัน คือ การพายเรือแคนูชมป่าชายเลน และประการสุดท้าย การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทาง และกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่นั้น ชุมชนต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาบนพื้นฐานความสามารถของชุมชนที่มีในปัจจุบัน การท่องเที่ยวไม่ควรเข้าไปเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตแบบเดิม และต้องไม่สร้างความยากลำบากในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน เพราะหากมีการ

เปลี่ยนแปลงเพื่อการท่องเที่ยวมากเกินไปชุมชนอาจต้องสูญเสียพื้นที่หรือลักษณะทางวัฒนธรรมแบบเดิมของชุมชนไปได้ ดังนั้น ควรมีกยุทธศาสตร์การพัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทาง และกิจกรรม ดังนี้

1. การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว

พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่ นั้นสามารถให้ผสมผสานกันได้ ระหว่างการท่องเที่ยวทางน้ำและการท่องเที่ยวทางบก รวมทั้งกิจกรรมอื่น ๆ ด้วย เช่น การเดิน เยี่ยมชมธรรมชาติป่าชายเลน การหัดพายเรือ เป็นต้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความแปลกใหม่ จากการท่องเที่ยวในลักษณะเดิม รวมถึงการมีทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวที่มีความชอบหรือ ความต้องการที่แตกต่างกัน การจัดทำรายการนำเที่ยวควรมีทั้งรายการนำเที่ยวที่เป็นแบบเข้าไป-เย็นกลับ โดยมีระยะเวลาในการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน อาทิ ระยะเวลา ประมาณ 1-2 ชั่วโมง สำหรับนักท่องเที่ยวที่มีเวลาน้อย หรือระยะเวลา 3-4 ชั่วโมง สำหรับผู้ที่มีเวลามาก และต้องการ สัมผัสวิถีชีวิตชุมชนริมคลองมุดงอย่างทั่วถึง หรืออาจจัดในลักษณะของการพักค้างคืนกับ ชาวบ้าน เพื่อได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งรายการนำเที่ยวต่าง ๆ นี้คนในชุมชนสามารถ ร่วมมือกันในการกำหนดเส้นทางได้ โดยการดึงจุดเด่นของแต่ละพื้นที่ขึ้นมาเสนอหรือเป็น แหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งการร่วมกันกำหนดเส้นทางนำ เที่ยวนี้จะทำให้คนในชุมชนได้ทราบถึงเอกลักษณ์ของชุมชนและสถานที่ที่มีศักยภาพพัฒนาให้ เป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ของชุมชนตนเอง และเป็นการกระจายแหล่งท่องเที่ยวให้ทั่วถึงได้ ดังคำ ให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ทางหมู่บ้านของเรายังไม่มีแผนด้านการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน แต่ก็มองว่าหากมี นักท่องเที่ยวเข้ามาภายใน 1 วัน เราก็ควรที่จะมีแผนจัดนำเที่ยว พานักท่องเที่ยวไปเที่ยวที่ต่าง ๆ ทั้งในหมู่บ้านและบริเวณใกล้เคียง ๆ หมู่บ้าน จะทำให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้ความเป็นอยู่ของชาวบ้าน และก่อเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วย...” (ชาวบ้าน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

2. การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง

การท่องเที่ยวในชุมชนบ้านบ่อแร่ในปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมหรือธรรมชาติในเขตภูเก็ต ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว และเพื่อเป็นการ ขยายตลาดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่ จึงจำเป็นต้องมีการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวจุดชม วิวดคลองมุดงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงอื่น ๆ ที่มีศักยภาพ เพื่อเป็นการเพิ่มระยะเวลาในการ ท่องเที่ยว นำไปสู่รายได้ที่จะเกิดจากรายจ่ายของนักท่องเที่ยว และเป็นการตอบสนองความ ต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลายมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้แล้วยังเป็นการประสาน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนด้วยกันที่มีการจัดการท่องเที่ยว โดยสามารถแลกเปลี่ยนกิจกรรม

หรือความรู้อะหว่างกันและกัน ซึ่งจัดได้ว่าเป็นการสร้างสัมพันธมิตรทางการท่องเที่ยวได้ ซึ่งการจัดทำรายการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ชุมชนควรมีการคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวและทำการสำรวจพื้นที่จริง เพื่อคิดคำนวณระยะทาง และการใช้จ่าย เพื่อใช้ในการจัดเก็บค่าบริการที่ไม่เกิดความผิดพลาด และสามารถท่องเที่ยวได้ในระยะเวลาที่กำหนด ทั้งนี้ในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงนั้น ควรมีความหลากหลายในรายการนำเที่ยว เพื่อนักท่องเที่ยวมีทางเลือกในการท่องเที่ยวได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...พื้นที่บ้านบ่อแร่มีแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงหลายจุด เช่น จุดชมวิวเขาขาด หรือว่าการนั่งเรือไปเที่ยวมาเกาะ ฯลฯ ถ้ามีนักท่องเที่ยวเข้ามา เราก็ควรจะมีการคิดค่าใช้จ่ายตามความเป็นจริงหรือเสนอทางเลือกเพื่อแนะนำพานักท่องเที่ยวไปเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวอื่น...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

3. การพัฒนากิจกรรมทางการท่องเที่ยว

กิจกรรมทางการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านบ่อแร่ที่มีในปัจจุบัน เน้นในด้านการพักผ่อนชมธรรมชาติ และวิถีชีวิตของคนในชุมชนริมคลองมุดง หากชุมชนมีการพัฒนากิจกรรมที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชนก็จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้อยู่ในชุมชนได้นานขึ้นและเกิดรายได้จากการท่องเที่ยวมากขึ้น โดยรูปแบบกิจกรรมที่ควรสนับสนุนให้คนในชุมชนรวมตัวกัน คือ การทำตลาดชุมชนที่มีการให้ชาวบ้านรวมตัวกันทำ เพื่อไว้คอยบริการนักท่องเที่ยว คนในชุมชนเอง หรือผู้ที่ผ่านไปมา ซึ่งในตลาดชุมชนอาจมีการสาธิตและจำหน่ายการทำดอกไม้เกล็ดปลา การทำบาติก การทำน้ำพริก สีน้าเกษตร เป็นต้น อาจทำได้โดยการสรรหาบุคลากรที่มีความพร้อมในการสาธิตและให้ความรู้ได้ภายในชุมชน หรือเป็นผู้ที่มีการประกอบอาชีพเหล่านี้เป็นอาชีพหลักอยู่แล้ว แต่ทั้งนี้ก็จำเป็นต้องถามความสมัครใจในการร่วมทำกิจกรรมของสมาชิกในชุมชนว่าจะได้รับผลกระทบในทางลบหรือไม่หากมีการจัดกิจกรรมเหล่านี้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ตอนนี้หมู่บ้านยังไม่มีจุดศูนย์กลางของการจำหน่ายสินค้าหรือตลาดชุมชนต่อไปข้างหน้าพื้นที่บริเวณตลาดนัดอาจจะเป็นจุดบริการนักท่องเที่ยว และเป็นพื้นที่ที่ใช้สำหรับทำกิจกรรมร่วมกันของหมู่บ้าน ซึ่งตอนนี้กำลังดำเนินการอยู่...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

4. การพัฒนาที่พักแบบโฮมสเตย์

พักแบบโฮมสเตย์นั้น เป็นที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน การพักอาศัยในลักษณะนี้ทำให้คนที่เข้ามาพักอาศัยในพื้นที่ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้าน ได้จับจ่ายใช้สอยต่างๆเพิ่มมากขึ้น จากเดิม ซึ่งการพัฒนาที่พักแบบนี้จำเป็นต้องมีการรวมกลุ่มต้องมีการศึกษา ตลอดจนการศึกษาดูงาน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการดำเนินงานของกลุ่ม

สรุป จากการศึกษา พบว่า กลยุทธ์การพัฒนาในรูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทาง กิจกรรม บ้านบ่อแร่ควรมีการดำเนินการ ดังนี้ 1) พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนโดยการผสมผสานกันระหว่างการท่องเที่ยวทางน้ำและการท่องเที่ยวทางบก อาทิ จัดทำรายการนำเที่ยว เสนอนักท่องเที่ยวทั้งแบบเข้าไป-เย็นกลับ และแบบของการพักค้างคืนกับชาวบ้าน 2) การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ที่มีศักยภาพ เพื่อเป็นการขยายการตลาดการท่องเที่ยวและเพิ่มระยะเวลาในการท่องเที่ยวที่นำไปสู่รายได้ที่จะเกิดจากรายจ่ายของนักท่องเที่ยว และเป็น การตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลายมากยิ่งขึ้น 3) พัฒนากิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่นอกเหนือจากการพักผ่อนชมธรรมชาติ และวิถีชีวิตของคนในชุมชนริมคลองมุดง อาทิ การทำตลาดชุมชนที่มีการให้ชาวบ้านรวมตัวกันคอยบริการนักท่องเที่ยวหรือคนในชุมชนเอง โดยอาจมีการสาธิตและจำหน่ายควบคู่กัน เช่น การทำดอกไม้เกล็ดปลา การทำบาติก การทำน้ำพริก สีนค้ำเกษตร ฯลฯ และ 4) การทำที่พักแบบโฮมสเตย์

กลยุทธ์ความสามารถในการประชาสัมพันธ์และการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว

กลยุทธ์ความสามารถในการประชาสัมพันธ์และการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยวในครั้งนี้ มีพื้นฐานมาจากความต้องการของชุมชนที่ต้องการให้การท่องเที่ยวเป็นแหล่งเพิ่มพูนรายได้ที่มีอยู่เดิม และสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อย่างสม่ำเสมอ และตอบสนองความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ ควรตระหนักในด้านการอนุรักษ์วิถีชีวิต ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก แต่ทั้งนี้ ผลตอบแทนทางการท่องเที่ยวก็ต้องคุ้มค่ากับการลงทุนลงแรงของชุมชนด้วยเช่นกัน จึงเป็นลักษณะของการเกื้อหนุนกันระหว่างการท่องเที่ยวกับชุมชน และควรส่งเสริมไปในทิศทางที่เหมาะสมกับลักษณะทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ดังนั้น ควรมีกลยุทธ์ความสามารถในการประชาสัมพันธ์และการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว ดังนี้

1. ความสามารถในการประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมการตลาด

ในการสร้างแบรนด์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่จะประสบความสำเร็จหรือไม่นั้น ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ คือ การสื่อถึงความแตกต่างของแบรนด์ให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบถึงคุณค่าที่มอบให้ กล่าวง่ายๆ ก็คือ เมื่อเรามีสินค้าและบริการ เราก็จำเป็นต้องดีซ้อง

ร้องป่าว เพื่อให้นักท่องเที่ยวหรือผู้บริโภครู้ว่ามีสินค้าและบริการของเราเกิดขึ้นแล้ว เพื่อให้เกิดการตัดสินใจซื้อหรือการเข้ามาเยี่ยมชม ซึ่งนั่นก็คือการประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมการตลาด ซึ่งการดำเนินงานด้านการประชาสัมพันธ์และกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว จำเป็นต้องมีการหารือกับทุกภาคส่วนในการเตรียมความพร้อม และพัฒนาศักยภาพของพื้นที่ ตลอดจนบุคลากรควบคู่กันไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อรองรับกิจกรรม และเทศกาลงานท่องเที่ยวของชุมชนที่กำหนดจัดขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชุมชนบ้านบ่อแร่จะมีทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยวที่หลากหลาย แต่การสนับสนุนจุดขายแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพยังมีการดำเนินการน้อย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง โดยควรมีการหารือร่วมกันทั้งภาครัฐและเอกชน ในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนไปสู่สาธารณชนให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว และได้รับทราบข้อมูลกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทันต่อสถานการณ์ แต่อย่างไรก็ตามต่อให้ทำการโฆษณาประชาสัมพันธ์ดีแค่ไหน แต่ถ้าสถานที่ท่องเที่ยวเอง ไม่เป็นไปตามข้อมูลและความคาดหวังก็จะทำให้เกิดผลเสียต่อการท่องเที่ยวในภาพรวมได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...การดำเนินงานด้านการประชาสัมพันธ์และกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว จำเป็นต้องมีการหารือกับทุกภาคส่วน ในการเตรียมความพร้อมและพัฒนาศักยภาพของพื้นที่ และบุคลากรควบคู่กันไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อรองรับกิจกรรมและเทศกาลงานท้องถิ่นของชุมชนที่กำหนดจัดขึ้นทุกปี...” (เจ้าหน้าที่ภาครัฐ, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

“...ควรผลิตสื่อในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนสำหรับดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนให้มากขึ้น และมีหลายรูปแบบ...” (ผู้ประกอบการร้านค้า, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

2. การกำหนดมาตรฐานสินค้าและบริการ

การกำหนดมาตรฐานสินค้าและบริการเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้ได้รับความเชื่อถือจากนักท่องเที่ยวและบริษัทนำเที่ยว การกำหนดมาตรฐานสินค้า ซึ่งควรทำทั้งสินค้าที่เป็นสิ่งอุปโภคบริโภค และการบริการ เช่น ร้านอาหารที่จำหน่ายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยวควรได้รับการรับรองมาตรฐานความปลอดภัยจากกระทรวงสาธารณสุข หรือมีการตรวจสอบเป็นนัยในอาหารอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในปัจจุบันได้มีการดำเนินการอยู่แล้ว แต่ทั้งนี้อาจเพิ่มปริมาณร้านค้าและความถี่ในการสุ่มตรวจให้มากขึ้น ส่วนการบริการก็ควรจัดให้เป็นมาตรฐานเดียวกันในการบริการประเภทเดียวกัน เช่น เรื่องทุกล่าที่ให้บริการนักท่องเที่ยวก็ควรมีเสื้อชูชีพให้ครบจำนวนนักท่องเที่ยว เป็นต้น

3. การกำหนดราคา

การกำหนดราคาสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว ควรให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดราคา มาตรฐานเอง โดยราคานั้นควรเป็นธรรมทั้งกับชาวบ้านและนักท่องเที่ยว ทั้งนี้เพราะสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมากกว่า “กำไรสูงสุด”

การกำหนดมาตรฐานอัตราของสินค้าและบริการจะช่วยสร้างความมั่นใจให้กับ นักท่องเที่ยวได้ว่าจะไม่ถูกเอาเปรียบด้านราคาหรือถูกหลอกลวง อาทิ การเช่าเหมาเรือ ควรกำหนดอัตราค่าบริการของรถหรือเรือไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ทราบอย่างชัดเจน และมี มาตรฐานเดียวกัน เช่น ราคาต่อจำนวนชั่วโมง ราคาต่อระยะทาง ราคาต่อขนาด ราคาต่อจำนวน ผู้โดยสาร เป็นต้น เพื่อป้องกันการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความ เสียหายต่อชื่อเสียงและขาดความเชื่อถือในการใช้บริการ

4. การพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

การพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายบริการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่ที่เห็น จุดขายคือพื้นที่ของหมู่บ้านที่มีสภาพของธรรมชาติที่สวยงาม จัดได้ว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ จะทำให้การท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป และเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับ นักท่องเที่ยวที่ไม่มีข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวที่เห็นธรรมชาติและวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย การ พัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายบริการท่องเที่ยวจุดชมวิวดงสามารถทำได้หลาย แนวทางแต่ประเด็นที่สำคัญ คือ ช่องทางการจัดจำหน่ายนั้นควรจะเน้นการส่งเสริมให้คนใน ชุมชนได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ในการเลือกช่องทางจัดจำหน่ายควรแยกเป็น 3 ช่องทาง หลัก คือ

4.1 ช่องทางการจัดจำหน่ายแบบขายตรง ช่องทางนี้เป็นการจัดจำหน่ายระหว่าง ชุมชนกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาถึงแหล่งท่องเที่ยวด้วยตนเอง

4.2 ช่องทางการจัดจำหน่ายแบบการขายผ่านตัวแทน ช่องทางนี้เป็นการจัดจำหน่าย ระหว่างชุมชนกับกลุ่มบริษัทนำเที่ยวหรือตัวแทนการท่องเที่ยว โดยอาจยึดผลิตภัณฑ์เป็น 3 ประเภท คือ ประเภทแรกจัดจำหน่ายรายการนำเที่ยวที่มีบริการในชุมชนบริเวณจุดชมวิวดง ส่วนประเภทที่ 2 เป็นการแจ้งการให้บริการเช่าเหมาเรือเพื่อการท่องเที่ยวทางน้ำในเขต ชุมชนบ้านบ่อแร่และใกล้เคียง และประเภทที่ 3 เป็นการแจ้งกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีให้บริการใน ชุมชน เช่น การพายเรือชมธรรมชาติในคลองมุดง เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อบริษัทจัดนำเที่ยวได้นำ กิจกรรมของชุมชนผนวกเข้ากับรายการนำเที่ยวที่เสนอขายให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งในการติดต่อกับบริษัทนำเที่ยวนั้นควรแจ้งลักษณะการให้บริการทั้ง 3 ประเภท เพื่อให้สามารถเลือกใช้บริการ ที่มีได้และมีหลายทางเลือกให้กับบริษัทนำเที่ยว การติดต่อสื่อสารกับบริษัทนำเที่ยวหรือตัวแทน การท่องเที่ยว อาจใช้การส่งจดหมายพร้อมใบเสนอราคาไปยังบริษัทนำเที่ยวหรือเข้าไปติดต่อ สอบถามด้วยตนเอง

4.3 ช่องทางการจัดจำหน่ายแบบขายผ่าน Internet เป็นการจำหน่ายระหว่างผู้ประกอบการท่องเที่ยวกับกลุ่มนักท่องเที่ยวในตลาดท่องเที่ยวเป้าหมายโดยผ่าน Website ซึ่งการขายผ่าน Internet เป็นการนำเสนอผลผลิตทางการท่องเที่ยวเข้าไปในชุมชนบ้านบ่อแร่อย่างกว้างขวาง ฉะนั้นรายละเอียดของการนำเสนอจึงต้องมีความน่าสนใจ และภาษาที่ใช้ควรมีให้เลือกทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อให้สามารถสื่อสารกับกลุ่มนักท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลายมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ข้อมูลสนับสนุนที่ละเอียดจะช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการเลือกเดินทางท่องเที่ยวได้

5. การส่งเสริมตลาดท่องเที่ยว

การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่ อาจจำเป็นต้องอาศัยช่องทางในสื่อของภาครัฐที่ผลิตออกมาเพื่อแนะนำชุมชนหรือเขตของตนเอง และเป็นทางเลือกที่ชุมชนมีค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด เช่น สื่อของสำนักงานเทศบาลตำบลวิจิต สำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต สำนักงานการท่องเที่ยวภูเก็ต ทั้งนี้ชุมชนอาจจำเป็นต้องมีการแจ้งข่าวกิจกรรมที่ชุมชนได้ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้หน่วยงานเหล่านี้ได้ประชาสัมพันธ์ข่าวต่าง ๆ ให้ รวมถึงการแจ้งข่าวไปยังหน่วยงานเอกชนต่าง ๆ เช่น รายการท่องเที่ยวที่นำเสนอทางโทรทัศน์ หรือหนังสือนำเที่ยวต่าง ๆ เพื่อให้สื่อเหล่านั้นเกิดความสนใจและเข้ามาทำการศึกษาในพื้นที่ และนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ สู่อุสธารณชนต่อไป นอกจากนี้แล้วชุมชนเองก็ควรจะมีการดำเนินการในเรื่องการจัดทำแผ่นพับ และแผ่นพับที่ละเอียดเพื่อแนะนำแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนบ้านบ่อแร่รวมถึงแผนที่และรูปประกอบ โดยจัดตั้งไว้ตามจุดที่มีนักท่องเที่ยวสัญจรผ่านไปมา รวมถึงการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านทางอินเทอร์เน็ตที่สามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย ภาษาที่ใช้ก็ควรมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และควรมีรายละเอียดที่มากพอที่จะช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจได้ รวมถึงการจัดทำป้ายบอกเส้นทางแหล่งท่องเที่ยว โดยชุมชนอาจจะมีการประสานงานไปกับทางสำนักงานเทศบาลตำบลวิจิต เพื่อให้ช่วยดำเนินการเรื่องป้ายให้ได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...การจัดให้มีการแข่งขันกีฬาพายเรือแคนู ขึ้น ณ คลองมุดง เป็นการส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นแหล่งเสริมสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่งได้...” (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์ มีถุนายน 2553)

สรุป จากการศึกษา พบว่า กลยุทธ์ความสามารถในการประชาสัมพันธ์และการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว บ้านบ่อแร่ควรดำเนินการ ดังนี้ 1) การประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมตลาดโดยสร้างแบรนด์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนให้เป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป โดยอาจมีการหารีอร่วมกันทั้งภาครัฐและเอกชนในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนไปสู่สาธารณชนให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว 2) กำหนดมาตรฐานสินค้า และบริการ ให้เป็น

มาตรฐานเดียวกันทั้งสินค้าที่เป็นสิ่งอุปโภคบริโภค และการบริการ อาทิ ค่าเช่าเหมารถ เหมารถเรือ 3) กำหนดราคาควรถูก 4) การพัฒนาช่องทางในการจัดจำหน่ายบริการท่องเที่ยวของชุมชน อาทิ ช่องทางการจัดจำหน่ายแบบขายตรง ช่องทางการจัดจำหน่ายแบบการขายผ่านตัวแทน และช่องทางการจัดจำหน่ายแบบขายผ่าน Internet และ 5) การส่งเสริมการตลาด ให้มีเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชนโดยผ่านสื่อต่าง ๆ อาทิ สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ประชาสัมพันธ์จังหวัด สำนักงานเทศบาลตำบลวิเชียร สำนักงานพัฒนาชุมชน ฯลฯ

กลยุทธ์การพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการการท่องเที่ยวในชุมชน

กลยุทธ์การพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านบ่อแร่ครั้งนี้ ได้สังเคราะห์มาจากผลการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว พบว่า ปัญหาที่พบในแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะมีปัญหาด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เช่น รถโดยสารประจำทาง ถนนทางเข้าแคบ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ที่พัก และเรือบริการท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งจากประเด็นที่พบจากการศึกษานี้มีความจำเป็นอย่างมากในการให้บริการกับนักท่องเที่ยว และเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่สามารถใช้เป็นเครื่องตัดสินใจที่จะให้มีการเดินทางกลับมาท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวกลุ่มเดิม

ในการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวถึงแม้ว่าจะเป็นประเด็นสำคัญในการให้บริการนักท่องเที่ยว แต่ทิศทางการปรับปรุงพัฒนาต้องอยู่บนพื้นฐานความพร้อมความสามารถของคนในชุมชน มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ไม่ดูเหมือนว่าเป็นสิ่งแปลกปลอม ขัดแย้งกับสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน หรือเป็นการสร้างขึ้นมาเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวเพียงเท่านั้น ดังนั้น ควรมีกกลยุทธ์การพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการการท่องเที่ยวในชุมชน ดังนี้

1. การปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

1.1 การคมนาคม ควรปรับปรุงเส้นทางการคมนาคมเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่ที่มีจุดเด่นที่สำคัญให้สะดวกเหมาะสม เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในอนาคต เนื่องจากปัจจุบันถนนบางจุดยังแคบและคดเคี้ยว แต่หากมีรถยนต์วิ่งสวนกันจะเกิดความยากลำบากในการหลบหลีก

1.2 รถโดยสารประจำทาง ปัจจุบันยังไม่มีรถโดยสารประจำทางเข้าออกในหมู่บ้าน มีเพียงรถเมล์ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต แต่ก็ผ่านเฉพาะหน้าปากซอยทางเข้าต้องนั่งมอเตอร์ไซค์รับจ้างเข้ามาอีกต่อหนึ่งแต่ราคาก็ค่อนข้างแพง และหายาก

1.3 พื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกันชุมชน เนื่องจากปัจจุบันประชาชนในพื้นที่ที่มีความเดือดร้อนเกี่ยวกับการขาดแคลนพื้นที่ที่จะทำกิจกรรมร่วมกันในด้านต่าง ๆ อาทิ การจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการทางน้ำ การจัดงานประเพณีในวันสำคัญ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและท่องเที่ยว ตลอดจนใช้เป็นศูนย์ฝึกอาชีพ เสริมสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน และเป็นห้องเรียนธรรมชาติให้กับเยาวชนและผู้สนใจศึกษา แทนที่เวลาทำกิจกรรมจะต้องมีการปิดถนนที่ประชาชนใช้สัญจรไปมารวมกันเป็นสถานที่จัดกิจกรรม

1.4 การขุดลอกคลอง เนื่องจากปัจจุบันพื้นที่ตำบลวิชัยมีการเติบโตอย่างรวดเร็วเป็นผลทำให้ป่าชายเลนในพื้นที่ตำบลวิชัยบริเวณคลองมุดง ได้ถูกบุกรุกจากประชาชนทั้งในและนอกพื้นที่ด้วยการสร้างอาคารบ้านเรือน ที่พักอาศัย ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนลดน้อยลงไป รวมทั้งคลองมุดงซึ่งเป็นคลองสาธารณะที่ประชาชนในหมู่บ้านใช้ประโยชน์ร่วมกันเริ่มสกปรก เกิดการตื้นเขินมีสันดอน โดยเฉพาะช่วงน้ำลงร่องน้ำจะแห้ง การเดินสัญจรทางน้ำหรือการเล่นเรือในร่องน้ำของชาวประมงหรือเรือท่องเที่ยวไม่สะดวก มีอุปสรรคในการทำมาหากินดังนั้น แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น จึงควรมีการดำเนินการขุดลอกคลอง และร่องน้ำพร้อมทั้งทำแนวเขตกันการบุกรุกที่ดิน เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และอำนวยความสะดวกกับการสัญจร ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ปัญหาของชุมชนดังกล่าว คือ การบุกรุกที่สาธารณะ เมื่อบุกรุกก็ขายเปลี่ยนมือไปเรื่อย ๆ ทำเป็นธุรกิจขายทรัพยากรสาธารณะ...” (ปราชญ์ชาวบ้าน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

1.5 ลานจอดรถไม่เพียงพอ เนื่องจากปัจจุบันบริเวณจุดชมวิวคลองมุดงยังไม่มีลานจอดรถไว้บริการสำหรับนักท่องเที่ยวโดยตรง นักท่องเที่ยวต้องจอดตามสองข้างถนน ซึ่งบางคนที่จอดกันเอาแต่สบายไม่สนใจคนใช้รถใช้ถนน นี้ก็อยากจอดก็จอด

1.6 ท่อระบายเล็กทำให้มีปัญหาเวลาฝนตกหนักน้ำระบายไม่ทัน ทำให้เกิด น้ำท่วม

1.7 เครื่องบำบัดน้ำเสีย เนื่องจากปัจจุบันอาคารบ้านเรือนและบ้านจัดสรรในละแวกชุมชนมีการปล่อยน้ำเสียลงสู่คลองมุดงโดยไม่มีการบำบัดก่อน ทำให้น้ำในคลองเกิดการเน่าเสีย ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...ปัญหาของชุมชนดังกล่าว คือ การปล่อยน้ำเสียจากหมู่บ้านที่มีมากขึ้น โดยไม่ได้ผ่านการบำบัด ทำให้น้ำในคลองเริ่มเสีย สังเกตได้จากสีของน้ำบริเวณหมู่บ้านที่ปล่อยออกมา...” (ปราชญ์ชาวบ้าน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

1.8 การดูแลรักษาความสะอาด ในการดูแลรักษาความสะอาดนั้น ควรจัดให้มีถังขยะวางไว้ในตำแหน่งที่เหมาะสมและมีปริมาณที่เพียงพอกับความต้องการ ทั้งนี้ รวมถึงประสิทธิภาพของการจัดเก็บขยะด้วย ในส่วนของชุมชนบ้านบ่อแร่ อาจจำเป็นต้องมีการเพิ่มจำนวนถังขยะให้กระจายอย่างทั่วถึง แต่อาจเปลี่ยนรูปแบบของถังขยะที่ตั้งวางไว้ในแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นถังขยะที่มีขนาดเล็กกว่าถังขยะแบบมีล้อลาก เนื่องจากถังขยะในลักษณะนี้มีขนาดใหญ่และสูง ทำให้เห็นได้ชัดเจนซึ่งเป็นผลให้ทัศนียภาพในแหล่งท่องเที่ยวสวยงามน้อยลง โดยอาจออกแบบถังขยะให้มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม จัดวางในตำแหน่งที่สะดวกแก่การเข้าถึง ผู้รับผิดชอบต้องมีการจัดเก็บขยะอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากปัจจุบันมีเศษขยะประเภทถุงพลาสติก กระดาษทิ้งอยู่บ้าง นอกจากนี้แล้วควรมีการรณรงค์ให้มีการใช้ภาชนะที่สามารถย่อยสลายได้ง่าย รวมไปถึงการสร้างค่านิยมและจิตสำนึกให้ประชาชนในพื้นที่ ผู้ค้าขาย รวมทั้งนักท่องเที่ยวให้รักษาความสะอาดและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดทัศนียภาพที่ดีในชุมชน

1.9 ห้องน้ำสาธารณะ ควรจัดให้มีห้องน้ำสาธารณะในแหล่งท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะที่บริเวณจุดชมวิวกลองมุดง นอกจากนี้แล้วยังจำเป็นต้องจัดหาผู้ดูแลความสะอาดของห้องน้ำให้สะอาดอย่างสม่ำเสมอ

1.10 ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว จัดให้มีหน่วยแจ้งเหตุในชุมชนและจัดกองกำลังคนในชุมชนให้เป็นผู้คอยระวังภัยที่จะเกิดในชุมชน เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ อาชญากรรม และปัญหาอาเสพติด รวมไปถึงการจัดทำป้ายเตือนภัยต่าง ๆ เพื่อป้องกันไม่ให้นักท่องเที่ยวได้รับอันตรายในบางกรณี เช่น ป้ายเตือนพื้นลื่นในระหว่างการท่องเที่ยวในบริเวณจุดชมวิวกลองมุดง หรือป้ายเตือนให้ระวังในพื้นที่ล่อแหลมและคาดว่าจะเกิดอันตราย เป็นต้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวจะได้เพิ่มความระมัดระวัง

1.11 ท่าเทียบเรือ เป็นลักษณะของท่าเทียบเรือที่สร้างขึ้นในลักษณะที่ถาวรกล่าวคือไม่ขึ้นลงตามระดับน้ำ ฉะนั้น เมื่อถึงเวลาน้ำลดก็จะทำให้การขึ้นลงเรือเกิดความลำบากเนื่องจากระดับที่เรือจอดและระดับของทำน้ำสูงต่างระดับกันมาก จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้การก้าวขึ้นลงไม่สะดวกโดยเฉพาะผู้สูงอายุหรือเด็กเล็ก ซึ่งอาจแก้ปัญหาได้โดยการทำราวจับสำหรับการขึ้นลงเรือเพื่อช่วยในการใช้พุงตัว หรือการสร้างสะพานเชื่อมต่อที่ขึ้นลงตามระดับน้ำในลำคลอง นอกจากนั้นควรมีป้ายเตือนให้ระวังในการขึ้นลงเรือ

2. การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว

2.1 การอบรมผู้สื่อความหมาย ควรจัดให้มีการอบรมคนในชุมชนหรือหรือมัคคุเทศก์ในชุมชนให้สามารถเป็นผู้สื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง เนื่องจากคนในชุมชนจะเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องของชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวของตนเองมากที่สุด รวมทั้งจะเป็นการปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนนั้นรักและหวงแหนถิ่นฐานของตนเอง นำไปสู่การรักษาทรัพยากรและเอกลักษณ์ของตนเองไว้ได้ ผู้สื่อความหมายต้องทำตัวเป็นผู้นำในการปฏิบัติตนที่ดี สามารถ

ชี้ขาดักเตือนในสิ่งที่นักท่องเที่ยวประพฤติไม่เหมาะสม รวมทั้งรู้ความหมาย วัตถุประสงค์ในกิจกรรมที่กำลังสื่อความหมายอยู่ การฝึกอบรมนี้อาจจำเป็นต้องจัดอบรมภาษาอังกฤษควบคู่ไปด้วย เพื่อให้คนในชุมชนสามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติได้บ้าง ทั้งนี้ระดับความยากง่ายขึ้นอยู่กับลักษณะของงาน และในการดำเนินการตามหลักของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผู้สื่อความหมายหรือมัคคุเทศก์ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งมัคคุเทศก์ต้องมีทักษะและความสามารถในการให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ บุคคล วัฒนธรรม วิถีชีวิต ในการการนำเที่ยวอย่างถูกต้อง ชัดเจน และให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินได้ และต้องเป็นผู้รู้จริงในสิ่งที่อธิบาย และส่วนสำคัญที่จะชี้ให้เห็นว่าเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ กิจกรรมนั้นต้องเป็นกิจกรรมที่ให้ความรู้ด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตอย่างแท้จริงให้กับนักท่องเที่ยว และส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ มีประสบการณ์ที่ดี มีความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยว จนก่อให้เกิดจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมและสภาพแวดล้อม

2.2 การจัดทำคู่มือท่องเที่ยว เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าใจเรื่องราวของชุมชนได้ ซึ่งในคู่มือการท่องเที่ยวนั้นควรประกอบไปด้วยที่ตั้ง ประวัติความเป็นมา ลักษณะภูมิประเทศ การให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ พรรณไม้ อาชีพ วัฒนธรรม วิถีชีวิต สิ่งที่ควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติในระหว่างการท่องเที่ยวในชุมชน เส้นทาง การท่องเที่ยว และกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีไว้บริการแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงแผนที่ของชุมชนด้วย โดยคู่มือการท่องเที่ยวนี้ ควรมีอย่างน้อย 2 ภาษา คือ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หากชุมชนพิจารณาแล้วว่ามีย่านนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่น ๆ ที่เดินทางเข้ามาเป็นจำนวนมาก อาจพิจารณาในการจัดทำภาษาอื่น ๆ ไปด้วย เช่น ญี่ปุ่น จีน เกาหลี เยอรมัน ฝรั่งเศส เป็นต้น

2.3 ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว จากการศึกษาในพื้นที่ พบว่า การจัดการท่องเที่ยวชุมชนยังไม่มีศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปมีเพียงป้ายบอกเส้นเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งการจัดทำศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยวอาจเป็นการปรับปรุงบริเวณพื้นที่ภายในบริเวณจุดชมวิวดลองมุดงบางส่วนให้เป็นศูนย์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งอาจจัดอยู่ในรูปแบบของป้ายบรรยายพร้อมรูปภาพ แผนภาพ นิทรรศการ ป้ายสื่อความหมาย โดยมีข้อมูลทั่วไปของชุมชน ประวัติความเป็นมา วัฒนธรรม วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ แหล่งท่องเที่ยว เส้นทางท่องเที่ยว เป็นต้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายในการรับข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชน นอกจากนี้แล้วผู้ศึกษาจะได้เสนอแนะให้ศูนย์ข้อมูลแห่งนี้เป็นสถานที่อำนวยความสะดวกชมวิวดลองมุดงเป็นศูนย์ข้อมูลทางการท่องเที่ยว และประสานงานทั่วไป เนื่องจากว่าจุดชมวิวดลองมุดงเป็นแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักอยู่แล้วง่ายต่อการเข้าถึงของนักท่องเที่ยว ประชาชนทั่วไป และสมาชิกในเครือข่ายท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่ และยังใกล้กับที่ทำงานของศูนย์อาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) ของชุมชนบ้านบ่อแร่ที่ทำการและสะดวกต่อการติดต่อประสานงาน

2.4 แผนที ป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมาย เพื่อความสะดวกในการเดินทางของนักท่องเที่ยว ควรมีแผนที่แสดงเส้นทางท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวไว้ที่ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชม เพื่อแสดงให้เห็นภาพรวมของเส้นทางท่องเที่ยว ตำแหน่งที่นักท่องเที่ยวอาศัยอยู่ รวมถึงควรจัดทำป้ายที่แสดงถึงกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ สิ่งที่ทำ หรือไม่ควรทำในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ไม่จับ เด็ดหรือหักกิ่งไม้ ดอกไม้ ไม่ทิ้งขยะลงในคลองมุดง เป็นต้น อีกทั้งป้ายสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว จะช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถทำความเข้าใจกับแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ได้ นอกจากนี้แล้วควรจัดทำป้ายบอกทางแก่นักท่องเที่ยวที่สามารถสื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นและเข้าถึงสถานที่ในการจำหน่ายของที่ระลึกหรือสินค้า OTOP ของชุมชนบ้านบ่อแร่ได้ง่ายขึ้น ซึ่งควรจัดทำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

แผนที่ ป้ายบอกทาง และป้ายสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว ควรมีการออกแบบให้มีความกลมกลืนกับสภาพธรรมชาติของชุมชนบ้านบ่อแร่ มีเอกลักษณ์เฉพาะตน สื่อให้เห็นความเป็นเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวได้ ซึ่งอาจทำในรูปแบบของสัญลักษณ์ของชุมชนที่ปรากฏในป้ายหรือการทำป้ายให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทั้งนี้ควรรวมไปถึงโครงสร้างต่าง ๆ ที่ใช้ในการติดตั้งป้ายด้วย เช่น เสา หรือตำแหน่งในการจัดวาง ควรออกแบบให้มีความเหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งอาจทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่พบเห็นทั่วไปเกิดความสนใจ สามารถจดจำได้ง่าย และมีผลต่อการตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวชุมชนบ้านบ่อแร่ได้

3. การพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยว ลำดับแรกควรมีการสำรวจถึงความต้องการของคนในชุมชนว่าต้องการให้มีการพัฒนาศักยภาพของตนเองในด้านใดบ้าง เพื่อให้การพัฒนา นั้นสามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนมากที่สุด ซึ่งจากการศึกษาทำให้ทราบว่า การพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่ที่ควรต้องพิจารณา คือ

3.1 การพัฒนาความรู้ทางการประกอบธุรกิจ การพัฒนาในด้านนี้เป็นการพัฒนาให้คนในชุมชนที่ต้องประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อาทิ การให้ความรู้เรื่องการประกอบธุรกิจจัดนำเที่ยว การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยว การให้บริการอาหาร ธุรกิจที่พัก เป็นต้น ซึ่งการให้ความรู้ที่ควรดูศักยภาพของคนในชุมชนว่ามีพื้นฐานอยู่ในระดับใด แล้วควรจัดให้ความรู้ในระดับใดถึงจะเหมาะสมกับงานที่คนในชุมชนต้องการ

3.2 การพัฒนาความรู้ในการให้บริการ การให้ความรู้ในเรื่องนี้จำเป็นต้องให้ความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาการให้บริการ เช่น วิธีการพูดชักชวน มารยาทในการพูดคุย รวมไปถึงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่จำแนกเป็นกลุ่มอายุ เพศ หรือเชื้อชาติ เพื่อให้ผู้ให้บริการสามารถเลือกวิธีการที่พูดคุยกับนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มได้ รวมไปถึงการเข้าใจพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นการลดช่องว่างระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว และสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว

3.3 การพัฒนาความรู้ในด้านภาษาอังกฤษ เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวยังชุมชนบ้านบ่อแร่ในอนาคตอาจมีทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศ จึงจำเป็นต้องมีการให้ความรู้ด้านภาษากับคนในชุมชน ซึ่งภาษาที่จำเป็นก็คือภาษาอังกฤษ ซึ่งอาจเป็นการสนทนาทักทายในเบื้องต้น การต่อรองราคาซื้อขายสินค้า บรรยากาศ สรรพคุณของสินค้า เป็นต้น ซึ่งจะเป็นการช่วยให้คนในชุมชนท้องถิ่นสามารถเพิ่มรายได้จากการให้บริการท่องเที่ยวเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวต่างชาติได้

สรุป จากการศึกษา พบว่า กลยุทธ์การพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านบ่อแร่นั้น มีแนวทางดังนี้ 1) การปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว อาทิ การขยายถนนหรือปรับปรุงถนนช่วงที่เป็นหลุมเป็นบ่อ จัดให้มีรถโดยสารประจำทางผ่านสถานที่ท่องเที่ยว จัดให้มีพื้นที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันของชุมชน การขุดลอกคลอง เพิ่มที่จอดรถบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ปรับปรุงท่อระบายน้ำ จัดตั้งเครื่องบำบัดน้ำเสียก่อนถ่ายลงคลองมุดง การช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดบริเวณแหล่งท่องเที่ยว การดูแลรักษาความสะอาดของห้องน้ำบริเวณแหล่งท่องเที่ยว การดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว อีกทั้งควรมีภาคีเครือข่ายในชุมชน 2) การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว โดยมีคู่มือท่องเที่ยวของชุมชน ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว อีกทั้งแผนที่ ป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมายที่ชัดเจน เพื่อความสะดวกในการเดินทางของนักท่องเที่ยว 3) พัฒนาบุคลากร เช่น การพัฒนาความรู้ทางด้านการประกอบธุรกิจ การพัฒนาความรู้ในการให้บริการ และการพัฒนาความรู้ในด้านภาษาอังกฤษ เป็นต้น

กลยุทธ์การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นลักษณะของอุตสาหกรรมที่พยายามอนุรักษ์หรือรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ให้ได้ยาวนานที่สุด โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า ด้วยการรักษาสภาพธรรมชาติให้คงสภาพเดิมไว้มากที่สุด และหากจำเป็นต้องปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ควรคำนึงถึงความกลมกลืนกับธรรมชาติให้มากที่สุด เพื่อให้เกิดการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยว ดังนั้น เมื่อมีการขยายการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนบ้านบ่อแร่ จึงจำเป็นต้องตระหนักถึงการรักษาเอกลักษณ์และคุณค่าที่มีอยู่ด้วย รวมไปถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ที่ต้องการให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนแล้วจำเป็นต้องไม่ทำลายสภาพแวดล้อมของชุมชนบ้านบ่อแร่ ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องให้ความร่วมมือ โดยเฉพาะประชาชนซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณป่าชายเลน ต้องร่วมกันดูแล รักษา รวมถึงป้องกันไม่ให้เกิดการรุกรานทำลายพื้นที่ป่าชายเลน จะด้วยการประกอบอาชีพหรือการท่องเที่ยวก็ตาม...” (เจ้าหน้าที่ภาครัฐ, ชาวบ้าน มิถุนายน 2553)

“...ทุกคนต้องช่วยกันดูแล บำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้คงสภาพเดิม หรือเป็นธรรมชาติไว้ให้ได้มากที่สุด...” (ชาวบ้าน, สัมภาษณ์ มิถุนายน 2553)

ดังนั้น การให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งการสร้างจิตสำนึกในการปกป้องรักษาธรรมชาติแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น รวมถึงการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ให้กับคนในชุมชน มัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยววนั้น ๆ ด้วย ซึ่งการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่สามารถดำรงอยู่ได้ วิธีการสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่นิยมใช้กันโดยทั่วไป ได้แก่ การจัดทำเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษาเรียนรู้ การจัดทำแผ่นป้ายบรรยายตามจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ รวมถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และผู้สื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว ให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติ ระบบนิเวศวิทยาของสิ่งต่าง ๆ และวิถีชีวิตที่นักท่องเที่ยวพบเห็น นอกจากนี้แล้วชุมชนอาจมีวิธีการกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชนบ้านบ่อแร่ได้

1. การจัดทำแผนงานการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านบ่อแร่ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน และเผยแพร่ให้กับคนในชุมชนได้รับรู้ เพื่อให้เกิดการรับรู้และกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์

2. การจัดตั้งกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน หรือกลุ่มผู้สูงอายุ ที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องในท้องถิ่น อาทิ ประวัติความเป็นมา การประกอบอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น ได้เล่าเรื่องราวหรือถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาต่าง ๆ ให้กับคนรุ่นหลังในชุมชน เพื่อให้เกิดการสืบทอดองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ต่อไป

3. การจัดตั้งกลุ่มเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เยาวชนเป็นตัวแทนในการสอดส่องดูแลระบบนิเวศภายในชุมชน ซึ่งควรเป็นกลุ่มเยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน โดยจัดการอบรมให้ความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติ ฝึกการสังเกตความเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ การดูแลรักษาความสะอาด เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เยาวชนเกิดความตระหนักในการรักษาทรัพยากร มีจิตสำนึก ความรับผิดชอบ และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสังคมที่ดีต่อไปในอนาคต

4. การจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการบริหารจัดการในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อดำเนินการประสานงานกับเครือข่ายทางการท่องเที่ยว และคนในชุมชน เช่น การดูแลรักษาความสะอาดในชุมชน การดูแลคุณภาพน้ำในคลอง เป็นต้น

5. การจัดโครงการประกวดการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนหรือระดับระหว่างชุมชน เพื่อให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวและต้องการรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตนเอง

6. การจัดโครงการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่กำลังสูญหายไป หรือจัดงานเทศกาล ประเพณีของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น ลอยกระทง แข่งเรือแคนู เพื่อให้ทุกคนในชุมชน รวมถึงนักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน ส่งผลให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรมต่อไปจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน

7. การจัดตั้งกองทุนเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิต โดยอาจเก็บรายได้บางส่วนที่เกิดจากการท่องเที่ยวในชุมชนมาดำเนินการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการบริหารจัดการในการอนุรักษ์ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนบ้านบ่อแร่

ทั้งนี้ ในการทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน เครือข่ายประชาคมท่องเที่ยวหรือคณะกรรมการหมู่บ้านบ่อแร่ ควรเริ่มจากการสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน คือ มีมติร่วมกันในการทำงาน โดยเริ่มจากกลุ่มคนที่เป็นแกนนำ แล้วขยายไปยังคนกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งทำงานร่วมกันในชุมชนนั้นควรผ่านกระบวนการเสวนา การพูดคุย ถกเถียง การคิดและวิเคราะห์ รากเหง้าของปัญหา จนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และได้ปรับหรือพัฒนาวิธีการทำงาน มีการคิด การปฏิบัติ การประเมินผล และเกิดการสรุปบทเรียนร่วมกันในที่สุด

สรุป จากการศึกษา พบว่า กลยุทธ์การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ชุมชนบ้านบ่อแร่ควรดำเนินการ ดังนี้ 1) จัดทำแผนงานการอนุรักษ์ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านบ่อแร่ 2) จัดตั้งกลุ่มปราชญ์ชาวบ้านหรือกลุ่มผู้สูงอายุ ที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องในท้องถิ่น เพื่อเล่าเรื่องราวหรือถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการสืบทอดองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ต่อไป 3) จัดตั้งกลุ่มเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม 4) จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการบริหารจัดการในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม 5) จัดโครงการประกวดการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนหรือระดับระหว่างชุมชน เพื่อให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวและต้องการรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตนเอง 6) จัดโครงการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่กำลังสูญหายไป หรือจัดงานเทศกาล ประเพณีของชุมชนอย่างต่อเนื่อง และ 7) จัดตั้งกองทุนเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิต เป็นต้น

บทที่ 7

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษา เรื่อง กลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ ตำบลลือชิต อำเภอมือเก็ด จังหวัดภูเก็ต ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ เพื่อ 1) เพื่อศึกษาศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยว และ 2) เสนอแนะกลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ แบ่งเป็น 4 กลุ่มหลัก คือ 1) เจ้าหน้าที่ภาครัฐในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้บริหารเทศบาลตำบลลือชิต สมาชิกเทศบาลตำบลลือชิต กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโส ผู้นำทางศาสนา เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านนโยบายการวางแผนพัฒนาและส่งเสริมทางการท่องเที่ยวของภาครัฐ การประสานงานในการจัดงานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่ การวางแผนเพื่อการประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยว การให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกภายในชุมชนบ้านบ่อแร่ และข้อมูลที่มีความหลากหลายในการมองถึงศักยภาพที่แตกต่างกันของชุมชนบ้านบ่อแร่ในการท่องเที่ยว ตลอดจนเพื่อความหลากหลายของข้อมูลด้านความต้องการที่จะให้ชุมชนบ้านบ่อแร่เป็นแหล่งท่องเที่ยว รูปแบบในการวางแผนกลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ ทางด้านการท่องเที่ยว รวมถึงรูปแบบการบริหารและการจัดการที่ชุมชนต้องการอย่างแท้จริง 2) เจ้าหน้าที่หน่วยงานการท่องเที่ยว(สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต) เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านนโยบายการวางแผนพัฒนาและส่งเสริมทางการท่องเที่ยวของภาครัฐ การประสานงานในการจัดงานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่ และการวางแผนเพื่อการประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยว 3) ผู้ประกอบการร้านค้า เพื่อให้ได้ความหลากหลายของข้อมูลด้านความต้องการที่จะส่งผลให้ชุมชนบ้านบ่อแร่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และ 4) ชาวบ้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความหลากหลายในการมองถึงศักยภาพที่แตกต่างกันในการพัฒนาบ้านบ่อแร่ในการเป็นท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และหลากหลายของข้อมูลด้านความต้องการที่จะให้ชุมชนบ้านบ่อแร่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ ประเด็นการสัมภาษณ์ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึก การสนทนากลุ่ม การจดบันทึก และถอดเทป มาตรวจสอบความถูกต้อง จัดลำดับความสำคัญของข้อมูลเป็นระยะๆ ทุกครั้งที่สิ้นสุดการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลักในแต่ละวัน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบอย่างต่อเนื่องพร้อมกันเป็นประเด็นให้ชัดเจน แล้วทำการวิเคราะห์หาคำค้นที่ได้และนำเสนอข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับกลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ ตำบลลือชิต อำเภอมือเก็ด จังหวัดภูเก็ต

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษากลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ ตำบลวิเชียร อำเภอมือง จังหวัดภูเก็ต ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พบปรากฏการณ์ ดังนี้

1. ศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยว

สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว จากการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีศักยภาพเกี่ยวกับสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เนื่องจากชุมชนบ้านบ่อแร่โดยเฉพาะบริเวณจุดชมวิวดลองมุดงจะมีความสวยงามและธรรมชาติของคลองมุดงที่มีความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์ ประกอบกับความมีสภาพวิถีชีวิตริมคลองมุดงที่เป็นเอกลักษณ์และหาได้ยากในปัจจุบัน โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ ๆ นอกจากนี้แล้วยังมีแหล่งท่องเที่ยวในละแวกใกล้เคียงที่นักท่องเที่ยวสามารถแวะเที่ยวชมได้ เช่น จุดชมวิวเขาขาด เป็นต้น เมื่อเข้าไปในชุมชนแล้วนักท่องเที่ยวจะสัมผัสกับความเป็นมิตรของประชาชนชุมชนบ่อแร่ โดยสังเกตได้จากการทักทายนักท่องเที่ยวด้วยการยิ้ม นอกจากนี้แล้วชุมชนบ้านบ่อแร่ยังมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยว แสดงให้เห็นว่าทั้ง 2 ประเด็น คือ 1) ทรัพยากรประเภทธรรมชาติในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง และ 2) ทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ที่ล้วนแล้วเป็นสิ่งที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมชุมชนบ้านบ่อแร่ได้ และชุมชนบ้านบ่อแร่ยังสามารถสร้างโอกาสในการท่องเที่ยวทางน้ำเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำในพื้นที่ใกล้เคียงได้ เช่น เส้นทางท่องเที่ยวตามเกาะต่าง ๆ เพื่อให้เป็นทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยว ประกอบกับในปัจจุบันรัฐบาลมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติท่องเที่ยวในเมืองไทยมากขึ้น ทำให้ชุมชนบ้านบ่อแร่เป็นหนึ่งในทางเลือกให้นักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสบรรยากาศและวิถีชีวิตริมคลองมุดง แต่ทั้งนี้ สิ่งดึงดูดใจที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ยังไม่เพียงพอที่รู้จักของบุคคลทั่วไปอย่างแพร่หลาย

การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว จากการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีศักยภาพเกี่ยวกับการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ดังจะเห็นได้จากการที่มีความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ทั้งทางบก และทางน้ำ โดยเฉพาะทางน้ำ ซึ่งมีท่าเทียบเรือคลองมุดงที่เป็นท่าน้ำถาวรไว้คอยบริการ จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี โดยเฉพาะคนในพื้นที่ แต่การเดินทางทางบกจะมีปัญหาในเรื่องของการไม่มีรถโดยสารประจำทางผ่านหมู่บ้านและถนนบางจุดยังคงแคบและคดเคี้ยว

สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว จากการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีศักยภาพเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว โดยเฉพาะที่พัก ร้านอาหาร รถโดยสารประจำทาง กิจกรรมสันทนาการ แพลนผังบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ป้ายประกาศเตือนข้อควรระวัง ร้านขายของที่ระลึก และศูนย์บริการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวได้ระดับหนึ่ง

การมีส่วนร่วมของชุมชน จากการศึกษา พบว่า คนในชุมชนบ้านบ่อแร่มีการให้ความร่วมมือเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนดี ดังจะเห็นได้จากปัจจุบันลักษณะของการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่เป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และการมีส่วนร่วมในการร่วมรับผลประโยชน์ ส่วนขั้นตอนของการมีส่วนร่วมจะมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นตัวกลางขับเคลื่อนในการดำเนินงาน รวมถึงวิธีการบริหารจัดการ การกำหนดนโยบาย หรือทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ ขณะเดียวกันจากการศึกษาก็ได้พบว่าประชาชนในชุมชนและผู้ที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องก็มีความต้องการในการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนบ้านบ่อแร่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าการท่องเที่ยวจะช่วยให้มีรายได้เพิ่มขึ้น สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชนให้ดีขึ้น

ความสามารถในการรักษาความปลอดภัย จากการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีความสามารถในการรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว ดังจะเห็นได้จากที่ผ่านมายังไม่เคยมีอุบัติเหตุระหว่างการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางการท่องเที่ยว และการพักผ่อนบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวจุดชมวิวดงมุดงเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว หรืออุบัติเหตุ ถูกทำร้ายร่างกายหรือโจรกรรมทรัพย์สินระหว่างเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนบ้านบ่อแร่ ในส่วนของจุดชมวิวดงมุดงจะมีเจ้าหน้าที่ของหน่วยอาสาพัฒนาหมู่บ้านคอยสอดส่องดูแลความเรียบร้อยในบริเวณจุดชมวิวดงมุดง ซึ่งเป็นบริเวณที่โล่ง ง่ายต่อการมองเห็นจากผู้คนรอบข้าง จึงไม่มีผู้เข้ามาทำอันตราย ประกอบกับชุมชนบ้านบ่อแร่ยังมีสภาพสังคมเป็นระบบเครือญาติอยู่ จึงทำให้ทุกคนช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัยของคนในชุมชน

ความสามารถในการประชาสัมพันธ์ จากการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีความสามารถในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยว ดังจะเห็นได้จากการที่ชุมชนบ้านบ่อแร่จะมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวทั้งจากการดำเนินการเองภายในชุมชนและจากการประชาสัมพันธ์ให้ของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องจากทางภาครัฐ แต่ก็ยังไม่หลากหลายหรือมากพอที่จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวกลายเป็นที่รู้จักของบุคคลโดยทั่วไปได้

2. กลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่

กลยุทธ์การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว จากการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีแนวทางในการจัดตั้งคณะกรรมการที่ดูแลหรือรับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวโดยตรง อาทิ องค์กรหรือกลุ่มพลังที่จะเข้ามาพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบ่อแร่ เช่น ประชาคมการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่ อีกทั้งควรมีหน่วยงานหรือเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเข้ามาให้ความช่วยเหลือ แนะนำ เพื่อสร้างความพร้อมให้กับชุมชนในลักษณะของการถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นกลไกหนึ่งที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่

กลยุทธ์การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทาง กิจกรรม จากการศึกษา พบว่าชุมชนบ้านบ่อแร่มีแนวทาง ดังนี้ 1) พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนโดยการผสมผสานกันระหว่างการท่องเที่ยวทางน้ำและการท่องเที่ยวทางบก อาทิ จัดทำรายการนำเที่ยวเสนอนักท่องเที่ยวทั้งแบบเข้าไป-เย็นกลับ และแบบของการพักค้างคืนกับชาวบ้าน 2) การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ที่มีศักยภาพ เพื่อเป็นการขยายการตลาดการท่องเที่ยวและเพิ่มระยะเวลาในการท่องเที่ยวที่นำไปสู่รายได้ที่จะเกิดจากรายจ่ายของนักท่องเที่ยว และเป็นการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลายมากยิ่งขึ้น 3) พัฒนากิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่นอกเหนือจากการพักผ่อนชมธรรมชาติ และวิถีชีวิตของคนในชุมชนริมคลองมุดง อาทิ การทำตลาดชุมชนที่มีการให้ชาวบ้านรวมตัวกันคอยบริการนักท่องเที่ยวหรือคนในชุมชนเอง โดยอาจมีการสาธิตและจำหน่ายควบคู่กัน เช่น การทำดอกไม้เกสรตปลา การทำบาติกการทำน้ำพริก สีนค้ำเกษตร ฯลฯ และ 4) การทำที่พักแบบโฮมสเตย์

กลยุทธ์ความสามารถในการประชาสัมพันธ์และการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว จากการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีแนวทาง ดังนี้ 1) สร้างแบรนด์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนให้เป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป โดยอาจมีการหารือร่วมกันทั้งภาครัฐและเอกชนในการณรงค์ประชาสัมพันธ์เผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนไปสู่สาธารณชนให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว 2) กำหนดราคา มาตรฐานสินค้า และบริการ ให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งสินค้าที่เป็นสิ่งอุปโภคบริโภค และการบริการ อาทิ ค่าเช่าเหมารถ เหมารถเรือ 3) ควรพัฒนาช่องทางในการจัดจำหน่ายบริการท่องเที่ยวของชุมชน อาทิ ช่องทางการจัดจำหน่ายแบบขายตรง ช่องทางการจัดจำหน่ายแบบการขายผ่านตัวแทน และช่องทางการจัดจำหน่ายแบบขายผ่าน Internet และ 4) ควรมีเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชนโดยผ่านสื่อต่าง ๆ อาทิ สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ประชาสัมพันธ์จังหวัด สำนักงานเทศบาลตำบลวิจิต สำนักงานพัฒนาชุมชน ฯลฯ

กลยุทธ์การพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการการท่องเที่ยวในชุมชน จากการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีแนวทาง ดังนี้ 1) การปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว อาทิ การขยายถนนหรือปรับปรุงถนนช่วงที่เป็นหลุมเป็นบ่อจัดให้มีรถโดยสารประจำทางผ่านสถานที่ท่องเที่ยว จัดให้มีพื้นที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันของชุมชน การขุดลอกคลอง เพิ่มที่จอดรถบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ปรับปรุงท่อระบายน้ำ จัดตั้งเครื่องบำบัดน้ำเสียก่อนถ่ายลงคลองมุดง การช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดบริเวณแหล่งท่องเที่ยว การดูแลรักษาความสะอาดของห้องน้ำบริเวณแหล่งท่องเที่ยว การดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว อีกทั้งควรมีมัคคุเทศก์ในชุมชน 2) การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว โดยมีคู่มือท่องเที่ยวของชุมชน ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว อีกทั้งแผนที่ ป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมายที่ชัดเจน เพื่อความสะดวกในการเดินทางของนักท่องเที่ยว 3) พัฒนาบุคลากร เช่น

การพัฒนาความรู้ทางการประกอบการธุรกิจ การพัฒนาความรู้ในการให้บริการ และการพัฒนาความรู้ในด้านภาษาอังกฤษ เป็นต้น

กลยุทธ์การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว จากการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่มีแนวทาง ดังนี้ 1) จัดทำแผนงานการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านบ่อแร่ 2) จัดตั้งกลุ่มปราชญ์ชาวบ้านหรือกลุ่มผู้สูงอายุ ที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องในท้องถิ่น เพื่อเล่าเรื่องราวหรือถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการสืบทอดองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ต่อไป 3) จัดตั้งกลุ่มเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการบริหารจัดการในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) จัดโครงการประกวดการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนหรือระดับระหว่างชุมชน เพื่อให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวและต้องการรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตนเอง 6) จัดโครงการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่กำลังสูญหายไป หรือจัดงานเทศกาลประเพณีของชุมชนอย่างต่อเนื่อง และ 7) จัดตั้งกองทุนเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิต เป็นต้น

อภิปรายผล

1. ศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยว

การศึกษาศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบ่อแร่ ได้จำแนกออกเป็น 6 องค์ประกอบ คือ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชน ความสามารถในการรักษาความปลอดภัย และความสามารถในการประชาสัมพันธ์

สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่ คือ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิต รวมไปถึงการท่องเที่ยวที่เน้นความสนใจพิเศษในการสืบค้นและแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ ของนักท่องเที่ยว เช่น การเยี่ยมชมบรรยากาศริมคลองมุดง ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยว (ทัศนธรณ์ นาคเขียว, 2545) นอกจากนี้แล้ว การท่องเที่ยวยังสามารถสร้างประสบการณ์ในการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว (โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, 2543) ซึ่งสามารถพัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ และทำให้ชุมชนสามารถรักษาเอกลักษณ์ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนเอาไว้ได้

การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงชุมชนบ้านบ่อแร่ได้ง่าย และมีหลายทาง ทั้งทางบก และทางน้ำ และสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ได้ โดยสอดคล้องกันแนวคิดของ (ทัศนธรณ์ นาคเขียว, 2545) ที่กล่าวว่า การคมนาคมเข้าถึงแหล่ง

ท่องเที่ยวที่ต้องมีเส้นทางหรือโครงข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงพื้นที่นั้นๆ ตลอดจนต้องสามารถติดต่อเชื่อมโยงกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวเกี่ยวกับบริเวณใกล้เคียง

สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ซึ่งจากการศึกษา พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่ มีศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวอยู่บ้างระดับหนึ่ง แต่ทั้งนี้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านบ่อแร่ก็ยังคงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติมให้เพียงพอกับปริมาณนักท่องเที่ยว และตามกำลังความสามารถของแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ได้แก่ สถานที่จะจอดรถ ป้ายสื่อความหมาย ให้เพียงพอกับความต้องการในการรองรับการท่องเที่ยว เนื่องจากสิ่งอำนวยความสะดวกจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้สถานที่ท่องเที่ยวนั้นอยู่ในความนิยมของนักท่องเที่ยว (Middleton, 1994; ทศภรณ์ นาคเขียว, 2545)

การมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า คนในชุมชนบ้านบ่อแร่ส่วนใหญ่มีการให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันในระดับหนึ่งทั้งนี้ จะมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นตัวกลางขับเคลื่อนในการดำเนินงาน รวมถึงวิธีการบริการจัดการ การกำหนดนโยบาย หรือทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ ทำให้คนในชุมชนได้รับรู้ข่าวสารได้รวดเร็ว และสามารถเอื้อต่อการสร้างความสามัคคีในการพัฒนาชุมชน ซึ่งการรวมตัวกันของชุมชนในรูปแบบนี้อาจจะนำไปสู่การจัดตั้งคณะกรรมการอื่น ๆ เพื่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชนได้ในอนาคต ซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของขั้นตอนการมีส่วนร่วมของ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542; ภราเดช พยัทธิเชียร, 2542) ส่วนสาเหตุที่ทำให้คนในชุมชนไม่มีส่วนร่วมในปัจจุบันอาจเป็นเพราะว่ามีงานต้องทำ ไม่มีเวลาว่าง และมีธุรกิจในการครอบครัวหรือประการที่สำคัญคือ ไม่ได้ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมนั้นสามารถสร้างได้ โดยเริ่มต้นจากการสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้กับคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ (โครงการศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยว, 2547) ที่เสนอว่าควรให้ความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ และจะช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวให้ยั่งยืนควบคู่กันไป และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542) ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพชุมชนของ (อเนก นาคบุตร, 2538) นอกจากนี้ยังมีผลการศึกษาของ (โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมุนุขย์กับสิ่งแวดล้อม, 2543; Adhikary, 1995) ที่พบว่าหากต้องการให้การส่งเสริมอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของประชาชนมีมากขึ้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ควรส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและการร่วมวางแผนโครงการ การติดตามประเมินผล และร่วมแก้ไขปัญหาให้มากขึ้น ขณะเดียวกันการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมและสร้างส่วนแบ่งที่เป็นธรรมแก่ชุมชนไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์แก่สังคมโดยรวมทางด้าน

วัตถุประสงค์และผลประโยชน์ส่วนบุคคล เช่น การจ้างงาน รายได้จากการจำหน่ายสินค้า เป็นต้น จะสามารถสร้างจิตสำนึกของความเป็นเจ้าของชุมชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งการกระจายรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมจะทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความพึงพอใจและร่วมกันปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านบ่อแร่ เพราะถือว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นสินค้าที่สามารถนำรายได้และผลประโยชน์มาสู่ตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้ นอกจากนี้การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนถือได้ว่าเป็นการสร้างพลังอำนาจให้แก่ชุมชนในการบริหารจัดการและควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน เนื่องจากว่าชุมชนได้เรียนรู้กระบวนการทำงานในขั้นตอนต่าง ๆ ร่วมกัน มีส่วนร่วมในการค้นพบปัญหาหรือสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ได้ร่วมกันแก้ไขปัญหา หาแนวทางป้องกัน และดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน และเรียนรู้ที่จะสร้างกิจกรรมใหม่ ๆ ให้กับชุมชนของตนเอง และนำไปสู่กระบวนการควบคุมกิจกรรมระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน และเกิดเป็นลักษณะของแผนงานที่มีการวางแผนจากเบื้องล่างสู่เบื้องบน (Bottom up) และนำไปสู่การกำหนดนโยบายหรือทิศทางการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งนับว่าเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนที่พึงปรารถนาที่สุด

ความสามารถในการรักษาความปลอดภัย พบว่า ชุมชนบ้านบ่อแร่จัดได้ว่ามีความสามารถในการรักษาความปลอดภัย เนื่องจากโครงสร้างของสังคมเป็นระบบเครือญาติ ชาวบ้านจึงช่วยกันดูแลไม่ให้เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงต่าง ๆ ขึ้นภายในชุมชน กล่าวคือ แต่ละบ้านจะช่วยกันสอดส่องดูแลถึงความผิดปกติของลูกหลานและความเป็นไปของชุมชน ซึ่งหากพบเห็นถึงความผิดปกติที่เกิดขึ้นก็จะแจ้งผู้นำชุมชนให้จัดการต่อไป จากการศึกษาพบว่าสอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวชนบทที่ยั่งยืนของ รำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2545) ว่าการรักษาความปลอดภัยจะต้องมีการจัดการอย่างมีระบบ ต้องคำนึงถึงหลักการเป็นเจ้าของบ้านที่ดี ดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดศักยภาพชุมชนของนักวิชาการอีกหลายท่าน (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2533; ชาติชาย มณีกาญจน์, 2538) ว่าระบบเครือญาติเป็นองค์ประกอบในการทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการดำเนินงานและการจัดการชุมชน อีกทั้งในชุมชนยังมีการจัดตั้งศูนย์อาสาพัฒนาตนเองไว้คอยตรวจตราดูแลความเรียบร้อยของหมู่บ้านทุกคืนด้วย จึงสอดคล้องกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวชนบทที่ยั่งยืนของ (รำไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2545) ซึ่งชุมชนที่เข้มแข็งจะมีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในชุมชน สามารถควบคุมและจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ โดยอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนเป็นหลัก โดยอาศัยการเรียนรู้ การมีปฏิสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมกันภายในชุมชน ซึ่งสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

ความสามารถในการประชาสัมพันธ์ พบว่า ความสามารถในการประชาสัมพันธ์ของชุมชนบ้านบ่อแร่มีการแบ่งเป็นการประชาสัมพันธ์ภายใน และการประชาสัมพันธ์ภายนอก กล่าวคือ การประชาสัมพันธ์ภายในจะอาศัยเสียงตามสายที่มีสยิด และการประชุมในกลุ่มของ

ผู้นำชุมชนแล้วนำความมาบอกต่อกับชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจ และให้ความร่วมมือ จากการศึกษา พบว่า สอดคล้องกับแนวคิดด้านการมีส่วนร่วมของสมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2540) ที่กล่าวว่า การบริหารจัดการควรมีการสื่อสารระหว่างผู้นำกับสมาชิก ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้เกิดการรับรู้ ความเข้าใจร่วมกันมากขึ้น เป็นผลทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จได้ ส่วนการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นงานประเพณีหรืองานประจำปีของชุมชน เช่น กิจกรรมการแข่งขันเรือแคนู ประเพณีลอยกระทง ให้กับบุคคลภายนอกทราบนั้น ทางสำนักงานเทศบาลตำบลวิจิตรจะเป็นผู้ดำเนินการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของกิจกรรมให้ โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ อาทิ แผ่นพับโฆษณา วิทยุ โทรทัศน์ และเว็บไซต์ เป็นต้น ซึ่งการใช้สื่อหลายประเภทร่วมกันจะเป็นการทำชุมชนบ้านบ่อแร่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย จากการศึกษา พบว่า สอดคล้องกับองค์ประกอบด้านการตลาดการท่องเที่ยวที่โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม (2543) ว่าการตลาดท่องเที่ยวหมายถึงความพร้อมที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน แล้วใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งด้านสิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการ ซึ่งอาจทำได้ 2 วิธี คือ การให้บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว และการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวผ่านสื่อต่าง ๆ

ขณะเดียวกันการเข้ามาของการท่องเที่ยวอาจทำให้เกิดผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบต่อชุมชนบ้านบ่อแร่ ด้านบวก คือ ทำให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญในการรักษาสิ่งแวดล้อม เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ เกิดการสืบทอดวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม ส่วนด้านลบนั้นได้เกิดปัญหาขยะ การกระจายรายได้กระจุกตัวเฉพาะคนบางกลุ่ม ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาทางด้านความสัมพันธที่ดีของคนในชุมชนในอนาคต จึงสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุพัตตรา วิชัยประเสริฐกุล (2545) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า การท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อทั้งด้านบวกและด้านลบ โดยส่งผลให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างความเจริญ ช่วยฟื้นฟูสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรม แต่ทำให้วิถีชีวิตค่านิยมของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งผลจากการศึกษาข้างต้นทำให้เห็นว่า การท่องเที่ยวนั้นก่อให้เกิดผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ แต่วิธีการรับมือกับปัญหานั้นขึ้นอยู่กับว่าชุมชนเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะมีวิธีการแก้ไขปัญหาอย่างไร ซึ่งผลกระทบเหล่านี้ชุมชนเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้รู้ปัญหาได้เข้ามามีส่วนร่วมและบทบาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยเริ่มต้นจากประชาชนต้องมีอิสระที่จะมีส่วนร่วม ต้องมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วมและต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ร่วมกับสถาบันดำรงราชานุภาพ, 2541) และอีกหลายท่านที่มีแนวคิดคล้ายกันว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่มีสูตรตายตัว ต้องเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมและตรงกับแนวทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ (กานต์พิชชา สุริคุณพงษ์, 2545; บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542)

2. กลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านป่อแระ

ในปัจจุบันการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้รับความสนใจจากคนในทั่วทุกกลุ่มสาขาอาชีพ ซึ่งเป็นแนวคิดและแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคน และชุมชนให้ดีขึ้น โดยไม่เอนเอียงไปทางวัตถุนิยมจนลืมการพิจารณาและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและธรรมชาติ ซึ่งการท่องเที่ยวก็เป็นอีกภาคส่วนหนึ่งที่แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนา และเกิดการแพร่กระจายแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไปยังชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่ต้องอาศัยทรัพยากรทั้งทางด้านธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว ชุมชนบ้านป่อแระก็เป็นชุมชนหนึ่งที่น่าแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเข้ามาช่วยในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นกรอบในการดำเนินงาน ประกอบกับนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศโดยการใช้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ

จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม และการสังเกต เห็นควรมีการดำเนินการใน 5 กลยุทธ์ด้วยกัน คือ 1) กลยุทธ์การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว 2) กลยุทธ์การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทาง กิจกรรม 3) กลยุทธ์ความสามารถในการประชาสัมพันธ์และการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว 4) กลยุทธ์การพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการการท่องเที่ยวในชุมชน และ 5) กลยุทธ์การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งกลยุทธ์ทั้งหมดนี้อยู่บนพื้นฐานของความต้องการของชุมชน และแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการหลายท่าน (สร้อยดี อาสาสมัครพกิจ, 2542; เตชะ โต้งสูงเนิน, 2543; บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา 2542; ชีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, 2546; มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ร่วมกับสถาบันดำรงราชานุภาพ, 2541; สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542; การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543) และมิงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในลักษณะเดียวกัน (สุพัตรา วิชัยประเสริฐกุล, 2545; นิฐริน ไล่พันธ์, 2544; คมสัน วาฤทธิ์, 2545; วิทยาภรณ์ จรัสดวง, 2544) ถ้าหากแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวตั้งอยู่บนพื้นฐานความต้องการของชุมชนหรือปัญหาของชุมชน มีการนำเอาแนวคิดที่เหมาะสมผสมผสานกับสถานการณ์ปัจจุบัน นโยบายที่เกี่ยวข้อง ลักษณะทางภูมิศาสตร์ และทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบในการพิจารณาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแล้วก็สามารถนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ ทั้งนี้การพัฒนาของชุมชนใด ๆ นั้น จำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง จึงจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ความยั่งยืนจึงเป็นวิสัยทัศน์หลักที่ทุกชุมชนพึงมุ่งไปในกระบวนการพัฒนาสังคมของตน ดังนั้น การที่ชุมชนจะพัฒนาไปได้ ชุมชนจำเป็นต้องรู้จักตนเองเสียก่อน นั่นคือชุมชนต้องรู้จักวิเคราะห์สังคมของตนเอง ปรากฏการณ์ใด ๆ จะมีความหมายอย่างไรย่อมขึ้นอยู่กับคนที่มอง คนแต่ละชุมชนหรือสังคมจะสร้างโลกของตนเองขึ้นมา แล้วมีวิธีการดำเนินชีวิตตามแนวที่ตนสร้างขึ้น (กฤติยา จักรสาร, 2545) ดังนั้น การที่รู้ว่าสังคมใดมีลักษณะอย่างไร หรือ

จะเข้าใจสังคมใด จะต้องมองสังคมนั้นด้วยสายตาของคนในสังคมนั้นเอง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2541) การพัฒนาการท่องเที่ยวก็เช่นกัน ควรเริ่มที่ชุมชนก่อนให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางการท่องเที่ยวของชุมชนตนเอง

กลยุทธ์การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว จะทำให้ชุมชนมีโอกาสมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการท่องเที่ยวของชุมชนเอง เพราะชุมชนท้องถิ่นจะเป็นผู้รู้ปัญหาและความต้องการของตนเองได้ดีกว่าผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการหลายท่าน (ภราเดช พยัฒวิเชียร, 2542; บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542) การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญ โดยมีหลักการยอมรับให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วม ได้แสดงความคิดเห็น ซึ่งเป็นกระบวนการเริ่มต้นที่จะทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542; นำชัย ทนผล, 2543) ทั้งนี้ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ เกิดความรัก และหวงแหน พร้อมจะอนุรักษ์หรือพัฒนาทรัพยากรของชุมชน และหากชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอาจทำให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนได้ อย่างไรก็ตาม วิทยากรณ์ จรัสดวง (2544) ได้แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ประชาชนในชุมชนและผู้นำชุมชนมีความต้องการที่จะเข้าร่วมวางแผน ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ในทางปฏิบัติยังไม่มีโอกาสได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากนัก อย่างไรก็ตามหากต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงก็จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติและกระบวนการที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนแล้วยังจะต้องพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการเพื่อสามารถจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านบ่อแร่อย่างยั่งยืนเป็นฐานเศรษฐกิจของชุมชนได้ในระยะยาวอีกด้วย ซึ่งอาจจำเป็นต้องผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมในรูปแบบการให้การศึกษาแบบตอกย้ำ โดยการฝึกอบรม ดูงาน และการทดลองปฏิบัติจริงจนกว่าจะสามารถดำเนินการท่องเที่ยวชุมชนในรูปแบบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้

กลยุทธ์การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เส้นทาง กิจกรรม เป็นแนวทางที่จะรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยว ระยะเวลา และค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่น มีรายได้เข้ามาพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งมีงานวิจัยหลายเรื่องที่มีการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว (สุพัตรา วิชัยประเสริฐกุล, 2545; พิณทอง จิตระดิษฐ์, 2545; สาทิศ สุขผ่องศรี (2543) และทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมทำกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ตามขีดความสามารถและความพร้อมของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของทิวทอง หงส์วิวัฒน์ (2537) ที่ว่าการพัฒนาชุมชนบ้าน บ่อแร่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นก็เปรียบเสมือนการสร้างมูลค่าให้กับทรัพยากรที่มีอยู่ โดยเป็นการใช้ทรัพยากรชุมชนเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว และสามารถสร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้ แต่กระบวนการที่สำคัญคือชุมชนจะมีวิธีการอย่างไรที่จะนำทรัพยากรเหล่านั้นมาสร้างมูลค่าได้ ซึ่งชุมชนเองก็ต้องมีการ

เรียนรู้จากบทเรียนทางการท่องเที่ยวที่ผ่านมาว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาต้องการเข้ามาดูอะไร มีพฤติกรรมทางการท่องเที่ยวอย่างไร และมองลึกลงไปว่าทรัพยากรอะไรที่ชุมชนมีอยู่แล้วสามารถนำไปใช้เป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวได้บ้าง มีวิธีการใดที่จะเพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรเหล่านั้น จากที่ผ่านมาชุมชนก็ได้ใช้สภาพแวดล้อม ลักษณะทางกายภาพ วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนเป็นสินทรัพย์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน

ขณะเดียวกัน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551 : 1 กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวถือเป็นกิจกรรมเป็นส่วนสำคัญของการท่องเที่ยว เป็นการเรียนรู้ เป็นการเดินทางเพื่อสัมผัสวัฒนธรรม และวิถีชีวิต โดยไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อการเสื่อมสลายของวัฒนธรรม วิถีชีวิต การท่องเที่ยวมุ่งเน้นการสร้างภูมิปัญญาพร้อมๆ กับการอนุรักษ์และให้เคารพสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่น อีกทั้ง การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงคนเสริมสร้างจิตใจคนในสังคมให้มีคุณธรรม จริยธรรม ความเอื้ออาทรต่อกัน และเสริมสร้างปัญญาการเรียนรู้

กิจกรรมการพัฒนาต้องคำนึงถึงกระแสการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เช่น ความปลอดภัย ความสะอาด ความพึงพอใจ เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงกระแสโลกาภิวัตน์ที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมประกอบด้วย การมีส่วนร่วมทั้งในการพัฒนาและการได้รับประโยชน์จากการพัฒนา ความเสมอภาคที่ทุกคนมีโอกาสได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ทั้งด้านสินค้า กิจกรรม และการบริการ การจัดกิจกรรมที่คำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้ง การท่องเที่ยวยังมีฐานะเป็นกลไกช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเชื่อมโยงระหว่างมนุษยชาติ ทั้งด้าน ศิลปวัฒนธรรม ศาสนา จารีตประเพณี ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม สร้างความสมดุล และความยั่งยืนในโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมไทย ฉะนั้น กิจกรรมท่องเที่ยวที่จัดขึ้นจะต้องส่งเสริมการรักษาวัฒนธรรมอันดีและเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย

การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะต้องให้การศึกษาแก่เยาวชนและประชาชนให้มีความตระหนักต่อการรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การท่องเที่ยวในทิศทางที่เหมาะสม การส่งเสริมกิจกรรมที่ช่วยกระจายกระจายการท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่างท้องถิ่น การเรียนรู้ วัฒนธรรม วิถีชีวิตระหว่างท้องถิ่น ตลอดจนการท่องเที่ยวจะมุ่งส่งเสริมให้เกิดคุณภาพชีวิต สังคม และความเป็นอยู่ที่ดี นำผลประโยชน์ที่พึงประสงค์สู่ท้องถิ่น

กลยุทธ์ความสามารถในการประชาสัมพันธ์และการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยว อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักสินค้าการท่องเที่ยวของชุมชน ก่อให้เกิดการตัดสินใจในการท่องเที่ยว สอดคล้องกับผลการศึกษาของโครงการศึกษาวิจัยการจัดการมรดกมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม (2541) ที่กล่าวว่าองค์ประกอบด้านการตลาดการท่องเที่ยวเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่

สำคัญที่จะชักนำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว เพราะการตลาดท่องเที่ยวหมายถึงความพร้อมที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน แล้วใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งด้านสิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการ แต่ทั้งนี้การพัฒนาตลาดควรส่งเสริมไปในทิศทางที่เหมาะสมกับลักษณะของทรัพยากรท่องเที่ยว ความต้องการของชุมชนท้องถิ่น และมุ่งสนับสนุนความยั่งยืน

กลยุทธ์การพัฒนาขีดความสามารถในการให้บริการการท่องเที่ยวในชุมชนประกอบด้วยไปด้วย การปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว และการพัฒนาบุคลากร โดยเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว และสร้างความมีระเบียบสวยงามสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาท่องเที่ยวได้ สอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว (สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540; สุรินทร์ พูนน้อย, 2543; นิรุชริน ไส้พันธ์, 2544) ตลอดจนการพัฒนาทางด้านนี้จะเป็นการเสริมสร้างสิ่งจำเป็นพื้นฐานให้กับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ (ทัศนารถ นาคเขียว, 2545; Middleton, 1994) แต่ทั้งนี้แนวทางในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกของชุมชนต้องอยู่ภายใต้ขีดความสามารถของชุมชน และไม่กระทบต่อสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต และวัฒนธรรมเดิมของชุมชนด้วย นอกจากนี้แล้วชุมชนยังมีความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว ทั้งระหว่างการเดินทางและการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งความปลอดภัยนี้เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีความเชื่อมั่นในสวัสดิภาพและความปลอดภัยทั้งในด้านชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง ซึ่งหากแหล่งท่องเที่ยวใดปราศจากซึ่งความปลอดภัยแล้วก็อาจทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นไม่ได้รับความนิยมถึงแม้ว่าชุมชนจะมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวเพียงไรก็ตาม สิ่งสำคัญที่ชุมชนบ้านบ่อแร่ควรคำนึงถึงในประเด็นด้านนี้ คือ การทำอย่างไรที่จะรักษาคุณสมบัติข้อนี้ไว้ได้

กลยุทธ์การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กล่าวคือ การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน คือ การใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมอย่างพอเพียงต่อความจำเป็นเท่านั้นและมีการอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป (กานต์พิชชา สุรีคุณพงษ์, 2545) เป็นการดำเนินงานภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน วัฒนธรรม และวิถีชีวิต และมีผลกระทบน้อยที่สุดกับสิ่งแวดล้อม (โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, 2543) ซึ่งทำให้ชุมชนสามารถดำรงความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง สามารถใช้ทรัพยากรได้อย่างยั่งยืน คุ่มค่า ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของหลายท่าน (สรวิชาติ อาสาสรรพกิจ, 2542; ทวีทอง หงส์วิวัฒน์, 2537; บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรมีการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน และชุมชน ในการพัฒนาชุมชนบ้านบ่อแร่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ให้คงอยู่ควบคู่ไปกับชื่อเสียงของจังหวัดภูเก็ต

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 ควรมีการศึกษาข้อมูล สภาพปัญหา และความต้องการที่แท้จริง ประกอบการตัดสินใจก่อนการดำเนินงานทุก ๆ เรื่อง

2.2 ควรมีการวางแผนการปฏิบัติงานทุกเรื่องอย่างเป็นขั้นเป็นตอน และต่อเนื่อง

3. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาในเรื่องความสามารถในการรองรับการพัฒนา รวมถึงข้อจำกัดของทรัพยากรในพื้นที่ศึกษา ตลอดจนระบุขีดความสามารถของสิ่งแวดล้อมและชุมชนในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยไม่กระทบกระเทือนระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตชุมชน

3.2 ควรมีการศึกษาแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนบ้านบ่อแร่ ระดับการมีส่วนร่วมที่ควรจะเป็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ วิธีการที่จะสร้างการมีส่วนร่วม รวมถึงการกระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึงให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

3.3 ควรศึกษาเรื่องของการวางแผนพัฒนาชุมชนบ้านบ่อแร่ แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสม เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3.4 ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยว กิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่สามารถจัดขึ้นได้ โดยอาศัยพื้นฐานการประกอบอาชีพหรือวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อให้สามารถแข่งขันในตลาดได้

3.5 ควรศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ ป้องกัน หรือสงวนรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งในด้านระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต เพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ได้ และสามารถรักษาไว้ให้กับอนุชนรุ่นหลังได้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กฤติยา จักรสาร. (2545). การส่งเสริมความรู้พื้นฐานด้านพฤษศาสตร์ให้แก่เกษตรกร และนักท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มคุณค่าทางการท่องเที่ยว. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กษมา ประจง.(2546). ผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนบ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา สำนักงานบัณฑิตศึกษา สถาบันราชภัฏเลย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). เครื่องมือทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ : สภา คาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- กานต์พิชชา สุริคุณาพงษ์. (2545). แนวทางในการพัฒนาภาคเชียงรายเพื่อการท่องเที่ยว เชียงใหม่. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, สำนักงาน. (2540). การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- _____. (2543). โครงการศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการส่งเสริมการท่องเที่ยว จังหวัดกระบี่. กรุงเทพฯ : สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- _____. (2543). นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. . กรุงเทพมหานคร : สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- _____. สำนักงานภูเก็ต, (2551). รายงานข้อมูลด้านการท่องเที่ยว. ภูเก็ต : สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- การวางแผนยุทธศาสตร์. [Online]. Available : <http://cddweb.cdd.go.th/cdregion05/kam/strategic%20planning.htm> [2553, 11 มิถุนายน]
- คมสัน วาฤทธิ์. (2545). ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา ชุมชนลำน้ำว่าอำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- คมา ณ ระนอง. (2545). การจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณี ชุมชนศิรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- จังหวัดภูเก็ต, สำนักงาน. (2552). เอกสารประกอบการบรรยายสรุปจังหวัดภูเก็ต. ภูเก็ต :
กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดภูเก็ต.
- จิระภา ฉิมสุข. (2544.) ศักยภาพของชุมชนในด้านทัศนสาธารณสุข. วิทยานิพนธ์
วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เฉลียว บุรีภักดิ์. (2545). ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน. นนทบุรี :
โรงพิมพ์ เอส.อาร์.พรินต์ติ้งแมสโปรดักส์.
- ชาติชาย มณีกาญจน์. (2538). การพึ่งตนเอง ศักยภาพในการพัฒนาของชนบท. กรุงเทพฯ
: โรงพิมพ์รุ่งเรืองสาสน์การพิมพ์.
- ชีรวัดน์ นิจนตร. (2548). หลักการพัฒนาและการสร้างยุทธศาสตร์พัฒนา. ภูเก็ต :
มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. (2542). รายงานการวิจัยรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มน้ำวาง.
เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ชุดโครงการสร้างความเข้มแข็งชุมชน).
เชียงใหม่, มหาวิทยาลัย ร่วมกับสถาบันดำรงราชานุภาพ. (2541). โครงการศึกษาวิจัยการ
จัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เดชา ไต้งสูงเนิน. (2542). การบริหารจัดการท่องเที่ยวเกษตร กรณีศึกษา บ้านม่วงคำ
ตำบลโป่งแยง อำเภอมาริม จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ถวิล กัลชาญพิเศษ. (2538). วิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวในชุมชนชนบท. วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. (2537). การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบาย
สาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- หัตถดาว บุญปัญญาโรจน์. (2545). แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภู
ซั้ฟ้าตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทัศนภรณ์ นาคเขียว. (2545). แนวการพัฒนาไปงเดือด อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่.
เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธีรพงษ์ มหาวิโร. (2550). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10
(พ.ศ. 2550 - 2554). กรุงเทพฯ : เดอะบุคส์.
- ธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์. (2546). กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประชาคม ประชา
สังคม. ขอนแก่น : ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาสุขภาพภาคประชาชน ภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ.

- นำชัย ทนุผล. (2543). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : แนวคิดและวิธีการ. เชียงใหม่ :
คณะธุรกิจเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- นิคม จารุมนี. (2536). การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์ไอ เอส พรินต์ติ้ง เฮ้าส์.
- นิฐริน ไล่พันธ์. (2544). ศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยาน
แห่งชาติภูจองนายอย จังหวัดอุบลราชธานี. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. (2527). การมีส่วนร่วมของชุมชนในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ :
ศูนย์นโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นิตา ชูโต. (2540). การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พี.เอ็น.การพิมพ์.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). การวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่ :
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประเวศ วะสี. (2541). ยุทธศาสตร์เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศิลปกรรม.
กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.
- ปิยะ กิจถาวร. (2545, กันยายน-ตุลาคม). ช่วยกันให้ความหมายกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น.
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. 3(5) : 5.
- พจนา สวนศรี. (2542). การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยชุมชน : เอกสารประกอบการบรรยาย
หลักสูตรปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พิณทอง จิตรระดิษฐ์. (2545). รูปแบบและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับการ
ดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชนในหมู่บ้านเลี้ยงช้าง จังหวัดสุรินทร์. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไพฑูรย์ พงศบุตร และวิลาสวงศ์ พงศบุตร. (2536). คู่มือการอบรมมัคคุเทศก์
(พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภราเดช พยัฒวิเชียร. (2539, เมษายน-มิถุนายน). ความสามารถในการพัฒนา การพัฒนา
แหล่งท่องเที่ยวที่ต้องให้ความสำคัญกับปัญหา. [จุลสาร]. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ภูสวัสดิ์ สุขเลี้ยง. (2545). การพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : การศึกษา
หมู่บ้าน ห้วยโป่งผาลาด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มรุรส ปราบโพธิ์. (2543). ศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว : กรณีชุมชน
ไทยทรงดำ บ้านเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- มนัส สุวรรณ และคนอื่น ๆ. (2541). **โครงการศึกษาแนวทางและการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.) เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.** กรุงเทพฯ : สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- รัฐติตยา หิรัณยหาด. (2544). **แนวทางการพัฒนาเพื่อส่งเสริมศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี.** เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ราไพพรรณ แก้วสุริยะ. (2545). **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. เอกสารประกอบการบรรยาย.** กรุงเทพฯ : สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- _____. (2544). **เที่ยวไปในสยาม.** กรุงเทพฯ : สีดา.
- วิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, สถาบัน. (2542). **การศึกษาเบื้องต้นสภาพเศรษฐกิจ-สังคมและตลาดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวหัวหิน-ชะอำ.** กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
- วิทยาภรณ์ จรัสด้วง. (2544). **การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย อำเภอดงขนุน จังหวัดพัทลุง.** กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วินิจ วีรยางกูร. (2532). **การจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว.** กรุงเทพฯ : ภาควิชาบริหารธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์และบริการธุรกิจ.
- ศรีนครินทร์วิโรฒ, มหาวิทยาลัย. (2543). **องค์ความรู้ในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน : จากปรากฏการณ์ที่ทฤษฎีฐานราก.** กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (อัครา).
- สงศรี วงษ์เวช. (2545). **รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำปิง.** เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมพันธ์ เตชะอธิก และคนอื่น ๆ (2540). **การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน.** ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมบัติ วงศ์ศรีรัตน์. (2533). **แนวทางในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ.
- สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์. (2547). **การศึกษาศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมของ จังหวัดกระบี่ พังงา ภูเก็ต. ภูเก็ต : มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.**

- สร้อยดี อาสาสรรพกิจ. (2542). เกณฑ์ความพร้อมในการปรับปรุงธุรกิจนำเที่ยวเชิงนิเวศ. ใน เอกสารประกอบการอบรมระยะสั้นโดยการลงทุนเพื่อสังคม หลักสูตรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 16 พฤษภาคม 2543 ณ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ (หน้า 29), เชียงราย : สถาบันราชภัฏเชียงใหม่,
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2541). การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สาทิส สุขผ่องศรี. (2543). แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุจิตต์ ขวัญทอง. (2542). การศึกษาการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลใน โครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุจิตต์ บุญบังการ. (2543). ยุทธศาสตร์เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาและการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สุนันทา พูนน้อย. (2542). บทบาทของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุพัชรา วิชัยประเสริฐกุล. (2545). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเกาะเกร็ดจังหวัดนนทบุรี. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิทย์ วีระสาวัต. (2533). ศักยภาพของชุมชนอีสาน กรณีศึกษาบ้านฝาง. ขอนแก่น : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อเนก นาคบุตร. (2538). จุดเปรียบเทียบการพัฒนาชนบทและองค์กรพัฒนาเอกชนไทย. กรุงเทพฯ : ชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- อโนทัย เพียรคงชล. (2540). ความต้องการในการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน อำเภอเมืองน่าน จังหวัดลำปาง. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- Adhikary, M. (1995). **Management of ecotourism : Concept, design, and strategy.** Bangkok : Srinakharinwirat.
- Collier, A., & Harraway, S. (1997). **The New Zealand tourism industry.** Auckland : Longman.

- Dickman, S. (1996). **Tourism: An introductory text (2 nd ed.)**. New York : Hodder Education.
- Gulick, L.H. (1977). **Papers on the science of administration : Notes on the theory of organization**. New York : Columbia University.
- Middleton, V. T.C. (1994). **Marketing in travel and tourism (2 nd ed.)**. Oxford : Butterworth Hrinemann.
- Murphy, P., Pritchard, M.P., & Smith, B. (2000), The destination product and its impact on traveler perceptions. **Tourism Management**. 21 : 43-52.
- World Tourism Organization. (1997). **International tourism : A global perspective**. Madrid : World Tourism Organization.

ภาคผนวก

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึก
เรื่อง กลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านป่อแระ
ตำบลวิจิตร อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต
(สำหรับเจ้าหน้าที่ภาครัฐในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน)

---

1. เริ่มสนทนา

- 1.1 เริ่มคำถามอุ่นเครื่องด้วยการถามถึงเรื่องที่คุณสนทนาสนใจ
- 1.2 แนะนำตนเองและวัตถุประสงค์ของการสนทนา
- 1.3 ขออนุญาตอัดเทป ถ้าขัดข้องจึงจะขอจดบันทึกการสัมภาษณ์

2. คำถามสร้างความคุ้นเคย

- 2.1 ชื่อ ..... นามสกุล .....
- 2.2 อาชีพ .....
- 2.3 ระดับการศึกษา .....
- 2.4 อาชีพหลัก ..... อาชีพเสริม .....
- 2.5 ตำแหน่งในชุมชน .....
- 2.6 ตำแหน่งในหน่วยงานราชการ/สังกัด .....
- 2.7 ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน .....
- 2.8 ท่านมีบทบาทอย่างไรในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านป่อแระ .....
- 2.9 ชุมชนของท่านมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด เป็นคนในท้องถิ่นหรือต่างถิ่น เป็นชาวไทยหรือต่างประเทศ ในสัดส่วนเท่าใด ส่วนใหญ่เข้ามาท่องเที่ยวในช่วงเวลาใด .....

3. คำถามตามโจทย์วิจัย

3.1 บริบทพื้นที่ของบ้านบ่อแร่

- 3.1.1 ประวัติความเป็นมา (การตั้งรกราก)
- 3.1.2 สภาพที่ตั้งทางกายภาพ ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ
- 3.1.3 สภาพทางสังคม ลักษณะประชากร การประกอบอาชีพ
- 3.1.4 วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประเพณี และวัฒนธรรม
- 3.1.5 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.2 ศักยภาพของบ้านบ่อแร่เพื่อรองรับการท่องเที่ยว

3.2.1 สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว

3.2.1.1 ท่านคิดว่าชุมชนบ้านบ่อแร่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวด้านธรรมชาติ อะไรบ้าง มีมีศักยภาพมาก-น้อย อย่างไร

3.2.1.2 ท่านคิดว่าชุมชนบ้านบ่อแร่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน และศาสนา อะไรบ้าง มีศักยภาพมาก-น้อย อย่างไร

3.2.1.3 ท่านคิดว่าชุมชนบ้านบ่อแร่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เทศกาล วิถีชีวิต อาชีพ และกิจกรรม อะไรบ้าง มีศักยภาพมาก-น้อย อย่างไร

3.2.1.4 ท่านคิดว่าอะไรเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชนของท่าน (ภูมิทัศน์/ทรัพยากรการท่องเที่ยว/แหล่งท่องเที่ยวที่ใกล้เคียง)

3.2.1.5 ท่านคิดว่าชุมชนของท่านมีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมอะไรบ้าง

3.2.1.6 ท่านคิดคนในชุมชนของท่านมีลักษณะนิสัยอย่างไร (การมีอัธยาศัยไมตรี/ความมีน้ำใจ/ความสุภาพอ่อนน้อม/ยินดีให้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน)

3.2.1.7 ท่านคิดว่าลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของคนในชุมชนบ้านบ่อแร่ได้หรือไม่ อย่างไร

3.2.2 การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

3.2.2.1 ที่ตั้งของหมู่บ้านตั้งอยู่บนถนนสายหลักหรือสายรอง อย่างไร

3.2.2.2 การเดินทางเข้าสู่บ้านบ่อแรมมีเส้นทางการคมนาคมที่เส้นทาง ทางไหนบ้าง
อย่างไร

3.2.2.3 ท่านคิดว่าเส้นทาง (เข้า-ออก) ชุมชนบ้านบ่อแรมมีจำนวนเพียงพอกับความ
ความต้องการหรือไม่ อย่างไร

3.2.2.4 ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยว เช่น โบปลิวิ ป้ายโฆษณา นิตยสารการ
ท่องเที่ยว วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ มีหรือไม่ อย่างไร

3.2.3 สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว

3.2.3.1 ท่านคิดสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวต่าง ๆ ของชุมชนบ้าน
บ่อแรมนี้เป็นอย่างไรบ้าง เพียงพอหรือไม่

- 1) ที่พัก เช่น โรงแรม อาคารห้องเช่า ค่าย หอพัก บ้านรับรอง
- 2) ร้านอาหารซึ่งครอบคลุมร้านอาหารทุกระดับ
- 3) การคมนาคมขนส่ง ณ สถานที่ท่องเที่ยวที่นั้น เช่น รถรับจ้าง รถ
โดยสารประจำทาง การบริการรถเช่า
- 4) กีฬาและกิจกรรมสันทนาการ
- 5) สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น ป้ายบอกทาง แผนที่บริเวณแหล่ง
ท่องเที่ยว ป้ายประกาศเตือนข้อควรระวัง
- 6) ร้านค้า เช่น ร้านขายของ บริษัทบริการการท่องเที่ยว ร้านของที่
ระลึก เป็นต้น
- 7) การบริการอื่นๆ อาทิ การบริการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว

3.2.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน

3.2.4.1 ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการ
ด้านการจัดการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง (อาทิ ด้านสิ่งแวดล้อม/การรักษาความปลอดภัย/การ
ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ฯลฯ)

3.2.4.2 ชุมชนมีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว
หรือไม่ อย่างไร

3.2.4.3 ชุมชนมีการกำหนดกฎระเบียบในการควบคุมนักท่องเที่ยวในการร่วม
กิจกรรมต่าง ๆ บ้างหรือไม่ อย่างไร

3.2.4.4 ชุมชนมีการปลูกฝังจิตสำนึก และความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากร
ทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ให้กับคนในชุมชนบ้างหรือไม่ อย่างไร

3.2.4.5 ชุมชนมีกิจกรรมที่ช่วยสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมบ้างหรือไม่ อย่างไร

3.2.4.6 ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอะไรบ้าง อย่างไร

3.2.4.6 ท่านมีการกระจายผลประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวให้ชุมชนอย่างไรบ้าง

3.2.4.7 ชุมชนมีการรวมกันเป็นองค์กร กลุ่ม ชมรมต่าง ๆ หรือกลไกในการทำงาน
เพื่อจัดการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมหรือไม่
อย่างไร

3.2.4.8 ความสามารถในการบริหารจัดการของชุมชนทางด้านการท่องเที่ยวมีมาก
น้อยเพียงใด

3.2.4.9 ชุมชนของท่านเคยมีการหารือเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังชุมชนของ
ท่านหรือไม่ อย่างไร

3.2.4.10 ชุมชนของท่านเคยมีการหารือกำหนดแนวทางในเรื่องเหล่านี้หรือไม่
อย่างไร และได้ผลดีเพียงไร

1) การรักษา พัฒนา สภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติ

2) การพัฒนาปรับปรุงสถานที่ที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยว

3) การเข้าร่วมในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

4) การนำเอารายได้ที่ได้จากนักท่องเที่ยวมาพัฒนาโครงการที่เป็น

ประโยชน์ต่อชุมชนโดยรวม

5) การโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับกิจกรรมในแหล่ง

ท่องเที่ยวของท่าน

6) การร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชน

ใกล้เคียง

7) การติดต่อประสานงาน หรือขอความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐหรือ

เอกชน

3.2.5 ความสามารถในการรักษาความปลอดภัย

3.2.5.1 ปัจจุบันชุมชนบ้านบ่อแร่มีระบบการรักษาความปลอดภัยหรือไม่ อย่างไร (อาทิ การรักษาความปลอดภัย เช่น มีเจ้าหน้าที่คอยตรวจตราความปลอดภัยหรือมีเจ้าหน้าที่ตำรวจจากสถานีตำรวจเข้ามาดูแลหรือคอยให้บริการ)

3.2.5.2 ท่านคิดว่าชุมชนบ้านบ่อแร่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินหรือไม่ เพียงใด อย่างไร

3.2.6 ความสามารถในการประชาสัมพันธ์

3.2.6.1 ปัจจุบันชุมชนบ้านบ่อแร่ได้มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร ช่องทางไหนบ้าง ใครเป็นผู้ดำเนินการประชาสัมพันธ์เผยแพร่

3.3 แนวทางกลยุทธ์ในการส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่

3.3.1 สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว

3.3.1.1 ท่านมีแนวทางการพัฒนาหรืออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่อย่างยั่งยืนได้อย่างไร

3.3.1.2 ท่านมีแนวทางในการดำรงรักษาวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านบ่อแร่ให้คงอยู่ได้อย่างไร

3.3.1.3 ท่านมีแนวทางในการส่งเสริมหรือพัฒนากิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่ให้คงอยู่สืบไปอย่างไรบ้าง

3.3.1.4 ท่านมีแนวทางในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวและอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในบ้านบ่อแร่อย่างไรบ้าง

3.2.1.5 ท่านคิดชุมชนของท่านมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงไร หลังจากมีการเข้ามาของนักท่องเที่ยวและท่านมีวิธีการจัดการอย่างไร

3.3.2 การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

3.3.2.1 ท่านคิดว่าควรมีการพัฒนาหรือปรับปรุงลักษณะการเดินทางเพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง

3.3.3 สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว

3.3.3.1 ท่านคิดว่าในชุมชนบ้านบ่อแร่ควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกอะไรไว้คอยอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวเพิ่มเติมบ้าง

3.3.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน

3.3.4.1 ท่านคิดว่าคนในชุมชน ควรมีแนวทางการส่งเสริมชุมชนบ้านบ่อแร่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่างไรบ้าง

3.3.4.1 ท่านมีแนวทางในการสร้างหรือการส่งเสริมให้คนชุมชนบ้านบ่อแร่มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อดำรงไว้ ซึ่งการเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไรบ้าง

3.3.4.2 ท่านคิดว่าควรมีแนวทางการส่งเสริมให้คนชุมชนบ้านบ่อแร่มีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการท่องเที่ยว รู้สึกเป็นเจ้าของ และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาด้านการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างไรบ้าง

3.3.4.3 ท่านคิดว่าคนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยวในระดับใด อย่างไร

3.3.5 ความสามารถในการรักษาความปลอดภัย

3.3.5.1 ท่านคิดว่าควรมีแนวทางการรักษาความปลอดภัยอย่างไรบ้าง เพื่อไว้คอยบริการนักท่องเที่ยว

3.3.6 ความสามารถในการประชาสัมพันธ์

3.3.6.1 ในอนาคตท่านคิดว่าควรมีแนวทางการส่งเสริมการตลาดหรือการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่ให้เป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไปอย่างไร รูปแบบไหน มีวิธีการใด เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่ยิ่งขึ้น

3.3.6.2 ในอนาคตท่านคิดว่าควรมีหน่วยงานใดบ้างที่จะต้องเข้ามาให้ความช่วยเหลือด้านประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่เพื่อให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไปอย่างกว้างขวาง

3.4 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

- 3.4.1 ท่านอยากเห็นการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่เป็นอย่างไร
- 3.4.2 ท่านมีนโยบายหรือแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่อย่างไรบ้าง
- 3.4.3 ท่านคิดว่าแนวโน้มในอนาคตชุมชนบ้านบ่อแร่ควรมีพัฒนาหรือมีแนวทางในการบริหารจัดการ เพื่อให้ชุมชนบ้านบ่อแร่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไรบ้าง
- 3.4.4 ท่านคิดว่าสิ่งใดที่ชุมชนของท่านกำลังเผชิญอยู่ ซึ่งเป็นปัญหาอุปสรรค ข้อจำกัด หรือปัญหาที่จะขัดขวางกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่ของท่าน
- 3.4.5 ท่านมีข้อเสนอแนะ/ข้อคิดเห็น เพิ่มเติมในการพัฒนาศักยภาพบ้านบ่อแร่ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่างไรบ้าง

4. กล่าวขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์ กล่าวอำลา มอบของที่ระลึก (ถ้ามี)

ผู้สัมภาษณ์ ..... วัน เดือน ปี .....

สถานที่ ..... เวลา .....

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึก
เรื่อง กลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่
ตำบลวิชัย อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต
(เจ้าหน้าที่หน่วยงานการท่องเที่ยว (สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต))

---

1. เริ่มสนทนา

- 1.1 เริ่มคำถามอุ่นเครื่องด้วยการถามถึงเรื่องที่คุณสนใจ
- 1.2 แนะนำตนเองและวัตถุประสงค์ของการสนทนา
- 1.3 ขออนุญาตอัดเทป ถ้าขัดข้องก็จะขอจดบันทึกการสัมภาษณ์

2. คำถามสร้างความคุ้นเคย

- 2.1 ชื่อ ..... นามสกุล .....
- 2.2 ระดับการศึกษา .....
- 2.3 ภูมิลำเนา .....
- 2.4 ตำแหน่งในหน่วยงานราชการ/สังกัด .....
- 2.5 ระยะเวลาที่ทำงานด้านการท่องเที่ยว .....

3. คำถามตามโจทย์วิจัย

3.1 ข้อมูลด้านสภาวะการท่องเที่ยว

3.1.1 สถานการณ์การท่องเที่ยว สภาพปัจจุบันด้านการท่องเที่ยวเป็นอย่างไร

3.1.2 จำนวนนักท่องเที่ยว สถิตินักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังชุมชนบ้านปอแร่เป็นอย่างไร

3.1.3 ท่านคิดว่าสถานการณ์การท่องเที่ยวชุมชนบ้านปอแร่เป็นอย่างไร

3.2 ศักยภาพของชุมชนบ้านปอแร่เพื่อรองรับการท่องเที่ยว

3.2.1 ท่านคิดว่าชุมชนบ้านปอแร่มีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมมีอะไรบ้าง

3.2.2 ท่านทราบหรือไม่ว่า เทศกาล งานประเพณี กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านปอแร่ที่เป็นที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์คืออะไร

3.2.3 ท่านคิดว่าเพราะเหตุใดนักท่องเที่ยวจึงมาเที่ยวยังชุมชนบ้านปอแร่

3.2.4 ท่านทราบหรือไม่ว่าชุมชนบ้านปอแร่มีการบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง

3.2.5 ท่านคิดว่าสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในชุมชนบ้านปอแร่เป็นอย่างไร

3.2.6 ท่านคิดว่าสภาพการเข้าถึงชุมชนบ้านปอแร่เป็นอย่างไร

3.2.7 ท่านคิดว่าการเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนบ้านปอแร่คุ้มกับเงินที่จ่ายไปหรือไม่ เพราะอะไร

3.3 แนวทางการพัฒนา

3.3.1 ตามความคิดเห็นของท่าน ท่านคิดว่าในอนาคตการโฆษณาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านปอแร่ควรมีรูปแบบอย่างไร

3.3.2 ตามความคิดเห็นของท่าน ท่านคิดว่าจะมีแนวทางใดในการพัฒนาชุมชนบ้านปอแร่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3.3.3 ตามความคิดเห็นของท่าน ท่านคิดว่านโยบายการท่องเที่ยวควรมีรูปแบบอย่างไร

3.3.4 ตามความคิดเห็นของท่าน ท่านคิดว่าการพัฒนาชุมชนบ้านปอแร่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรมี องค์กรหรือเครือข่ายชุมชนใดบ้าง เข้ามาให้ความช่วยเหลือ อย่างไร

3.3.4 ตามความคิดเห็นของท่าน ท่านคิดว่าการพัฒนาชุมชนบ้านปอแร่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ประชาชนในชุมชนบ้านปอแร่ ควรมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาระดับใด อย่างไรบ้าง รูปแบบใด

3.3.5 ท่านคิดว่าควรมีแนวทางในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อพัฒนา ศักยภาพบ้านปอแร่ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อย่างไรบ้าง โดยรูปแบบใด

3.3.6 ท่านคิดว่าแนวโน้มสถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนบ้านปอแร่น่าจะเป็น อย่างไร

3.3.7 ท่านคิดว่ากระบวนการจัดการร่วมกันในแหล่งท่องเที่ยวของบ้านปอแร่ ควรมี องค์การที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวองค์กรใดบ้าง และควรมีรูปแบบการบริหารจัดการอย่างไร

3.3.8 ท่านคิดว่าควรมีแนวทางการพัฒนาศักยภาพชุมชนบ้านปอแร่เพื่อการรองรับการ ท่องเที่ยวอย่างไร

3.4 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

3.4.1 ท่านอยากเห็นการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านปอแร่เป็นอย่างไร

3.4.2 ท่านมีข้อเสนอแนะ/ข้อคิดเห็น เพิ่มเติมในการพัฒนาศักยภาพบ้านปอแร่ในการ เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่างไรบ้าง

4. กล่าวขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์ กล่าวอำลา มอบของที่ระลึก (ถ้ามี)

ผู้สัมภาษณ์ .....

วัน เดือน ปี .....

สถานที่ .....

เวลา .....

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึก
เรื่อง กลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่
ตำบลวิจิตร อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต
(สำหรับผู้ประกอบการร้านค้า)

---

1. เริ่มสนทนา

- 1.1 เริ่มคำถามอุ่นเครื่องด้วยการถามถึงเรื่องที่คุณสนใจ
- 1.2 แนะนำตนเองและวัตถุประสงค์ของการสนทนา
- 1.3 ขออนุญาตอัดเทป ถ้าขัดข้องก็จะขอจดบันทึกการสัมภาษณ์

2. คำถามสร้างความคุ้นเคย

- 2.1 ชื่อ ..... นามสกุล .....
- 2.2 ระดับการศึกษา .....
- 2.3 อาชีพหลัก ..... อาชีพเสริม .....
- 2.4 ท่านเป็นคนในชุมชนหรือไม่ .....
- 2.5 ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน .....
- 2.6 ระยะเวลาที่ดำเนินธุรกิจในชุมชน .....

3. คำถามตามโจทย์วิจัย

3.1 ข้อมูลด้านสภาวะการท่องเที่ยว

3.1.1 ท่านมีความรู้หรือเคยได้รับข่าวสารเรื่องการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่หรือไม่อย่างไร

3.1.2 ในชุมชนของท่านนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาอย่างน้อยเพียงใด เป็นคนในท้องถิ่นหรือคนต่างถิ่น เป็นชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ ในสัดส่วนเท่าใด

3.1.3 ท่านคิดว่านักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเป็นกลุ่มใด และมีลักษณะเช่นไร

3.1.4 นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงใด มีความหนาแน่นอย่างไร

3.1.5 ท่านมีความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวอย่างไร

3.1.6 ท่านคิดว่าเพราะเหตุใดนักท่องเที่ยวจึงมาเที่ยวยังชุมชนของท่าน

3.1.7 ท่านคิดว่าชุมชนของท่านมีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมอะไรบ้าง

3.1.8 ท่านคิดว่าสถานการณ์การท่องเที่ยวชุมชนของท่านเป็นอย่างไร

3.2 ศักยภาพของชุมชนบ้านบ่อแร่เพื่อรองรับการท่องเที่ยว

3.2.1 ท่านคิดว่าชุมชนบ้านบ่อแร่มีจุดเด่นใดที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว

3.2.2 ท่านคิดว่าชุมชนบ้านบ่อแร่มีศักยภาพหรือความพร้อมที่จะให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในแต่ละด้าน อย่างไรบ้าง

3.2.2.1 ด้านสาธารณูปโภค (อาทิ ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ที่จอดรถ การคมนาคม ฯลฯ)

3.2.2.2 ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม

3.2.2.3 วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรม และกิจกรรมต่าง ๆ

3.2.2.4 การอำนวยความสะดวก ความปลอดภัยที่มีให้แก่นักท่องเที่ยว

1) ป้ายแสดงสถานที่ต่าง ๆ

2) แผนที่

3) สภาพการเดินทางเข้าชุมชน

4) การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว (ข้อมูลข่าวสาร ศูนย์ให้บริการ)

5) การรักษาความปลอดภัย (การจัดให้มีการสลับกันเฝ้าเวรยาม มีเจ้าหน้าที่

คอยตรวจตราความปลอดภัยหรือมีเจ้าหน้าที่ตำรวจจากสถานีตำรวจเข้ามาดูแลหรือคอยให้บริการ ฯลฯ)

3.2.2.5 ข้อมูลรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ในชุมชน

3.2.2.6 การมีส่วนร่วมของชุมชน

3.2.2.7 ศูนย์กลางสำหรับคอยให้บริการ ให้คำปรึกษาหารือ ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว

3.2.2.8 ส่วนราชการ หรือองค์กรต่าง ๆ ที่คอยให้ความช่วยเหลือ มีหรือไม่ และให้บริการสนับสนุนในรูปแบบใด

3.2.2.9 การจัดการด้านการตลาดท่องเที่ยวของชุมชน

3.2.2.10 การฝึกอบรม หรือการเตรียมความพร้อมของบุคลากรการท่องเที่ยวของชุมชน

3.2.2.11 ท่านคิดว่าชุมชนบ้านบ่อแร่ได้ประโยชน์อะไรบ้าง จากการจัดการท่องเที่ยว

3.3 แนวทางการพัฒนา

3.3.1 ท่านคิดว่าควรมีวิธีการหรือแนวทางในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนาปรับปรุงเพื่อเตรียมความพร้อมที่จะให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในแต่ละด้าน อย่างไรบ้าง (วิธีการ/รูปแบบ)

3.3.2.1 สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (อาทิ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรม และกิจกรรมต่าง ๆ ฯลฯ)

3.3.2.2 การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (อาทิ ที่ตั้ง การเข้าถึงชุมชน ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยว ฯลฯ)

3.3.2.3 สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว (อาทิ สาธารณูปโภค ความปลอดภัย การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ฯลฯ)

3.2.3.4 ความสามารถในการรองรับของพื้นที่

3.2.3.5 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.2.3.6 การมีส่วนร่วมของชุมชน

3.2.3.7 ความปลอดภัย

3.2.3.8 การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

3.3.2 ท่านคิดว่าชุมชนควรมีส่วนร่วมในการสร้างหรือการส่งเสริมให้คนชุมชนบ้านบ่อแร่มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อดำรงไว้ซึ่งการเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไรบ้าง

3.3.3 ท่านคิดว่าควรมีแนวทางการส่งเสริมให้คนชุมชนบ้านบ่อแร่มีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการท่องเที่ยว รู้สึกเป็นเจ้าของ และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาจัดการท่องเที่ยวได้อย่างไรบ้าง

3.3.4 ท่านคิดว่าคนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพบ้านบ่อแร่เพื่อการท่องเที่ยวในระดับใด อย่างไร

3.3.5 ท่านคิดว่าควรมีแนวทางในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาศักยภาพบ้านบ่อแร่ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อย่างไรบ้าง โดยรูปแบบใด

3.3.6 ท่านคิดว่าแนวโน้มสถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่จะเป็นอย่างไร

3.3.7 ท่านคิดว่ากระบวนการจัดการร่วมกันในแหล่งท่องเที่ยวของบ้านบ่อแร่ ควรมีองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวองค์กรใดบ้าง และควรมีรูปแบบการบริหารจัดการอย่างไร

3.3.8 ท่านคิดว่าควรมีแนวทางการพัฒนาศักยภาพชุมชนบ้านบ่อแร่เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวอย่างไร

3.4 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

3.4.1 ท่านอยากเห็นการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่เป็นอย่างไร

3.4.2 ท่านมีข้อเสนอแนะ/ข้อคิดเห็น เพิ่มเติมในการพัฒนาศักยภาพบ้านบ่อแร่ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่างไรบ้าง

4. กล่าวขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์ กล่าวอำลา มอบของที่ระลึก (ถ้ามี)

ผู้สัมภาษณ์ .....

วัน เดือน ปี .....

สถานที่ .....

เวลา .....

แนวคำถามในการทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เรื่อง กลยุทธ์การส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านบ่อแร่

ตำบลวิจิตร อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต

(สำหรับชาวบ้าน)

1. บริบทพื้นที่ของบ้านบ่อแร่

- 1.1 ประวัติความเป็นมา (การตั้งรกราก)
- 1.2 สภาพที่ตั้งทางกายภาพ ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ
- 1.3 สภาพทางสังคม ลักษณะประชากร การประกอบอาชีพ
- 1.4 วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประเพณี และวัฒนธรรม
- 1.5 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. การเข้าถึงและสภาพการเข้าถึง

ท่านคิดว่าชุมชนบ้านบ่อแร่ของท่านมีสภาพการเข้าถึงได้อย่างไรบ้าง และจะมีแนวทางการจัดการอย่างไร

- 2.1 ที่ตั้ง
- 2.2 สภาพถนนที่เข้าชุมชน ขึ้นอยู่กับฤดูกาลหรือไม่
- 2.3 ความสะดวกในการใช้ยานพาหนะ
- 2.4 มีรถบริการสาธารณะประจำทางหรือไม่
- 2.5 มีรถบริการสาธารณะไม่ประจำทางหรือไม่
- 2.6 การเข้าถึงด้านข้อมูลข่าวสาร เช่น แผ่นพับ ไปสเตอร์ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

3. สิ่งดึงดูดใจ

ท่านคิดว่าชุมชนบ้านบ่อแร่ของท่านมีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง และจะมีแนวทางการจัดการอย่างไร

- 3.1 สภาพภูมิทัศน์
- 3.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น กิจกรรม ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา สภาพความเป็นอยู่ เป็นต้น
- 3.3 แหล่งท่องเที่ยวที่ใกล้เคียง
- 3.4 การสร้างสิ่งดึงดูดใจ

4. สิ่งอำนวยความสะดวก

ท่านคิดว่าชุมชนบ้านปอแร้งของท่านมีศักยภาพ หรือความพร้อมที่จะให้บริการนักท่องเที่ยวในแต่ละด้าน อย่างไรบ้าง และจะมีแนวทางการจัดการอย่างไร

4.1 ด้านสาธารณูปโภค ได้แก่ ไฟฟ้า น้ำดื่ม น้ำใช้ ห้องน้ำ ห้องสุขา โทรศัพท์ ความปลอดภัย การสาธารณสุข ร้านอาหาร ศูนย์ให้บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยวในชุมชน

4.2 ด้านความปลอดภัย

4.3 ด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

4. ข้อมูลด้านสภาพการณ์การท่องเที่ยว

4.1 ท่านมีความรู้หรือเคยได้รับข่าวสารเรื่องการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านปอแร้งหรือไม่ อย่างไร

4.2 ในชุมชนของท่านมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาอย่างน้อยเพียงใด เป็นคนในพื้นที่หรือคนต่างถิ่น เป็นชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ ในสัดส่วนเท่าใด

4.3 ท่านคิดว่านักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเป็นกลุ่มใด มีลักษณะเช่นไร

4.4 นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวในช่วงใด มีความหนาแน่นอย่างไร

4.5 ท่านมีความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวนี้ได้อย่างไร

4.6 ท่านคิดว่าเพราะเหตุใดนักท่องเที่ยวจึงมาเที่ยวยังชุมชนของท่าน

4.7 ท่านคิดว่าชุมชนของท่านมีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมอะไรบ้าง

4.8 ท่านคิดว่าสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนท่านเป็นอย่างไร

5. ศักยภาพของชุมชน

5.1 ท่านและชุมชนของท่านมีแนวทางในการรักษาทรัพยากรทางการท่องเที่ยว (สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม กิจกรรม) หรือไม่ อย่างไร วิธีเหล่านี้ได้ผลทางปฏิบัติหรือไม่ อย่างไร

5.2 ท่านคิดว่าชุมชนของท่านมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเปลี่ยนแปลงมาอย่างน้อยเพียงใด หลังจากมีการเข้ามาของนักท่องเที่ยว และท่านมีวิธีการจัดการอย่างไร

5.3 ท่านเคยได้รับข่าวสารความรู้ในเรื่องการดูแลสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติจากหน่วยงานใด เรื่องอะไร ได้ผลดีเพียงใด

5.4 ท่านเคยเข้าร่วมประชุม สัมมนา อบรมเรื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหรือไม่ อย่างไร

5.5 ชุมชนของท่านเคยมีการหารือเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังชุมชนของท่านหรือไม่ อย่างไร

5.6 ท่านเป็นสมาชิกขององค์กรใดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนของท่านบ้าง ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร

5.7 ท่านคิดว่ากระบวนการจัดการร่วมกันในการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของบ้านบ่อแร่ ควรมีส่วนร่วมราชการ หรือองค์กรต่าง ๆ ที่คอยให้ความช่วยเหลือ องค์กรใดบ้าง และควรมีรูปแบบการบริหารจัดการอย่างไร

5.8 ชุมชนของท่านเคยมีการหารือกำหนดแนวทางในเรื่องเหล่านี้หรือไม่ อย่างไร และได้ผลดีเพียงไร

5.8.1 การรักษา พัฒนา สภาวะแวดล้อมธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม กิจกรรมการท่องเที่ยว

5.8.2 การพัฒนาปรับปรุงสถานที่ที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

5.8.3 การเข้าร่วมในการให้บริการนักท่องเที่ยว

5.8.4 การนำเอารายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวมาพัฒนาโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนโดยรวม

5.8.5 การโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวของท่าน

5.8.6 การร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนใกล้เคียง

5.8.7 การติดต่อประสานงาน หรือขอความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐหรือเอกชน

5.9 ตัวท่านเองได้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร รู้สึกเช่นไร

5.10 ท่านได้รายได้ หรือผลประโยชน์ที่ได้จากนักท่องเที่ยวประมาณเท่าใด คู่ค้าหรือไม่

5.11 ท่านคิดว่าสิ่งใดที่ชุมชนของท่านกำลังเผชิญอยู่ ซึ่งเป็นอุปสรรค ขัดจำกัด หรือปัญหาที่จะขัดขวางกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อชุมชนของท่าน

5.12 ท่านได้รับผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่อย่างไรบ้าง เมื่อเกิดการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ทั้งข้อดี และข้อเสีย รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทางด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม

5.13 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการจัดหรือพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านบ่อแร่ของท่านในปัจจุบัน

5.14 ท่านมีความตระหนักและจิตสำนึกในคุณค่าของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของชุมชนหรือไม่ อย่างไรบ้าง

5.15 ท่านมีความสามารถในการบริหารจัดการของชุมชนด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไรบ้าง

5.16 ท่านได้ประโยชน์อะไรบ้างจากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่บ้าง

5.17 ท่านอยากเห็นการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อแร่เป็นอย่างไร

7. แนวทางกลยุทธ์ในการส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านป่อแระ

7.1 ท่านมีแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยว หรือแนวทางในการบริหารจัดการ เพื่อให้ชุมชนบ้านป่อแระมีศักยภาพในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไรบ้าง

7.2 ท่านคิดว่าชุมชนบ้านป่อแระมี จุดอ่อน/จุดแข็ง ปัญหา/อุปสรรคและข้อจำกัด อะไรบ้าง ในการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

7.3 ท่านมีข้อเสนอแนะ/ข้อคิดเห็น เพิ่มเติมในการพัฒนาศักยภาพบ้านป่อแระในการเป็น แหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่างไรบ้าง

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	นายธีระ เจียสกุล
วัน เดือน ปีเกิด	11 มิถุนายน พ.ศ. 2506
สถานที่เกิด	ถนนกระบี่ จังหวัดภูเก็ต
ที่อยู่	25/2 หมู่ 6 ตำบลวิชิต อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	สมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต
สถานที่ทำงาน	องค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต ตำบลตลาดใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต 83000
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2519 มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนภูเก็ตวิทยาลัย พ.ศ. 2523 ประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยเทคนิคภูเก็ต พ.ศ. 2545 อนุปริญญา สาขาธุรกิจการท่องเที่ยว สถาบันราชภัฏภูเก็ต พ.ศ. 2548 ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ) สาขาพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต พ.ศ. 2553 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต